

Ez Kurdî Hîn Dibim

GEÇİŞLİ FİİLLER VE ERGATİV

Teori - Fiil Dökümü - Ağıştırmalar

Abdullah İncekan

*Ez Kurdî Hîn Dîbîm**
Geçişli Fiiller ve Ergativ

Weşanên Nûbiharê: 164

Ez Kurdî Hîn Dibim - Geçişli Fiiller ve Ergativ
Abdullah İncekan

contact@kurdihindibim.com

Editor / Editör:
Süleyman Çevik

Mîzanpaj /Mizanpaj: Nûbihar

Çap û Cild:
Alioğlu Matbaacılık Bas. Yay. ve Kağ. San.
Tic. Ltd. Şti. Orta Mah. Fatin Rüştü Sk.
No: 1-3/A Bayrampaşa / İst.
Tel: 0212 612 95 59

Çapa Yekem / Birinci baskı: Gulan / Mayıs 2014 - Stenbol / İstanbul

ISBN: 978-605-5053-23-9
Sertifika No: 0207-34-007619

© Pak Ajans Yayıncılık Ltd. Şti., 2009

Weşanên Nûbiharê / Nûbihar Yayınları
Pak Ajans Yayıncılık Ltd. Şti.
Büyük Reşitpaşa Cad. Yumni İşmerkezi, No: 22/29
Vezneciler/İstanbul

Tel. & Fax: 0212 519 00 09

www.nubihar.com

nubihar@gmail.com

Ez Kurdî Hîn Dibim
Geçişli Fiiller ve Ergativ

Abdullah İncekan

Abdullah İncekan di sala 1977an de hat dinê. Wî mekteba ewil li gundê xwe xwend û dû re bi famêla xwe re koçî Almanyayê kir. Li wir wî li dû mekteba navîn û lîseyê li universiteyê beşên *Germanîstîk* û *Turkolojîyê* qedand. Di teza mastera bilind de wî hin xalên di zimanên Kurdî û Almanî de da berhev û ev xebat jî li eynî universiteyê hat weşandin.

Wî beşên *Almanî wek Zimanê Dudiyan* û *İnterkulturel Pedagojî* xwend û di sala 2003yan de xilas kir.

Abdullah İncekan hetanî niha ev kitêb çap kirine:

- *Ez Kurdî Hîn Dibim* - Pratik Kürtçe Dersleri. Nûbihar, 2009.
- *Kurdisch kompakt*. Reichert Verlag, 2010.
- “Eine Hand voller Sterne” im Unterricht. Beltz Verlag, 2012.
- Şivan Perwer - Efsaneya Zindî. Nûbihar, 2013.
- *Compact Kurdish-Kurmanji*. Reichert Verlag, 2014.

Abdullah İncekan 1977 doğumlu. İlkokulu köyünde bitirdikten sonra, ailesiyle birlikte Almanya'ya yerleşti. Orada ortaokulu ve liseyi bitirdikten sonra eğitimini *Germanistik* ve *Türkoloji* bölümlerini okumakla sürdürdü. Üniversite bünyesinde yayımlanan yüksek lisans tezinde Kürtçe ve Almanca'daki bazı dilsel yapıları birbiriyle karşılaştırdı.

Yabancı Dil Olarak Almanca ve *Enterkültürel Pedagoji* bölümlerini 2003'te bitirdi.

Abdullah İncekan'ın şimdiye kadar şu kitapları yayımlanmıştır:

- *Ez Kurdî Hîn Dibim* - Pratik Kürtçe Dersleri. Nûbihar, 2009.
- *Kurdisch kompakt*. Reichert Verlag, 2010.
- “Eine Hand voller Sterne” im Unterricht. Beltz Verlag, 2012.
- Şivan Perwer - Efsaneya Zindî. Nûbihar, 2013.
- *Compact Kurdish-Kurmanji*. Reichert Verlag, 2014.

İçindekiler

Önsöz.....	9
1. Temel Kavramlar	10
1.1 Fiil.....	10
1.2 Geçişli ve geçişsiz fiiller	10
1.3 Dolaylı ve dolaysız nesne	12
1.4 Fiil kökleri	17
1.5 Ettirgenlik	21
1.6 Kip fiiller.....	21
1.7 Dönüşlü fiiller	21
1.8 Kürtçe’de ismin halleri	22
2. Yapısal Açıdan Fiiller	26
2.1 Basit fiiller	26
2.2 Bileşik fiil.....	26
3. Yapısal Açıdan Bileşik Fiiller	28
3.1 Birinci grub – Dolaysız nesneli bileşik fiiller	28
3.2 İkinci grub – Dolaylı nesneli bileşik fiiller	29
3.3 Üçüncü grub – İsim çekimine tabii olan bileşik fiiller.....	31
3.4 Edatlı fiiller	33
4. Ergativ	35
4.1 Özne-nesne bağlantısı.....	35
4.2 Fiil çekimi	37
4.3 Fiilin nesneye göre çekimi.....	39
4.4 Çoğul.....	40
4.4.1 Şimdiki ve gelecek zamanda çoğulluk.....	40
4.4.2 Geçmiş zamanlarda çoğulluk.....	41
5. Zamanlar	43
5.1 Şimdiki zaman	43
5.2 Gelecek zaman.....	45

5.3 Belirli (-di'li) geçmiş zaman.....	46
5.4 Şimdiki zamanın hikayesi	48
5.5 Miş'li geçmiş zaman.....	49
5.6 Miş'li bileşik zaman	51
6. Alıştırmalar.....	52
Geçişsiz ve geçişli fiiller 1	54
Geçişsiz ve geçişli fiiller 2.....	55
Geçişsiz ve geçişli fiiller 3.....	56
Fiil kökleri 1	57
Fiil kökleri 2	58
Fiil kökleri 3	58
Fiil kökleri 4	59
Fiil kökleri 5	60
Dolaylı-Dolaysız nesne 1.....	61
Dolaylı-Dolaysız nesne 2.....	61
Şimdiki zamanda özne-nesne 1.....	63
Şimdiki zamanda özne-nesne 2.....	64
Şimdiki zamanda özne-nesne 3.....	64
Şimdiki zaman 1	66
Şimdiki zaman 2	67
Şimdiki zaman 3	63
Geçmiş zamanda özne 1	69
Geçmiş zamanda özne 2	70
Geçmiş zamanda özne 3	71
Geçmiş zamanda özne 4	72
Geçmiş zamanda özne 5	73
Geçmiş zamanda özne 5	74
Geçmiş zamanda özne-nesne 1	75
Geçmiş zamanda özne-nesne 2.....	76
Geçmiş zamanda özne-nesne 3.....	76
Di'li geçmiş zaman 1	77
Di'li geçmiş zaman 2.....	77
Di'li geçmiş zaman 3	78

Di'li geçmiş zaman 4	78
Di'li geçmiş zaman 5	79
Di'li geçmiş zaman 6	81
Fiilin nesneye göre çekimi 1	83
Fiilin nesneye göre çekimi 2	83
Geçişli fiillerde tekillik-çoğulluk 1	84
Geçişli fiillerde tekillik-çoğulluk 2	85
Geçişli fiillerde tekillik-çoğulluk 3	86
Şimdiki zamanın hikayesi 1	87
Şimdiki zamanın hikayesi 2	88
Çözümler.....	89
Geçişli Fiiller Dökümü.....	123
Kaynakça	170

ÖNSÖZ

Bu kitabın temel amacı, Kürtçe’de geçişli fiilleri ve buna bağlı olarak Ergativ yapısını izah edip öğreniminde bir yol-yöntem bulmaktır. Geçişli fiil grubu -Ergativ yapısından dolayı- Kürtçe dilbilgisinde en karmaşık ve çetrefilli konulardandır. Bundan dolayı da yeni kuşak Kürtçe konuşanlar arasında bu alanda dilsel hata yapanların/zorluk çekenlerin sayısı oldukça fazladır ve bu oran gün geçtikçe artmaktadır.

Geçişli fiil grubu ve Ergativ konusu üzerinde yabancı dilbilimciler¹ oldukça fazla durmuşlar, fakat bu güne dek geçişli fiillerin dökümünü örnek ve izahlarla birlikte veren, onların öğrenimini hedefleyen bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışma ile bu boşluğu doldurma gibi bir hedef güdülmüştür.

Ez Kurdî Hîn Dîbim - Geçişli Fiiller ve Ergativ adlı bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır:

- Birinci bölümde, fiiller ile ilgili temel bilgiler (fiil nedir, geçişli-geçişsiz fiil ayrımı, dolaylı-dolaysız nesne, basit ve bileşik fiillerin yapısı, Ergativ olgusu, zamanlar vb.) örneklerle birlikte verilmektedir.
- İkinci bölümde, ele alınan konular ile ilgili alıştırmalar yer almaktadır. Bu alıştırmaların çözümü ise bir sonraki bölümde toplanmıştır.
- Üçüncü bölümde, tespit edebildiğim 500 civarında geçişli fiil alfabetik sırayla (her iki kökü, şimdiki ve geçmiş zamandaki örnekler ve fiilin Türkçe anlamıyla birlikte) verilmektedir.

Kitabın hazırlanışına geçişli fiilleri toplamayla başladım. Bunu yaparken önce Michael L. Chyet’in *Kurdish-English Dictionary / Ferhenga Kurmancî-Inglîzî* adlı sözlüğünde geçen bütün geçişli fiilleri topladım. Daha sonra Baran Rizgar’ın *Kurdish-Englisch / English-Kurdish* adlı çalışmasını taradım ve listemde olmayan fiilleri ekledim. Bir sonraki aşama olarak yapılarını daha iyi bir şekilde analiz edebilmek için her fiil ile örnek cümleler kurdum. Bu esnada önüme kullanımını bilmediğim bazı fiiller çıktı, bunlara yazılı dilde örnekler bulmak için 3000 sayfadan oluşan ve farklı coğrafi bölgelerden gelen Kürtlerin yazdığı dijital bir metin havuzu (Corpus) oluşturdum. Elimde olan diğer çalışma materyalleri arasında bu metinler önemli bir tarama kaynağı oldu. Benim sürekli olarak baş vurduğum başka bir kaynak da Kürtçeyi iyi kullanan etrafımdaki insanlardı: Babam, arkadaşım Selman Dilovan ve eşim.

Bu kitap geçişli fiillerle ilgili sistematikleştirilmiş bir sunum, onları bir paradigma içinde okura yakınlaştırmayı hedeflediğinden, Kürtçe’de varolan bütün geçişli fiillerin kitapta yer alması ikincil bir amaç olarak görülmüştür. Zira bu fiil paradigması

¹ Dorleijn (1996), Haig (1998), Yaron (1997)

anlaşıdıktan sonra, okurun önüne çıkan her yeni geçişli fiil artık öğrenilmesi gereken bir kelimeden ibaret olacaktır. Buna rağmen bu eserin ileriki baskılarında fiil listesini genişletmeyi arzuladığımı belirtmek isterim. Bu anlamda her türlü katkı teşekkürle anılacaktır.

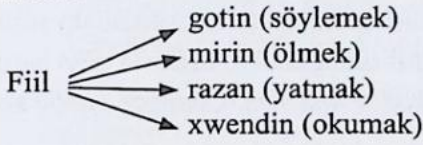
Birinci bölümde ele alınan dilbilgisel olgularla ilgili alıştırmaların rahatlıkla bulunabilmesi için, sözkonusu başlığa paralel olarak řu sembol yerleştirilmiştir: ↓ S. 61

Alıştırmaların bulunduğu sayfalarda ise, teorik izahların ele alındığı sayfalara gönderme yapılmıştır: ↑ S. 11

1. TEMEL KAVRAMLAR

1.1 Fiil

Geleneksel dilbilgisine göre fiiller “öznenin yaptığı ya da konusu olduğu işi, oluşu, kılışı vb. öznenin durumunu, varlığını ya da yüklemle özne arasındaki bağlantıyı kişi, sayı, zaman kavramlarını içererek belirten sözcük”² olarak tanımlanır. Buna göre *xwendin* (okumak), *xwarin* (yemek), *gotin* (söylemek) gibi kelimeler bu sözcük türüne aittirler.

Modern dilbilim kuramları³ bir adım daha ileri giderek, cümlede temel ögenin yüklem/ fiil olduğunu tespitinde bulunurlar. Buna göre fiil, cümlelerin esasını oluşturur.

Alman dilbilimci Prof. Dr. Ulrich Engel cümlelerin çekirdeğinin çekilmiş fiil olduğunu ‘saptar’⁴ ve Alman dilinin betimlenmesinde bu teoriyi esas alır. Ona göre, cümlede yer alan fiil, özne ve nesnenin sayısını belirler ve bundan dolayı da dilin yapısının analizinde fiili çıkış noktası olarak kabul etmek gerekir. Çağdaş dilbilimde bu kuram ‘bağımsal dilbilgisi’ (dependency grammar) olarak adlandırılır. Her ne kadar bu çalışmada bu kuram işlenmese de, onun gösterdiği önemli bir nokta bulunmaktadır: Fiiller dilde önemli bir yer alır.

1.2 Geçişli ve geçişsiz fiiller

↓ S.
54-56

Bilindiği gibi, geçişli fiillerin (transitive verb) temel özelliği onların (dolaylı ya da dolaysız) nesne almalarıdır. Buna karşın geçişsiz fiiller (intransitive verb) nesneniz kullanılan fiillerdir.

Türkçe’de *satın almak* fiili örneğin geçişli bir fiildir ve bundan dolayı da beraberinde bir nesne ile kullanılır. Yani *ben satın alıyorum* dendiğinde bu cümlemin eksik olduğu ve öznenin *neyi satın aldığı* hemen sorulur. Bundan dolayı da örneğin bu fiil ile şöyle

2 Vardar (1980), sayfa 79.

3 Glück, sayfa 675, Vardar, sayfa 31

4 Engel (1991)

bir cümle kurulabilir: *Ben kitabı satın alıyorum.*

Geçişsiz grubu için ise *uyumak*, *ölmek* gibi fiiller örnek olarak verilebilir. Bu fiiller ile birlikte sadece özne kullanılır, herhangi bir nesneye gereksinim yoktur. Bundan dolayı da *Ahmet uyuyor* veya *Veli öldü* cümleleri tam olup herhangi bir nesneye ihtiyaç bulunmamaktadır.

Kürtçe'de de fiiller geçişli ve geçişsiz olmak üzere iki gruba ayrılır. Nesne almayan fiiller geçişsiz fiillerdir. Yukarıda örnek olarak verilen *uyumak* (*raketin*) ve *ölmek* (*mirin*) gibi fiiller Kürtçe'de de geçişsiz fiillerdir ve bundan dolayı da cümlede bu fiillerle birlikte bir öznenin olması yeterli olmaktadır. Yukarıda örnek olarak verilen *Ahmet uyuyor* veya *Veli öldü* cümleleri Kürtçeye çevirildiğinde, bu özellikler görülür: *Ehmed radikeve. Welî mir.*

Kürtçe'de bir fiilin bir nesne alması, onun geçişli olduğunu gösterir. Yukarıdaki *satın almak* fiilinin Kürtçesi (*kirrîn*) örneğin geçişli bir fiil olduğundan, öznenin neyi satın almak istediğinin cümlede belirtilmesi gerekir: *Ez kitêbê dikirrim.* Cümlede *kitêbê* kelimesi nesnedir.

1.3 Dolaylı ve dolaysız nesne

↓ S.
61-62

Nesneler dolaylı (indirect object) ve dolaysız (direct object) olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. İzaha dolaysız nesne ile başlamak gerekir.

Kürtçe için dolaysız nesne neyi ifade eder? Bedirxan / Lescot ve Haig'e dayanarak⁵, dolaysız nesnenin Kürtçe'de şu özelliklere sahip olduğu söylenebilir:

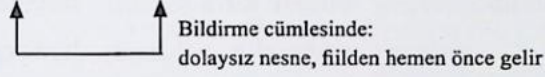
- Dolaysız nesne edat türü değildir.
- Bildirme cümlesinde dolaysız nesne, fiilden hemen önce gelir.
- Şimdiki zaman ve gelecek zamanda dolaysız nesne ismin Casus Obliquus (bükümlü hal) halindedir.

⁵ İncekan (2005), sayfa 23-24.

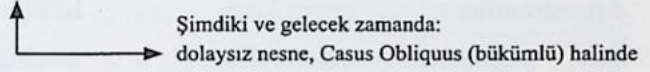
- d) Geçmiş zamanlarda fiil dolaysız nesneye göre çekilir ve dolaysız nesne ismin Casus rectus (yalın hal) halindedir.
- e) Edilgenlik durumunda sadece dolaysız nesne öznenin yerini alabilir.

Bu tespitlerin anlaşılması için onları tekrar yazıp örnekler vereceğim. Örnek cümlelerde üzerinde durulan dilbilgisel olgular **koyulaştırılmış** olarak gösterilecek:

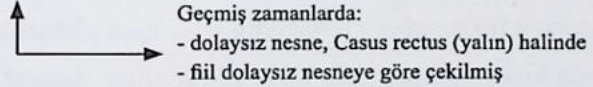
- a) Bildirme cümlesinde dolaysız nesne, fiilden hemen önce gelir: *Ez ê sibê seet di şeşan de bi Sînemê re Zelal û Zozanê bibînîm.*

- b) Şimdiki zaman ve gelecek zamanda dolaysız nesne ismin Casus Obliquus (bükümlü hal) halindedir: *Ez Zelal û Zozanê dibînîm.*

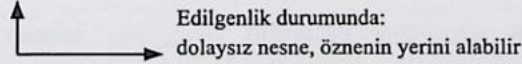

- c) Geçmiş zamanlarda dolaysız nesne ismin Casus rectus (yalın hal) halindedir ve fiil dolaysız nesneye göre çekilir (*dîtin* fiili çoğuldur, çünkü dolaysız nesne iki kişiden oluşmaktadır): *Min Zelal û Zozan dîtin.*

- d) Edilgenlik durumunda sadece dolaysız nesne öznenin yerini alabilir:

Zelal û Zozan tên dîtin.

Kürtçe'de dolaysız nesne alan bütün fiiller geçişli fiillerdir. Aşağıda dolaysız nesne alan fiillerin dökümü verilmiştir:

aciz kirin	ava kirin	bezandin	bi rê kirin
afirandin	avêtin	bêhn kirin	bi rê ve birin
ajotin	badan	bêjing kirin	birin
alastin	bar kirin	bibîr anîn	birîqandin
amade kirin	belav kirin	bi cî kirin	birîndar kirin
anîn	berdan	bihîstin	birrîn
anîn cîh	berhev kirin	bîkar anîn	ceribandin
anîn ziman	betal kirin	bilind kirin	civandin
av dan	bexşandin	biruştin	cot kirin

cûtin	dirûtin	hebandin	kizirandin
çap kirin	dirrandin	hejandin	kolan
çareser kirin	diyar kirin	helal kirin	kotin
çelqandin	dizîn	helandin	kurr kirin
çêkirin	dîtin	heq kirin	kuştin
çêrandin	dom kirin	hesab kirin	kutan
çikandin	dotin	hesibandin	leqandin
daçikandin	dubare kirin	heşandin	lewitandin
dadan	ecibandin	hewandin	li dar xistin
dagirtin	efû kirin	hêrandin	li hev anîn
daliqandin	elimandin	hilanîn	lipitandin
damezrandin	erzan kirin	hilibjartin	livandin
dan	ezimandin	hilçinîn	li ... kirin/lêkirin
dan berhev	êşandin	hildan	lîstin
danîn	fehm kirin	hilgirtin	maç kirin
dan pêy	ferq kirin	hilşandin	maliştin
daqurtandin	fetisandin	hinciqandin	mehr kirin
darda kirin	fêr kirin	hişyar kirin	meraq kirin
dawêşandin	fırrandin	hîn kirin	meşandin
daxistin	firotin	hiştin	meyandin
daxwarin	gerandin	hûnan	mêjandin
dehf dan	gez kirin	înkâr kirin	miçandin
def kirin	gêj kirin	jêkirin	miçiqandin
deqandin	gêr kirin	ji ber kirin	mizdan
deq kirin	gêre kirin	ji bîr kirin	nas kirin
deranîn	girê dan	jimartin	neqîşandin
derbas kirin	girtin	kelandin	neşir kirin
derizandin	givaştin	kesixandin	nirxandin
derxistin	gotin	kewandin	nixumandin
dewam kirin	guhdarî kirin	kêfxweş kirin	nîşan kirin
dewisandin	guhertin	kifş kirin	pan
dewlemend kirin	guherandin	kirrîn	paqij kirin
deyn kirin	hazir kirin	kişandin	parastin

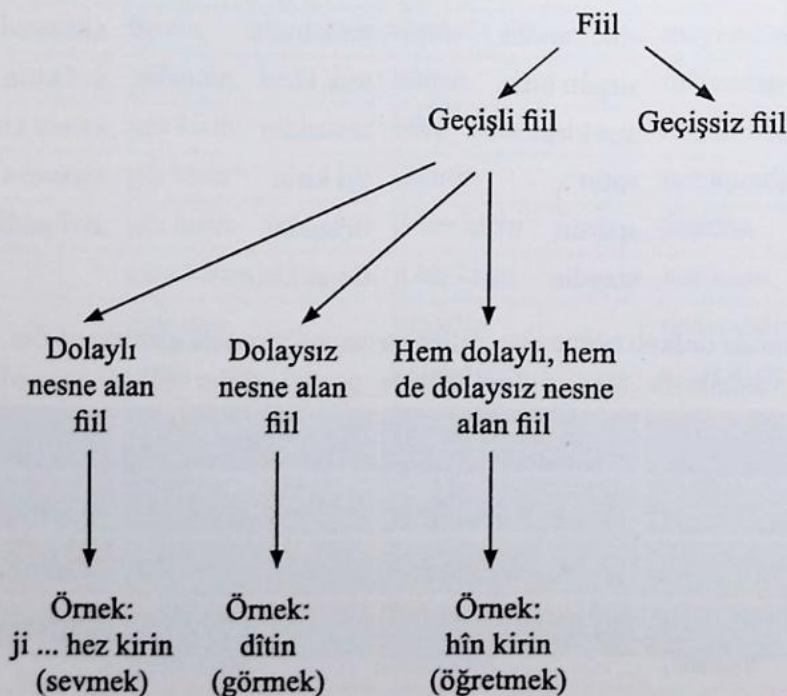
parve kirin	qul kirin	şa kirin	tov kirin
paşde dan	qurçimandin	şandin	ûtî kirin
pejirandin	qurincandin	şe kirin	vala kirin
pelçiqandin	qusandin	şemitandin	vedan
pelixandin	ragirtin	şewitandin	vegerandin
peritandin	rakirin	şêlandin	vekirin
peyda kirin	raxistin	şibandin	vemirandin
pêçan	ray dan	şidandin	veqetandin
pêşxistin	reşandin	şikandin	veşartin
pêxwas kirin	revandin	şiqitandin	vexwarin
pijandin	rêstin	şikayet kirin	vexwendin
pîroz kirin	rizandin	şûştin	vêxistin
pîvan	rîwayet kirin	şûv kirin	wergerandin
qazox kirin	rûçikandin	talan kirin	westandin
qedandin	sabûn kirin	tedarîk kirin	weşandin
qelandin	seh kirin	tefandin	xapandin
qelibandin	serjêkirin	telef kirin	xeber dan
qelişandin	serxoş kirin	temirandin	xemilandin
qewirandin	silav kirin	temîz kirin	xeniqandin
qewitandin	sincirandin	terikandin	xitimandin
qezenc kirin	sirgûn kirin	terk kirin	xof kirin
qebûl kirin	sist kirin	tewandin	xwedî kirin
qehirandin	sotin	tijî kirin	xwendin
qijilandin	spartin	tirsandin	zivirandin
qorî kirin	standin	tîmar kirin	

Bunun yanında dolaylı nesne alan fiiller de geçişli grubuna girmektedirler. Nesnelerini bir edat vasıtasıyla alan fiiller dolaylı geçişli fiiller olarak tanımlanmaktadır:

Özne	Edat	Dolaylı nesne	Fiil
Ez	ji	Zozanê	hez dikim.
Gul	bi	Xwedê	bawer dike.
Baran	li	Zelalê	dinihêre.

Bazı fiiller çift nesne, yani hem dolaysız, hem de dolaylı bir nesne alabilmektedirler. Bileşik olan bu fiillerde, fiil ögesi olarak genellikle *dan* (vermek) ve *kirin* (yapmak) gelmektedir:

Özne	Dolaysız nesne	Fiil Birinci öge	Dolaylı nesne	Fiil İkinci öge
Baran	qelemê	dirêjî	min	dike.
Ew	zarokan	fêrî	Kurdî	dike.
Ez	zarokan	hînî	Kurdî	dikim.
Bêrîvan	mêvanan	keremî	malê	dike.
Kî	vê bûyerê	neqlî	polês	dike?
Ez	kitêbê	nîşanî	Zozanê	didim.
Tu	çi	pêşkeşî	me	dikî?
Em	Baran	qeydî	dibistanê	dikin.
Baran	lîstikê	rayî	Zozanê	dide.
Osmanî	Bedirxaniyan	sirgûnî	Stenbolê	dikin.
Mamoste	min	şikayetî	bavê min	dike.

Bu iki grup dışında geçişli bir fiil gibi çekilen, fakat anlamsal olarak geçişsiz bir fiil özelliğini taşıyan üçüncü bir kategori daha bulunmaktadır. Bu fiil grubu bir nesne almamasına rağmen, geçişli bir fiil gibi çekilmektedir. Bu gruba şu fiiller dahildir:

bazdan	eyb kirin	nihêrîn	xatir xwestin
can dan	guh dan	nimêj kirin	
dest pê kirin	lîstin	stran	
ecce kirin	lorandin	texmîn kirin	

Kürtçe’de küçük bir fiil grubu yörelere göre değişiklik arz etmektedir. Bu fiiller bazı yörelerde geçişsizken, diğer bazı yörelerde geçişli bir fiil olarak kullanılmaktadır. *Axivîn* ve *pevçûn* fiili bu türden bir fiildir.

1.4 Fiil kökleri

↓ S.
57-60

Kürtçe’de her fiilin iki kökü (verb stem) bulunmaktadır. Fiillerin çekiminde bu fiil köklerinden birisi kullanılır.

Şimdiki zaman kökü şu zamanların/kiplerin oluşumunda kullanılır:

- şimdiki zaman
- gelecek zaman
- emir kipi
- istek, izin ve olanak kipi

Şimdiki zaman kökü ayrıca istek, izin/olanak kiplerinde⁶ subjontiv olarak kullanılır. Geçmiş zaman kökü ile bütün geçmiş zamanlar (belirli geçmiş zaman, miş’li geçmiş zaman vs.) oluşturulur.

Geçmiş zaman kökü fiilin mastarından oluşturulur; mastar eki olan *-n* veya *-in* eklerinin atılmasıyla bu kök meydana gelir. *-in* eki olan mastarlarda bu ek düşer, diğer bütün durumlarda *-n* eki kaldırılarak geçmiş zaman kökü oluşturulur.

Şimdiki zaman kökünün oluşumu karmaşık bir yapıya sahip olup etraflı bir izaha ihtiyacı bulunmaktadır. Çünkü bazı fiiller için şimdiki zaman kökünün oluşumuyla ilgili bir kural varken, diğerlerinde böyle bir kural sözkonusu değildir. Varolan kurallar fiillerin ekleri üzerinden oluşturulur:

a) Mastarı *-andin* ve *-endin* (*şewitandin*, *vexwendin*) eki ile biten fiillerde şimdiki zaman kökünün oluşturulması için, bu ekler yerlerini *-în* ekine bırakır. Bu kitapta varolan 500 civarındaki fiilden 135’i böyle bir yapıya sahiptir:

⁶ İncekan (2009), sayfa 104-110.

çelqandin	→ -çelqîn-	→ Gelo kî ji me re mast diçelqîne?
revandin	→ -revîn-	→ Gerîlla leşkeran direvînin.
şewitandin	→ -şewitîn-	→ Ev agir mala me dişewitîne.

b) Mastarî *-în* ile biten fiillerde şimdiki zaman kökünü elde etmek için, bu ekin (*-în*) atılması yeterlidir. Bu yapıya sahip olan fiiller şunlardır:

birrîn	→ -birr-	→ Ez darê dibirrim.
çinîn	→ -çin-	→ Pale giya diçinin.
dexisîn	→ -dexis-	→ Lawik ji xwîşka xwe didexise.
dizîn	→ -diz-	→ Reyhan pere didize.
karîn	→ -kar-	→ Ez nikarim zimanekî nû hîn bibim.
kirrîn	→ -kirr-	→ Ez zivistanê gelek kîtaban dikirrim.
nihêrîn	→ -nihêr-	→ Ez li televîzyonê dinihêrim.
wêrîn	→ -wêr-	→ Ez diwêrim tenê rakevin.
zanîn	→ -zan-	→ Sokrates: Ez dizanim ku ez tu tiştekî nizamim.

c) Aşağıda dökümü verilen fiillerde şimdiki zaman kökünün oluşumu kural dışı olduğundan, yani şimdiki zaman kökü ile mastar arasında herhangi bir bağlantının olması mecburi olmadığından, bu fiillerde şimdiki zaman kökünü mastar ile birlikte öğrenmek gerekir:

Mastar	Geçmiş zaman kökü	Şimdiki zaman kökü
ajotin	-ajot-	-ajo-
alastin	-alast-	-alês-
avêtin	-avêt-	-avêj-
bihîstin	-bihîst-	-bihîz/-bihîz-
birastin	-birast-	-birêj-
birin	-bir-	-b-
cûtin	-cût-	-cû-

dan	-da-	-d-
dirûtin	-dirût-	-drû-
dîtin	-dît-	-bîn-
dotin	-dot-	-doş-
êxistin	-êxist-	-êx-
firotin	-firof-	-firoş-
girtin	-girt-	-gr-
gotin	-got-	-bêj-
guhertin	-guhert-	-guher-
guhastin	-guhast-	-guhêzîn-
hîştin	-hîşt-	-hêl-
jîmartin	-jîmart-	-jmêr-
kirin	-kir-	-k-
kotin	-kot-	-koj-
kuştin	-kuşt-	-kuj-
kutan	-kuta-	-kut-
lîstin	-lîst-	-lîz-/leyiz-
malîştin	-malîşt-	-mal-
man	-ma-	-mîn-
pan	-pa-	-pê-
parastin	-parast-	-parêz-
pîvan	-pîva-	-pîv-
qevaztin	-qevazt-	-qevêz-
rêstin	-rêst-	-rêş-
sotin	-sot-	-soj-/so-

spartin	-spart-	-spêr-
stran	-stra-	-strê-
şûştin	-şûşt-	-şo-
vîn	-	-vê-
xistin	-xist-	-x-
xwarin	-xwar-	-xw-
xwestin	-xwest-	-xwaz-

c) *Anîn* fiilinin kökleri kural dışıdır ve bu fiilin üç kökü bulunmaktadır.

Mastar	Geçmiş zaman kökü	Şimdiki zaman kökü	Gelecek zaman kökü / Kip kökü
anîn (anî-n)	anî-	tîn-	bîn-

Anîn fiilinin şimdiki zaman kökü *tîn-* sözcüğüdür. Bu fiil şimdiki zamanda sözkonusu zaman eki olan *di-* önekini almaz ve şu şekilde çekilir:

Ez zarokan tînim malê.

Tu zarokan tînî malê.

Gelecek zaman ve emir kipinde ise şimdiki zaman kökünü almaz ve bundan dolayı da şu şekilde çekilir:

Ez ê zarokan bînim malê.

Tu yê zarokan bînî malê.

Zarokan bîne malê.

ç) Şimdiki zaman kökü iki heceden oluşan aşağıdaki fiillerde, konuşma dilinde birinci hecedeki ünlü genellikle düşer. Bundan dolayı da yazı dilinde bu fiillerin iki değişik formuna rastlamak mümkündür. Bu kategoriye giren fiiller şunlardır:

bihîstin:	-bihîz- / -bhîz-
dirûtin:	-dirû- / -drû-
firotin:	-firoş- / -froş-
girtin:	-gir- / -gr-
kişandin:	-kişîn- / -kşîn-
lîstin:	-leyîz- / -leyz-
nihêrîn:	-nihêr- / -nhêr-
şikandin:	-şikîn- / -şkîn-
şiqitandin:-	şiqitîn- / -şqitîn-

1.5 Ettirgenlik

Öznenin, fiilin belirttiği işi yaptırdığını gösteren çatıya, ettirgen çatı (causative voice) denir. Türkçede ettirgen çatı *-ir-*, *-tir-*, *-t-* ekleriyle oluşturulur. Örneğin *yapmak* fiilinin ettirgen durumundaki formu *yaptırmak* fiilidir. Ettirgen fiiller geçişlidir.

Kürtçede ettirgenlik *-andin* eki ile oluşturulur. Geçişsiz fiillerin şimdiki zaman köküne bu ek eklenerek, onlardan geçişli fiiller oluşturulur:

rev-în (kaçmak) → revandin (kaçırmak)

şewit-în (yakmak) → şewitandin (yaktırmak)

Bazı fiiller *-andin* eki ile bitmelerine rağmen, geçişsiz bir forma sahip değiller (örneğin *şandin*, *şikandin*, *rijandin*).

Ettirgenlik eki olan *-andin* ile kullanılmayan fiillerde ettirgenlik *dan* fiili ile oluşturulur:

Ez wî didim kuştin. – Ben onu öldürtüyorum.

1.6 Kip fiiller

Berke Vardar kip kavramını şu şekilde tanımlar: “Eylemin belirttiği oluş karşısında konuşucunun tutumunu, bir başka deyişle salt bildirmeyle mi yetindiğini, yoksa bir yorumda mı bulunduğunu, istek, dilek, gereklilik, emir”⁷ mi anlattığını gösteren fiil biçimleridir.

Türkçe’de kiplik (modality) fiile getirilen eklerle oluşturulurken, Kürtçe’de bu olguyu dile getiren şu üç ‘kip fiil’ (modal verb) bulunmaktadır:

- xwestin (istemek)
- karîn/kanîn (izin, imkan, olanak ifade eder; İng. can, would)
- vîn (irade ifade eder; İng. must, can)

1.7 Dönüşlü fiiller

Berke Vardar dönüşlü fiili şu şekilde tanımlar: “İşi yapanın da, yapılan işten etkilenen de aynı özne olduğunu gösteren”⁸ çatıya dönüşlü fiil denir. Kürtçe’de fiilin dönüşlülüğü (reflexive verb) *xwe* zamiri ile olur:

⁷ Vardar (1980), sayfa 103.

⁸ Vardar (1980), sayfa 66.

Zozan Berfinê dişo. – Zozan Berfin'i yıkıyor.

Dönüştü fiil: Zozan xwe dişo. – Zozan kendisini yıkıyor.

1.8 Kürtçe'de ismin halleri

↓ S. 63-65,
69-76, 78-79, 81,
87-88

İsim hallerinin (case) burada ele alınmaları ilk etapta tuhaf gelebilir, fakat geçişli fiillerin özne ve nesneleri isim halleri ile birebir bağlantılı olduklarından, burada bu konu üzerinde durmak zorunlu ve yararlıdır.

Bilindiği gibi, Kürtçe'de ismin üç hali var: Seslenme hali, yalın hal (Cusus rectus) ve bükümlü hal (Cusus obliquus).

Seslenme hali (vocativ case), yapısal olarak basit olup anlaşılmasında ciddi bir sorun oluşmamaktadır. Kürtçe'de birisine hitap edildiğinde hitap sözcüğüne ya da ada şu ekler getirilir:

Erilde: -o *Bedirxano – Bedirxan! Apo – Amca!*

Dişilde: -ê *Evînê – Evîn! Metê – Hala!*

Çoğul (eril ve dişilde): -(i)no *Zarokno – Çocuklar! Kurdino – (Ey) Kürtler!*

Kürtçe'de varolan diğer iki ismin hali hem adlandırmada sorun çıkarıyorlar, hem de yapısal olarak karmaşıktırlar.

Kürtçe'de **yalın hal** olarak adlandırılabilen ismin bir hali var. İsmi bu hali için bu çalışmada ayrıca Latince'den gelen **Cusus Rectus** (absolute case) terimi de kullanılacaktır.

İsmi diğer hali ise **bükümlü hal** olarak adlandırılabilen olan haldir. İsmi bu hali için yine Latince'den gelen **Cusus Obliquus** (oblique case) terimi kullanılacaktır.

Cümlede kullanılan özne ve nesneler belirli hallerde olmak zorundadırlar, fakat Kürtçe'de kullanılan zamanlara bağlı olarak özne ve nesne ismin her iki halini de alabilirler. Bu tespit şu tablo ile şöyle gösterilebilir:

		Özne	Nesne
geçişsiz fiil	bütün zamanlar	yalın halde (Cusus rectus)	--
geçişli fiil	Şimdiki ve gelecek zaman	yalın halde (Cusus rectus)	bükümlü halde (Cusus obliquus)
	Bütün geçmiş zamanlar	bükümlü halde (Cusus obliquus)	yalın halde (Cusus rectus)

Tablodan ne anlaşıyor? Geçişsiz fiillerde özne bütün zamanlarda yalın haldedir (Causus rectus).

Geçişli fiillerde ise şöyle bir durum mevcuttur: Şimdiki ve gelecek zamanda özne yalın halde (Causus rectus); nesne ise bükümlü haldedir (Causus obliquus). Geçmiş zamanlarda özne bükümlü haldeyken (Causus obliquus), nesne yalın haldedir (Causus rectus).

Kürtçe'de ismin hallerini gösteren ekler ve zamirler bulunmaktadır. Buna göre zamirler iki gruba ayrılırlar: Yalın halde (Causus rectus) ve bükümlü halde (Causus obliquus) olan zamirler. Cümlelerin özne ve nesneleri ismin hangi halindeyken, o halde olan zamirlerin kullanılması gerekir:

Causus Rectus'ta olan zamirler			Causus Obliquus'ta olan zamirler		
şahıs zamirleri	işaret zamirleri	soru zamirleri	şahıs zamirleri	işaret zamirleri	soru zamirleri
ez tu ew em hûn ew	ev ew	kî	min te wî/wê me we wan	vê wê	kê

Zamir yerine özel ad veya ad sözcük kullanıldığında, bu ad ve ad sözcüklerin aşağıdaki ekleri almaları gerekir. Adından da anlaşılacağı gibi, yalın halde (Causus rectus) olan sözcükler herhangi bir ek almazlar.

Bükümlü halde (Causus obliquus) olan ad veya ad sözcüklere (adın / ad sözcüğün cinsiyetine göre) şu takıların eklenmesi gerekir:

	Causus Obliquus takısı (belirli)	Causus Obliquus takısı (belirsiz – yek ile)
eril	– *	-(y)ekî
dişil	-(y)ê	-(y)ekê
çoğul (eril ve dişil)	-(y)an	–

* Hakkari ve Behdînan bölgelerinde bükümlü halde (Causus obliquus) olan eril ad ve ad sözcüklere -î eki eklenir, fakat bu durum yöresel bir görünüm arz ettiğinden, bu çalışmada verilen örneklerde bu özellik gözönünde bulundurulmamıştır. Bu dilsel özellik şu örneklerle gösterilebilir:

Baranî kitêb kirrî. – Baran kitap aldı.

Celîlê Celîlî sî kitêb weşandin. – Celîlê Celîl otuz kitap yayımladı.

Bu eklerin nasıl kullandığı aşağıdaki örneklerde görülebilir:

Özne: Casus Rectus	Nesne: Casus Obliquus	Fil
Ez	kitêbê	dikirre
Dîlan/Ew	kitêbê	dikirre.
Baran	hespekî	dikirre.
Dîlan	kitêbekê	dikirre.
Zarok	kitêban	dikirrin.
Merivek	kitêban	dikirre.

Özne: Casus Obliquus	Nesne: Casus Rectus	Fil
Min	kitêb	kirrî.
Dîlanê / Wê	kitêb	kirrî.
Baran	hespek	kirrî.
Dîlanê	kitêbek	kirrî.
Zarokan	kitêb	kirrîn.
Meriv-kî	kitêb	kirrîn.

Bazı yörelerde bir kısım kelime ve özel adların bükümlü hali (Casus obliquus) mevcuttur. Bu kelimelerde, kelimenin içinde olan ünsüz bir harf olan *a* harfi *ê* harfiyle yer değiştirmektedir. Bu özelliği taşıyan kelimelere/adlara şu örnekler verilebilir:

kelime hal	bükümlü hal
agir (ateş)	→ êgir
aş (değirmen)	→ êş
bajar (yeliir)	→ bajêr
dîwar (duvar)	→ dîwêr
însan (insan)	→ însên
mela (hoca)	→ melê
nan (ekmek)	→ nênan
şeytan (şeytan)	→ şeytên
şivan (çoban)	→ şivên

welat _(ülke)	→ welêt
xanî _(ev)	→ xênî
ziman _(dil)	→ zimên
Mistefa	→ Mistefê
Arif	→ Êrif

2. YAPISAL AÇIDAN FİİLLER

Kürtçe’de fiiller biçim bakımından iki gruba ayrılırlar: 1) Basit fiil. 2) Bileşik fiil.

2.1 Basit fiiller

Basit fiiller, geçmiş zaman fiil kökünden ve mastar ekinden oluşurlar:

Geçmiş zaman kökü	Mastar eki	Mastar
ajot	-in	ajotin
anî	-n	anîn
avêt	-in	avêtin

2.2 Bileşik fiil

Bileşik fiiller (compound verb) iki veya daha fazla parçadan oluşan fiillerdir. Bileşik fiil, fiil ögesine önek, sıfat, isim ve edat sözcükleri eklenerek oluşturulur. Bileşik fiiller şu alt kategorilere ayrılırlar:

- Önek ve fiil:
 - da daketin, daxistin
 - der derxistin, deranîn
 - hil hildan, hilgirtin
 - ra rakirin, raxistin
 - ve vexwarin, vekirin
- Edat (zamir ile büzülmüş olarak) ve fiil
 - jê jêgirtin, jêkirin
 - lê lêxistin, lêkirin
 - pê pê hesandin
 - tê têdan, tê derxistin
- İsim ve fiil
 - ajne ajne kirin
 - behs behs kirin
 - deq deq kirin

cot cot kirin
cewab cewab dan

- Sıfat ve ad

çê çêkirin

- Edat, isim ve fiil

bi bîr anîn

bi cî kirin

bi rê kirin

bi rê ve birin

ji bîr kirin

Bileşik fiillerde, fiil ögesi önek, edat veya isimden sonra gelir. Yön belirten fiillerde bu yapı farklıdır. Bu fiil grubunda fiil ögesinin fiil olmayan parçası fiilden sonra gelir. Bu fiil grubuna ait olan fiiller şunlardır: *anîn cî, anîn ziman, dan pey, dan berhev, êriş birin ser, êriş dan ser, kirin der, ketin rê, pekandin ser*.

Bileşik fiiller yapısal olarak karmaşık olduğundan, onların bir sonraki bölümde detaylı bir şekilde ele alınmaları gerekir.

3. YAPISAL AÇIDAN BİLEŞİK FİİLLER

Bileşik fiiller yapısal olarak karmaşıktırlar ve şu alt gruplara ayrılırlar:

3.1 Birinci grub – Dolaysız nesneli bileşik fiiller

Bu fiil grubunda, fiil en az iki kelimeden oluşmaktadır. Bu kelimelerden bir tanesi fiil olup diğeri ise herhangi başka bir sözcük (edat, isim) türüdür. Aşağıdaki listeden de görüleceği gibi, bu grupta genellikle *anîn*, *dan*, *kirin* ve *xistin* fiilleri bu bileşik fiilin, fiil ögesi olarak kullanılır.

Fiil çekiminde fiil kökenli olmayan öge herhangi bir değişikliğe uğramazken, fiil kökenli öge zaman ve şahıs takılarını alır. Bu fiil grubundaki bazı fiiller ayrı yazılırken (*aciz kirin*, *amade kirin*), diğeri bir kısmı bitişik (*berdan*, *vekirin*) yazılmaktadır.

Özne	Dolaysız Nesne	Fiil
Ez	Zozanê	aciz dikim.
Zozan	derî	vedike.

aciz kirin	bi cî kirin	dan berhev	diyar kirin
amade kirin	bikar anîn	dan pêy	dom kirin
anîn cî	bilind kirin	darda kirin	dubare kirin
anîn ziman	bi rê kirin	dawêşandin	efû kirin
av dan	bi rê ve birin	daxistin	erzan kirin
ava kirin	birîndar kirin	daxwarin	êriş birin ser
badan	bîhn kirin	dehf dan	êriş dan ser
bar kirin	cot kirin	def kirin	fehm kirin
belav kirin	çap kirin	deq kirin	ferq kirin
berdan	çareser kirin	deranîn	fêr kirin
berdewam kirin	çêkirin	derbas kirin	gez kirin
berhev kirin	daçikandin	derxistin	gêj kirin
betal kirin	dadan	dewam kirin	girê dan
bêjing kirin	dagirtin	dewlemend kirin	guhdarî kirin
bi bîr anîn	damezrandin	deyn kirin	hazir kirin

helal kirin	li ... kirin/lêkirin	ragirtin	terk kirin
heq kirin	maç kirin	rakirin	tijî kirin
hesab kirin	mehr kirin	raxistin	tîmar kirin
hilanîn	meraq kirin	ray dan	tov kirin
hîlbijartin	mizdan	rîwayet kirin	ûtî kirin
hîlçînîn	nas kirin	sabûn kirin	vala kirin
hildan	neşir kirin	seh kirin	vedan
hîlgirtin	nîşan kirin	serjêkirin	vegerandin
hîlşandin	paqij kirin	serxoş kirin	vekirin
hişyar kirin	parve kirin	silav kirin	vemirandin
hîn kirin	paşde dan	sîrgûn kirin	veqetandin
înkâr kirin	peyda kirin	sîst kirin	veşartin
jêkirin	pêşxistin	şa kirin	vexwarin
ji ber kirin	pêxwas kirin	şe kirin	vexwendin
ji bîr kirin	pîroz kirin	şîkayet kirin	vêxistin
kêfxweş kirin	qazox kirin	şûv kirin	wergerandin
kîfş kirin	qezenc kirin	talan kirin	xeber dan
kurr kirin	qebûl kirin	tedarîk kirin	xof kirin
li dar xistin	qorî kirin	telef kirin	xwedî kirin
li hev anîn	qul kirin	temîz kirin	

3.2 İkinci grub – Dolaylı nesneli bileşik fiiller

Bu fiil grubunda da fiil, iki kelimeden oluşmaktadır. İkinci öge, fiil kökenli olup *kirin* ve *dan* fiillerinden bir tanesidir. Birinci öge de genellikle isim ve sıfat kökenlidir.

Bu fiillerin bir kısmında anlamsal olarak sadece dolaysız nesne (ismin i-halî) kullanmak yeterli olabilir. Bu durumda fiilin birinci ögesi olduğu gibi kalır ve fiil birinci gruptaki fiiller gibi çekilir:

	Öge	Dolaysız Nesne	Fiil
dirêj kirin	Konsolosxane	vîzeyî min	dirêj dike.
fêr kirin	Ew	Kurdî	fêr dike.

hîn kirin	Ez	Kurdî	hîn dikim.
neqil kirin	Kî	vê bûyerê	neqil dike?
pêşkêş kirin	Zarok	çîrokê	pêşkeş dike.
qeyd kirin	Em	kilaman	qeyd dikin.
sirgûn kirin	Osmanî	Celadet	sirgûn dikin.
şikayet kirin	Mamoste	min	şikayet dike.

Dolaylı bir nesnenin (ismin e-hali) cümleye eklenmesi halinde fiil şu şekilde değişikliğe uğrar: Fiilin birinci ögesi (*bang, dirêj, êriş...*) dolaylı nesne halindeki kelime ile 'tamlama' oluşturur. Fiilin bu ögesi 'tamlanan' işlevini görür, fakat sadece -î ekini alır. Dolaylı nesne durumundaki sözcük ise tamlayan işlevi görür. Bilindiği gibi, Tamlama durumunda⁹ tamlayanın Casus obliquus eklerini (bükümlülük hali eklerini) alması gerekir.

Bu fiiller sayıca çok kısıtlı olup aşağıda örneklerle birlikte dökümü verilmiştir:

	Özne	Dolaysız nesne	Fiil - 1. öge + î	Dolaylı nesne	Fiil - 2. öge (dan, kirin)
			"Tamlanan"	Tamlayan	
bang kirin	Ez		bang + î	te	dikim.
çêl kirin	Cînarê me		çêl + î	zarokan	dike.
dirêj kirin	Baran	qelemê	dirêj + î	min	dike.
êriş kirin	Hêzên siyasî		êriş + î	hunermen-dan	dikin.
fêr kirin	Ew	zarokan	fêr + î	Kurdî	dike.
hicûm kirin	Wikileaks		hicûm + î	sîstemê	dike.
hîn kirin	Ez	zarokan	hîn + î	Kurdî	dikim.
kerem kirin	Bêrivan	mêvanan	kerem + î	malê	dike.

⁹ Tamlama için daha fazla bilgi: İncekan (2009), sayfa 85-86.

lava kirin	Şagirt		lava + y + î	mamoste	dike.
neqil kirin	Kî	vê bûyerê	neql + î	polês	dike?
nîşan dan	Ez	kitêbê	nîşan + î	Zozanê	didim.
pêşkêş kirin	Tu	çi	pêşkeş + î	me	dikî?
qeyd kirin	Em	Baran	qeyd + î	dibistanê	dikin.
ray dan	Baran	lîstikê	ray + î	Zozanê	dide.
sirgûn kirin	Osmanî	Bedirxani- yan	sirgûn + î	Stenbolê	dikin.
şîkayet ki- rin	Mamoste	min	şîkayet + î	bavê min	dike.
telefon kirin	Zelal		telefon + î	min	dike.
tovî serhev kirin	Em	fêkî	tov + î	serhev	dikin.

3.3 Üçüncü grub – İsim çekimine tabii olan bileşik fiiller

Bu fiil grubunda da fiil iki kelimededen oluşmaktadır. İkinci öge, fiil kökenli olup *kirin* ve *dan* fiillerinden bir tanesidir.

Birinci öge ad kökenli (*behs, bersiv, hurmet, înkâr...*) olup cümlede bir taraftan fiilin bir parçasıyken, diğer taraftan da bir ad kelimesi işlevini görür. Bu işlevinden dolayı da bir ad sözcüğü gibi çekilebilir (Şema 1) veya ‘Tamlama’ (Şema 2) oluşturabilir. Bu öge nesne halindeki kelime ile ‘tamlama durumunda’ ‘Tamlanan’ olup (Şema 2) İzafe ekini¹⁰ alır.:

Şema 1: Biriaci öge dolaysız nesne olarak kullanılırken

	Özne	Fiil - 1. öge Dolaysız nesne	Fiil - 2. öge (dan)	Dolaylı Nesne
bersiv ... dan	Ez	bersivê	didim	wî.
cewab ... dan	Ez	cewabê	didim	Zozanê.

10 İzafe eki için daha fazla bilgi: İncekan (2009), sayfa 41-42.

ders ... dan	Ez	dersê	didim	wî.
destûr ... dan	Ez	destûrê	didim	zarokan.
îzin ... dan	Mûdir	îznê	dide	karkeran.
pal ... dan	Ez	pala xwe	didim	xwarin.
zên ... dan	Şagirt	zêna xwe	didin	dersê.

Şema 2: Birinci ôge tamlanan olarak kullanılırken

	Özne	Fil – 1. ôge + İzafe eki	Nesne	Fil – 2- ôge (dan, kirin ...)
		“Tamlanan”	Tamlayan	
behs ... kirin	Ez	behsa	ziman	dikim.
bersiv ... dan	Ez	bersiva	wî	didim.
bêrî ... kirin	Ez	bêriya	Zozanê	dikim.
cewab ... dan	Ez	cewaba	wî	didim.
daxwaz ... kirin	Ez	daxwaza	tiştêkî	nakim.
ders ... dan	Ez	dersa	Kurdî	didim.
destûr ... dan	Ez	destûra	zarokan	didim.
guhdarî ... kirin	Ez	guhdariya	wî	dikim.
hazirî ... kirin	Ez	haziriya	xwarinê	dikim.
hurmet ... girtin	Em	hurmeta	mezinan	digrin.
înkâr ... kirin	Dewlet	înkara	Kurdî	dike.
îzin... dan	Mûdir	îzna	zarokan	dide.
meraq ... kirin	Ez	meraq	Zozanê	dikim.
minet ... kişandin	Ez	mineta	patron	nakişînim.
nebîranî ... kirin	Jinik	nebîraniya	kebanan	dike.
paqijî ... kirin	Ez	paqijiya	malê	dikim.

pîrs ... kirin	Mûdir	pîrsa	mamoste	dike.
piştgiri ... kirin	Nivîskar	piştgiriya	zarokan	dikin.
qal ... kirin	Em	qala	edebiyatê	dikin.
qedir ... girtin	Alman	qedrê	ziman	digrin.
resim ... kişandin	Em	resima	zarokan	dikişînin.
şik ... kirin	Polîs	şika	merivekî	dike.
xeyal ... kirin	Ez	xeyala	welatekî	dikim.
xizmet ... kirin	Doxtor	xizmeta	gel	dike.

3.4 Edatlı fiiller

Kürtçe’de bazı fiiller edat (preposition) sözcüğü (*bi, di ... de, li, ji, ji ...re*) ile kullanılır. Edatlı fiilden sonra gelen nesne, dolaylı nesnedir ve onun bükümlü halde, yani Casus obliquus halinde olması gerekir.

Fiillerin bir kısmı ile birlikte bazı edatların kullanılması zorunludur (obligatory); yani edatlar bu fiil grubunun zorunlu bir parçasıdır. Örneğin *hez kirin* fiili ile birlikte *ji* edatının kullanılması zorunlu olduğundan, bu fiilin kullanıldığı cümlede bu edatın olması dilsel bir hata olur. *Baran ji Zozanê hez dike* (*Baran Zozan’ı seviyor*) cümlesinde görüldüğü gibi *ji* edatının kullanılması gerekir. Fiil ile kullanılması zorunlu olan edat, fiil ile birlikte verilmiştir.

Fiillerin bir kısmında ise bir edat sözcüğünün kullanılması fiilin kullanıldığı bağlama bağlıdır ve bundan dolayı da onun kullanımı ihtiyaridir (optional): ihtiyari olan edat fiil parantez içinde verilmiştir.

Bu yapıya sahip olan fiiller şunlardır:

li ... alandin	ji ... deranîn	bi ...hesandin
(bi/ji ...) bawer kirin	(ji ... / ji ber ...) derxistin	(ji bo ...) hewl dan
(di ser ... re) baz dan	dest ji ... kişandin	ji ... hez kirin
li ... bêjîngê xistin	dor li .. girtin	(li .../di...de/ji...re) kar kirin
dî ... de dahiştin	êriş birin ser ...	ji ... kirin der
dan pêy	êriş dan ser ...	li ... mêze kirin
(bi ser ... de) daqûl kirin	(ji/ji ber ...) fedî kirin	bi .../li .../digel .. mijûl kirin

nav li ... kirin	pirsyar ji ... kirin	li ...temaşe kirin
nîfir li ... kirin	qîma xwe bi ... anîn	(li ... / ji ...) wergerandin
li ... nihêrîn	ji ... rica kirin	ji ... xatir xwestin
pekandin ser ...	silav li .. kirin	ji ... yeqîn kirin
(ji ... / li ...) pîrsîn	li ... şîret kirin	bi ... ve zeliqandin

Bileşik fiillerin küçük bir grubunda fiilin öneki bir edat ve zamirin büzüşmesi ile meydana gelmiştir. Bu örnekler şunlardır: *jê* (*ji wî, ji wê*), *lê* (*li wî, li wê*), *pê* (*bi wî, bi wê*), *tê* (*di wî, di wê*). Bu fiil grubuna dahil olan fiiller şunlardır: *destpêkirin*, *jêgirtin*, *lêdan*, *lêkirin*, *lêxistin*, *tê derxistin*, *têdan*. Bu fiillerdeki zamirler dolaylı nesnelerdir. Cümlede dolaylı nesne kullanıldığında, edat ile zamir birbirinden ayrılır ve dolaylı nesne (büzüşmüş olan) zamirin yerini alır. Konunun anlaşılması için aşağıdaki örneklerde dolaylı nesneler **koyulaştırılmış** olarak gösterilmiştir:

destpêkirin / dest bi ... kirin:	Kurd li Tirkîyeyê di salên 90î de dest bi weşana Kurdî dikan.
jêgirtin / ji ... girtin:	Gotina wî hertim ji min digre?
lêdan / li ... dan:	Li welat mamoste îdî li zarokan nadin.
lêkirin / li ... kirin:	Dêya min cilan li Zozanê dike.
lêxistin / li ... xistin:	Leşker gelek caran li gundiyan dixin.
pê hesandin / bi ... hesandin:	Hevalên Zozanê wê bi xeberê dihesînin.
têdan / di... dan:	Ez rûn di nan didim.

Jêkirin ve *tê derxistin* fiilleri yukarıdaki fiiller gibi meydana gelmelerine rağmen, örnekleri ayrılmaz:

<i>jêkirin:</i>	<i>Terzî delingê şalê min jêdike.</i>
<i>tê derxistin:</i>	<i>Min tê derxist ku tu merivekî baqil î.</i>

4. ERGATİV

Türkçe’de bir cümleyi değişik zamanlarda kullanabilmek için sözkonusu zamanı ifade eden takıyı fiile eklemek yeterlidir – geçişli ve geçişsiz fiiller arasında bir fark yoktur:

<i>Şimdiki zaman:</i>	<i>Ben kitabı satın alıyorum. Ahmet uyuyor. Veli ölüyor.</i>
<i>Geçmiş zaman:</i>	<i>Ben kitabı satın aldım. Ahmet uyudu. Veli öldü.</i>
<i>Gelecek zaman:</i>	<i>Ben kitabı satın alacağım. Ahmet uyuyacak. Veli ölecek.</i>

Kürtçe’de bu iki fiil grubu geçmiş zamanlarda birbirinden çok büyük farklar göstermektedir. Bu farklılıkları daha iyi açıklamak için üstteki cümleleri Kürtçeye çevirmek gerekir:

<i>Şimdiki zaman:</i>	<i>Ez kitêbê dikirrim. Ehmed radikeve. Welî dimire.</i>
<i>Geçmiş zaman:</i>	<i>Min kitêb kirrî. Ehmed raket. Welî mir.</i>
<i>Gelecek zaman:</i>	<i>Ez ê kitêbê bikirrim. Ehmed ê rakeve. Welî ê bimire.</i>

Her iki dil birbiriyle karşılaştırıldığında ilk etapta şu farklar göze çarpmaktadır: Türkçe’de bütün zamanlarda değişen tek öge fiildir. Fiil, zaman ve kişiyi ifade eden takıyı almaktadır.

Kürtçe’de de fiiller değişikliğe uğramaktadır. Geçişsiz fiillerde (*uyumak, ölmek – rake-tin, mirin*), fiilin değişmesi dışında başka bir değişiklik göze çarpmamaktadır: Öznede (*Ehmed, Welî*) herhangi bir değişiklik yok, fiil kişi ve zaman ekleri almıştır:

<i>Şimdiki zaman:</i>	<i>Ehmed radikeve. Welî dimire.</i>
<i>Geçmiş zaman:</i>	<i>Ehmed raket. Welî mir.</i>

Fakat büyük farklılık geçişli fiillerde görülür: *Ez kitêbê dikirrim* ve *Min kitêb kirrî* cümlelerinde fiilin değişikliğe uğramasının yanında bir de özne ve nesne değişik formlar almıştır. Özne şimdiki zamanda *ez* iken, geçmiş zamanda *min* olmuş ve nesne de *kitêbê – kitêb* şeklinde değişikliğe uğramıştır.

Geçişli fiillerin özne ve nesnelerinin geçmiş zamanlarda bu denli değişikliğe uğramaları Kürtçe’ye özgü olup Türkçe, Arapça, İngilizce ve diğer dillerin çoğunda bulunmamaktadır. İleriki sayfalarda derinlikli bir şekilde ele alınacak bu konu dilbilimde **Ergativ** olarak nitelenmektedir. Ergativ olgusu aşağıda dört başlık altında ele alınacaktır.

4.1 Özne-nesne bağlantısı

↓ S.
63-65, 69-
76, 78-79

Geçişli fiillerin çekiminde iki paradigma var: 1) Geçmiş zamanlar. 2) Şimdiki ve gelecek zaman.

Şimdiki zaman, gelecek zaman ve emir kipinde geçişli fiiller geçişsiz fiiller gibi çekilir: Özne, yalın halde, yani Casus Rectus halindedir. Fiil ise sözkonusu özneye göre kişi ve zaman ekini alır:

Şimdiki ve gelecek zaman paradigması			
	Özne: Casus Rectus	Nesne: Casus Obliquus	Fiil
Şimdiki zaman	Ez Tu Dılan/Ew Em/Hûn/Ew	kitêbê kitêbê kitêbê kitêbê	di-kirr-im di-kirr-î di-kirr-e di-kirr-in
Gelecek zaman	Ez ê Tu yê Dılan/Ew ê Em/Hûn/Ew ê	kitêbê kitêbê kitêbê kitêbê	bi-kirr-im bi-kirr-î bi-kirr-e bi-kirr-in

Şemadaki örneklerde özne her iki zamanda da Casus Rectus halinde, yani yalın halindedir ve herhangi bir değişikliğe uğramamaktadır; özne her iki zamanda da aynı formu alır. Nesne ise Casus Obliquus halinde, yani bükümlü haledir ve bundan dolayı da örnek cümlelerde -ê ekini almıştır. Fiil kişi, zaman ve çatı bakımından özneye göre çekilmiştir.

Kürtçe’de geçmiş zamanlarda, özne ile nesne ismin şu halindedirler: Özne, Casus Obliquus halini (bükümlü hali) alırken, nesne Casus Rectus halini (yalın hali) alır. Bu değişikliği izah etmek için yukarıdaki örnekler geçmiş zamanda şu şekilde gösterilebilir:

Geçmiş zaman paradigması			
	Özne: Casus Obliquus	Nesne: Casus Rectus	Fiil
Di’li geçmiş zaman	Min Te Dılanê/Wê Me/We/Wan	kitêb kitêb kitêb kitêb	kirrî kirrî kirrî kirrî

Şemada görüldüğü gibi, özne ile nesne ismin halleri bağlamında, şimdiki zaman ile karşılaştırıldığında, yer değiştirmektedirler. Buna göre, özne Casus Obliquus, yani bükümlü halde ve nesne Casus Rectus, yani yalın haledir. Bundan dolayı ilk cümledeki

ez (ben) *min* (ben) şeklinde değişirken, ikinci cümledeki *Dîlan* adına da Casus Obliquus takısı olan *ê* takısı eklenmiştir. Nesne halindeki sözcük (*kitêb*) ise herhangi bir ek almamıştır.

Özne-nesne bağlantısı ile ilgili verilen bilgiler toplu olarak şemada şöyle gösterilebilir:

		Özne	Nesne
geçişli fiil	Şimdiki ve gelecek zaman	yalın halde (Cusus rectus)	bükümlü halde (Cusus obliquus)
	Bütün geçmiş zamanlar	bükümlü halde (Cusus obliquus)	yalın halde (Cusus rectus)

4.2 Fiil çekimi

↓ S.
63-64, 66-
69, 77-88

Ergativ yapısının diğer bir özelliği de fiil çekimi ile ilgilidir. Geçişli fiillerde, şimdiki ve gelecek zamanda fiil sözkonusu zamanı ifade eden takıyı ve şahıs takısını alır ve bu özellikleriyle geçişsiz fiiller gibi çekilir. Konunun daha iyi anlaşılması için yukarıdaki örnekleri tekrar vermek gerekir:

Şimdiki ve gelecek zaman paradigması		
		Fiil zaman öneki-şimdiki zaman fiil kökü-şahıs eki
Şimdiki zaman	Ez kitêbê Tu kitêbê Dîlan/Ew kitêbê Em/Hûn/Ew	di-kirr-im di-kirr-î di-kirr-e di-kirr-in
Gelecek zaman	Ez ê kitêbê Tu yê kitêbê Dîlan/Ew ê kitêbê Em/Hûn/Ew ê kitêbê	bi-kirr-im bi-kirr-î bi-kirr-e bi-kirr-in

Geçmiş zamanlarda fiil şahıs ekini almaz; bütün şahıslar için geçmiş zaman kökü kullanılır. Nesnenin çoğul olması durumunda, fiilin çoğul formu kullanılır:

Geçmiş zaman paradigması		
		Fiil: Geçmiş zaman kökü
Di'li geçmiş zaman	Min kitêb	kirrî / kirrîn.
	Te kitêb	kirrî / kirrîn.
	Dîlanê/Wê kitêb	kirrî / kirrîn.
	Me/We/Wan kitêb	kirrî / kirrîn.

Bu örneklerde de görüldüğü gibi, hem birinci tekil şahıs için (*min*), hem üçüncü tekil (*Dîlanê*) ve çoğul şahıs için (*me, we, wan*) fiil aynı formdadır: Fiil şahıs ekini almamaktadır; fiilin geçmiş zaman kökü (ve bileşik geçmiş zamanlarda sözkonusu zamanı gösteren ek) yetmektedir.

Fiil çekimi ile ilgili verilen bilgileri daha iyi anlamak için yukarıda verilen örnekler toplu olarak şemada şu şekilde gösterilebilir:

Fiil çekimi - Toplu görünüm						
Özne (yalın hal)	Şimdiki zaman	Gelecek zaman	Özne (bükümlü hal)	Di'li geç- miş zaman	Şimdiki zamanın hikayesi	Miş'li geçmiş zaman
	kitêbê	kitêbê		kitêb	kitêb	kitêb
Ez	dikirrim	ê bikirrim	Min	kirrî	dikirrî	kirriye
Tu	dikirrî	ê bikirrî	Te	kirrî	dikirrî	kirriye
Ew	dikirre	ê bikirre	Wi/Wê	kirrî	dikirrî	kirriye
Em	dikirrin	ê bikirrin	Me	kirrî	dikirrî	kirriye
Hûn	dikirrin	ê bikirrin	We	kirrî	dikirrî	kirriye
Ew	dikirrin	ê bikirrin	Wan	kirrî	dikirrî	kirriye

4.3 Fiilin nesneye göre çekimi

↓ S.
83-86

Ergativ yapısının başka bir özelliği de fiilin geçmiş zamanda nesneye göre çekimidir. Türkçe’de *Sen beni korkuttun* cümlesindeki *korkuttun* fiili özneye, yani *sen* sözcüğüne göre çekilir. Böyle bir yapı Ergativ olmayan dillerde (Almanca, İngilizce vs.) mevcuttur.

Kürtçe’de şimdiki ve gelecek zamanda fiil Türkçe’deki gibi özneye göre çekilir. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için *Sen beni korkutuyorsun/korkuttun* cümlelerinin Kürtçeleri aşağıda verilmiştir:

Şimdiki ve gelecek zaman paradigması		
Özne	Nesne	Fiil zaman öneki – şimdiki zaman fiil kökü – şahıs eki
Tu	min	di-tirsîn-î.
Tu	wî	di-tirsîn-î.
Tu	wê	di-tirsîn-î.
Tu	me	di-tirsîn-î.

Yukarıdaki şemada görüldüğü gibi, şimdiki zamanda fiil özneye göre çekilmiştir. Bu olgu şimdiki ve gelecek zamanlarda bu şekilde var iken, geçmiş zamanlarda değişik bir görünüm arz eder.

Geçmiş zamanlarda dolaysız nesne alan geçişli fiillerde fiil, özneye göre değil, nesneye göre çekilir:

Geçmiş zaman paradigması (Di’li geçmiş zaman örneğinde)		
Özne	Nesne	Fiil geçmiş zaman fiil kökü – şahıs eki
Te	ez	tirsand-im.
Te	ew	tirsand.
Te	em	tirsand-in.

Şemadan da anlaşılacağı gibi, cümledeki özne *te* kelimesi, nesne *ez*, *ew* ve *em* kelimeleridir. Şimdiki zamanlarda fiil özneye göre, yani 2. tekil şahısa göre çekilirken, bu örnek cümlelerde *tirsandin* fiili nesneye göre (*ez*, *ew* ve *em*) çekilmiştir.

4.4 Çoğul

↓ S.
66-68, 84-86

Özne veya nesnenin çoğul olduğunu ifade etmek için Kürtçe’de karmaşık bir yapı mevcuttur. Çoğulluğu ifade etmek için bir taraftan fiilin geçişli veya geçişsiz olup olmadığına, diğer taraftan da zamana bakmak gerekir.

4.4.1 Şimdiki ve gelecek zamanda çoğulluk

Öznenin çoğul olduğunu ifade etmek için yalın olan özneye herhangi bir takı gelmemektedir. Öznenin çoğulluğunu Kürtçe’de sadece fiil ifade eder. Fiil tekil olduğunda, öznenin tekil olduğu ifade edilir. Fiil çoğul olduğunda, öznenin çoğul olduğu ifade edilir.

Öznenin bir sıfat ya da iyelik eki alması durumunda, zaten sözkonusu izafe ekinden öznenin tekil ya da çoğul olduğu anlaşılır. Bu durumda fiilin de tekil ya da çoğulda olması gerekir.

Şimdiki ve gelecek zaman paradigması - Öznede tekillik/çoğulluk			
	Özne	Fiil Tekil / Çoğul	
Şimdiki zaman	Zarok	dilîze. / dilîzin.	Çocuk oynuyor. Çocuklar oynuyor.
Gelecek zaman	Zarok ê	bilîze. / bilîzin.	Çocuk oynayacak. Çocuklar oynayacak.
	Zaroka piçûk Zarokên piçûk	dilîze. / dilîzin.	Küçük çocuk oynuyor. Küçük çocuklar oynuyor.

İsim çekimine tabii olan bileşik fiillerde öznenin çoğulluğu aynı şekilde ifade edilir.

Mamoste behsa ziman dike / dikin. – Öğretmen / Öğretmenler dilden söz ediyor.

Aşvan haziriya xwarinê dike / dikin. – Aşçı / Aşçılar yemek hazırlığını yapıyor.

Şimdiki ve gelecek zamanda **nesnenin çoğul** olduğunu ifade etmek için nesneye çoğul ekini eklemek yeterlidir:

Şimdiki ve gelecek zaman paradigması - Öznede tekillik/çoğulluk			
		Nesne: Casus Obliquus + tekil/çoğul eki	Fiil
Şimdiki zaman	Ez Dîlan	kitêb-ê / kitêb-an kitêb-ê / kitêb-an	di-kirr-im di-kirr-e
Gelecek zaman	Ez ê Dîlan ê	kitêb-ê / kitêb-an kitêb-ê / kitêb-an	bi-kirr-im bi-kirr-e

İsim çekimine tabii olan bileşik fiillerde nesnenin çoğulluğu yine aynı şekilde, yani nesneye çoğulluk eki getirilerek, ifade edilir. Fakat nesne durumunda olan kelimeler tamlama oluşturduğundan, çoğulluk ekinin tamlamada ifade edilmesi gerekir:

Aşvan haziriyên xwarinan dike. – Aşvan yemek hazırlıklarını yapıyor.

4.4.2 Geçmiş zamanlarda çoğulluk

Geçmiş zamanlarda yalın olan öznenin çoğul olduğunu ifade etmek için özneye çoğul eki olan *-an* ekini eklemek gerekir:

Geçmiş zaman paradigması – Öznede çoğulluk		
Özne - Çoğul eki -an	Fiil	
Zarokan	lîst.	Çocuklar oynadılar.
Aşvanan	haziriyâ xwarinan kir.	Aşçılar yemek hazırlığını yaptı.

Geçmiş zamanlarda nesnenin çoğul olduğunu ifade etmek için fiilin çoğulda olması gerekir. Yukarıdaki şahıslar (*min*, *Dîlanê*, *zarokan*) sadece bir kitap alıyorlar. Onların birden fazla kitap aldıklarını ifade etmek için fiilin çoğulda olması gerekir. Bu yapı dolaysız nesne alan fiillerde mevcuttur:

Geçmiş zaman paradigması – Nesnede çoğulluk			
Özne	Nesne	Fiil	
Min	kitêb	kirrîn.	Ben kitaplar(ı) satın aldım.
Dîlanê	kitêb	kirrîn.	Dîlan kitaplar(ı) satın aldı.
Zarokan	kitêb	kirrîn.	Çocuklar kitaplar(ı) satın aldı.

İsim çekimine tabii olan bileşik fiillerde nesnenin çoğulluğu tamlama oluşturan fiil öğelerine getirilen ekler ile ifade edilir.

Aşvanan haziriyên xwarinan kirin. – Aşçılar yemek hazırlıklarını yaptılar.

5. ZAMANLAR

↓ S. 63-69,
77-82, 87-88

Kürtçe’de bir çok zaman bulunmaktadır. İleriki sayfalarda zamanların büyük bir kısmı üzerinde durulacaktır. Birinci bölümde izah edildiği gibi, zamanların oluşumunda zaman kökleri kullanılır. Şimdiki ve gelecek zamanın oluşumunda şimdiki zaman kökü; bütün geçmiş zamanlar için de geçmiş zaman kökü kullanılır.

Sözkonusu zamanın kullanımında kişi eki yer aldığında, bunlar kendilerinden önce gelen harfin ünsüz ve ünlü olmalarına bağlı olarak değişiklik arz etmektedirler. Aşağıdaki kişi ekleri şimdiki zamanda, geçmiş zamanda, di’li geçmiş zamanda (gerekli olduğunda) ve şimdiki zamanın hikayesinde (gerekli olduğunda) kullanılır:

	Zaman fiil kökü ünsüz ile bittiğinde	Zaman fiil kökü ünlü ile bittiğinde
1. tekil kişi	-im (dilîz-im)	-m (dişo-m)
2. tekil kişi	-î (dilîz-î)	-yî (dişo-yî)
3. tekil kişi	-e (dilîz-e)	- (di-şo)
1. çoğul kişi	-in (dilîz-in)	-n (dişo-n)
2. çoğul kişi	-in (dilîz-in)	-n (dişo-n)
3. çoğul kişi	-in (dilîz-in)	-n (dişo-n)

5.1 Şimdiki zaman

Şimdiki zaman aşağıdaki öğeler kullanılarak oluşturulur:

di	şimdiki zaman fiil kökü	kişi eki
di-	-lîz-	-im

Ez bi zarokan re dilîzim.	Ben çocuklarla oynuyorum.
Tu bi zarokan re dilîzî.	Sen çocuklarla oynuyorsun.
Ew bi zarokan re dilîze	O çocuklarla oynuyor.
Em bi zarokan re dilîzin.	Biz çocuklarla oynuyoruz.

Hûn bi zarokan re dilîzin.	Siz çocuklarla oynuyorsunuz.
Ew bi zarokan re dilîzin.	Onlar çocuklarla oynuyor.

Ez şalê xwe dişom.	Ben pantolonumu yıkıyorum.
Tu şalê xwe dişoyî.	Sen pantolonunu yıkıyorsun.
Ew şalê xwe dişo.	O pantolonunu yıkıyor.
Em şalê xwe dişon.	Biz pantolonumuzu yıkıyoruz.
Hûn şalê xwe dişon.	Siz pantolonunuzu yıkıyorsunuz.
Ew şalê xwe dişon.	Onlar pantolonlarını yıkıyor.

Önek alan fiillerde şimdiki zaman şu şekilde oluşturulur:

önek	di	şimdiki zaman fiil kökü	kişi eki
çê-	-di-	-k-	-im

Aşağı fiildeki çê- bir önektir:

Ez xwarinê çêdikim.	Ben yemek/ği yapıyorum.
Tu xwarinê çêdikî.	Sen yemek/ği yapıyorsun.
Ew xwarinê çêdike.	O yemek/ği yapıyor.
Em xwarinê çêdikin.	Biz yemek/ği yapıyoruz.
Hûn xwarinê çêdikin.	Siz yemek/ği yapıyorsunuz.
Ew xwarinê çêdikin.	Onlar yemek/ği yapıyor.

Şimdiki zamanın olumsuz formu na- önekiyle oluşturulur; bu ek di- zaman ekinin yerini alır. Önek alan fiillerde olumsuzluk eki önek ile şimdiki zaman kökü arasında olur. Bu bilgiler örneklerle birlikte şemada şu şekilde gösterilebilir:

önek	na	şimdiki zaman fiil kökü	kişi eki
çê-	-na-	-k-	-im

Ez şalê xwe naşom.	Ben pantolonumu yıkamıyorum.
--------------------	------------------------------

Ez xwarinê çênakim.

Ben yemeği yapmıyorum.

5.2 Gelecek zaman

Gelecek zamanı oluşturmak için subjonktiv formu ve özneden sonra gelen *ê* ilgeci kullanılır. Subjonktiv şu şekilde oluşturulur:

Subjonktiv			
önek	bi	şimdiki zaman fiil kökü	kişi eki
	bi	-lîz-	im
	bi	-şo-	m
çê	bi	-k-	im

Ez ê bi zarokan re bilîzim.	Ben çocuklarla oynayacağım.
Tu yê bi zarokan re bilîzî.	Sen çocuklarla oynayacaksın.
Ew ê bi zarokan re bilîze.	O çocuklarla oynayacak.
Em ê bi zarokan re bilîzin.	Biz çocuklarla oynayacağız.
Hûn ê bi zarokan re bilîzî.	Siz çocuklarla oynayacaksınız.
Ew ê bi zarokan re bilîzî.	Onlar çocuklarla oynayacak.

Ez ê şalê xwe bişom.	Ben pantolonumu yıkayacağım.
Tu yê şalê xwe bişoyî.	Sen pantolonunu yıkayacaksın.
Ew ê şalê xwe bişo.	O pantolonunu yıkayacak.
Em ê şalê xwe bişon.	Biz pantolonumuzu yıkayacağız.
Hûn ê şalê xwe bişon.	Siz pantolonunuzu yıkayacaksınız.
Ew ê şalê xwe bişon.	Onlar pantolonlarını yıkayacak.

Ez ê xwarinê çêbikim.	Ben yemek/ği yapacağım.
-----------------------	-------------------------

Tu yê xwarinê çêbikî.	Sen yemek/ği yapacaksın.
Ew ê xwarinê çêbike.	O yemek/ği yapacak.
Em ê xwarinê çêbikin.	Biz yemek/ği yapacağız.
Hûn ê xwarinê çêbikin.	Siz yemek/ği yapacaksınız.
Ew ê xwarinê çêbikin.	Onlar yemek/ği yapacak.

Bazı yörelerde *ê* ilgeci *wê* ya da *dê* şeklinde kullanılır.

Gelecek zaman olumsuzluk eki **ne-** önekidir. Bu ek subjontivdeki *bi-* ekinin yerini alır. Fiilin önekli olması durumunda, olumsuzluk eki bu önek ile şimdiki zaman fiil kökü arasında yer alır. Gelecek zamandaki olumsuzluk eki şu şekilde gösterilebilir:

önek	ne	şimdiki zaman fiil kökü	kişi eki-
	ne-	.şo-	-m
çê-	-nê-	-k-	-im

Ez ê şalê xwe neşom.	Ben pantolonumu yıkamıyacağım.
Ez ê xwarinê çênekim.	Ben yemek/ği yapmayacağım.

5.3 Belirli (-di'li) geçmiş zaman

Belirli geçmiş zamanı oluşturmak için mastar eki atılır ve böylece *di*'li geçmiş zaman fiili ortaya çıkar:

lîstin	→ lîst
şûştin	→ şûşt
çêkirin	→ çêkir
kirrîn	→ kirrî

Dolaylı geçişli fiillerde bütün kişiler için sadece fiilin geçmiş zaman kökü kullanılır.

Min bi zarokan re lîst.	Ben çocuklarla oynadım.
Te bi zarokan re lîst.	Sen çocuklarla oynadın.
Wi/Wê bi zarokan re lîst.	O (eril/dişil) çocuklarla oynadı.

Me bi zarokan re list.

Biz çocuklarla oynadık.

Dolaysız nesneli fiillerde, fiile şahıs ekleri eklenir. Fakat Ergativ yapısından dolayı fiil nesneye göre çekilir; özneye göre değil. Nesnenin çoğulluğu da fiil ile ifade edilir (Bkz. Ergativ bölümü). Konunun anlaşılması için aşağıda örnekler vereceğim:

Zozanê do ez dîtîm?	Zozan dün beni gördü mü?
Zozanê do tu dîtî?	Zozan dün seni gördü mü?
Zozanê do ew dît?	Zozan dün onu gördü mü?
Zozanê do em dîtîm?	Zozan dün bizi gördü mü?
Zozanê do hûn dîtîm?	Zozan dün sizi gördü mü?
Zozanê do ew dîtîm?	Zozan dün onları gördü mü?

Dolaysız nesnenin tekil olması durumunda, fiilin 3. tekil şahıs formu kullanılır:

Mîn şalê xwe şûşt.	Ben pantolonumu yıkadım.
Mîn xwarin çêkir.	Ben yemeği yaptım.

Dolaysız nesne çoğul olduğunda, fiilin çoğul formu kullanılır:

Mîn şalên xwe şûştin.	Ben pantolonlarımı yıkadım.
Mîn xwarin çêkirin.	Ben yemekleri yaptım.

Di'li geçmiş zamanda olumsuzluk eki **ne-** önekidir. Bu ek geçmiş zaman kökünün önüne gelir. Fiilin önekli olması durumunda, olumsuzluk eki bu önek ile geçmiş zaman fiil kökü arasında yer alır:

önek	ne	geçmiş zaman fiil kökü
	ne-	-şûşt
çê-	-ne-	-kir

Mîn şalê xwe neşûşt.	Ben pantolonumu yıkamadım.
Mîn xwarin çênekir.	Ben yemeği yapmadım.

5.4 Şimdiki zamanın hikayesi

Bir işin geçmiş zamanda sürekli olarak/tekrar tekrar yapıldığını ifade etmek için bu zaman kullanılır.

Şimdiki zamanın hikayesi'ni oluşturmak için belirli (di'li) geçmiş zamana *di-* önekini getirmek yeterlidir:

önek	di	geçmiş zaman fiil kökü
	di	-lîst
	di	-şûşt
çê-	-di-	-kir

Dolaylı geçişli fiillerde bütün kişiler için sadece fiilin geçmiş zaman kökü kullanılır:

Mîn hertim bi zarokan re dilîst.	Ben sürekli çocuklarla oynuyordum.
Te hertim bi zarokan re dilîst.	Sen sürekli çocuklarla oynuyordun.
Wî/Wê hertim bi zarokan re dilîst.	O sürekli çocuklarla oynuyordu.
Me hertim bi zarokan re dilîst.	Biz sürekli çocuklarla oynuyorduk.

Dolaysız nesneli fiillerde, fiile şahıs ekleri eklenir. Fakat Ergativ yapısından dolayı fiil nesneye göre çekilir; özneye göre değil. Nesnenin çoğulluğu da fiil ile ifade edilir (bkz. Ergativ bölümü). Konunun anlaşılması için aşağıda örnekler verilecek:

Zozanê par ez hertim didîtîm.	Zozan geçen yıl beni hep görüyordu.
Zozanê par tu hertim didîtî.	Zozan geçen yıl seni hep görüyordu.
Zozanê par ew hertim didît.	Zozan geçen yıl onu hep görüyordu.
Zozanê par em hertim didîtîn.	Zozan geçen yıl bizi hep görüyordu.
Zozanê par hûn hertim didîtîn.	Zozan geçen yıl sizi hep görüyordu.
Zozanê par ew hertim didîtîn.	Zozan geçen yıl onları hep görüyordu.

Dolaysız nesnenin tekil olması durumunda, fiilin 3. tekil şahıs formu kullanılır:

Mîn şalê xwe dişûşt.	Ben pantolonumu yıkıyordum.
Mîn xwarin çêdikir.	Ben yemeği yapıyordum.

Dolaysız nesne çoğul olduğunda, fiilin çoğul formu kullanılır:

Min şalên xwe dişûştin.	Ben pantolonlarımı yıkıyordum.
Min xwarin çêdikirin.	Ben yemekleri yapıyordum.

Şimdiki zamanın hikayesinde olumsuzluk eki **ne-** önekidir. Bu ek Şimdiki zamanın hikayesinin eki olan **di-** ekinin önüne gelir. Fiilin önekli olması durumunda, olumsuzluk eki bu önek ile Şimdiki zamanın hikayesinin eki arasında yer alır:

önek	ne	zaman eki di-	geçmiş zaman fiil kökü
	ne-	-di-	-şûşt
çê-	-ne-	-di-	-kir

Min şalê xwe nedişûşt.	Ben pantolonumu yıkamıyordum.
Min xwarin çênedikir.	Ben yemeği yapmıyordum.

5.5 Miş'li geçmiş hikaye

Miş'li geçmiş zamanı oluşturmak için fiilin geçmiş zaman köküne aşağıdaki kişi eklerini eklemek gerekir.

	Zaman fiil kökü ünsüz ile bittiğinde	Zaman fiil kökü ünlü ile bittiğinde
1. tekil kişi	-ime (dît-ime)	-me (anî-me)
2. tekil kişi	-iyî (dît-iyî)	-yî (anî-yî)
3. tekil kişi	-iye (dît-iye)	-ye (anî-ye)
1. çoğul kişi	-ine (dît-ine)	-ne (anî-ne)
2. çoğul kişi	-ine (dît-ine)	-ne (anî-ne)
3. çoğul kişi	-ine (dît-ine)	-ne (anî-ne)

önek	geçmiş zaman fiil kökü	kişi eki
	dît-	ime

çê-	-kir-	-iye
-----	-------	------

Zozanê ez dîtine.	Zozan beni görmüştür.
Zozanê tu dîtîyî.	Zozan seni görmüştür.
Zozanê ew dîtîye.	Zozan onu görmüştür.
Zozanê em dîtine.	Zozan bizi görmüştür.
Zozanê hûn dîtine.	Zozan sizi görmüştür.
Zozanê ew dîtine.	Zozan onları görmüştür.
Zozanê ez anîme.	Zozan beni getirmiştir.
Zozanê tu anîyî.	Zozan seni getirmiştir.
Zozanê ew anîye.	Zozan onu getirmiştir.
Zozanê em anîne.	Zozan bizi getirmiştir.
Zozanê hûn anîne.	Zozan sizi getirmiştir.
Zozanê ew anîne.	Zozan onları getirmiştir.

Dolaysız nesnenin tekil olması durumunda, fiilin 3. tekil şahıs formu kullanılır:

Mîn şalê xwe şûştîye.	Ben pantolonumu yıkamışım.
Mîn xwarin çêkiriye.	Ben yemeği yapmışım.

Dolaysız nesne çoğul olduğunda, fiilin çoğul formu kullanılır:

Mîn şalên xwe şûştine.	Ben pantolonlarımı yıkamışım.
Mîn xwarin çêdikirine.	Ben yemekleri yapmışım.

Miş'li geçmiş zaman'da olumsuzluk eki **ne-** önekidir. Bu ek geçmiş zaman fiil kökünün önüne gelir. Fiilin önekli olması durumunda, olumsuzluk eki bu önek ile geçmiş zaman fiil kökü arasında yer alır:

	ne-	geçmiş zaman fiil kökü	kişi eki
	ne-	-şûşt-	-iye
çê-	-ne-	-kir-	-iye

Min şalê xwe neşûştiye.	Ben pantolonumu yıkamışım.
Min xwarin çenekiriye.	Ben yemeği yapmışım.

5.6 Miş'li bileşik zaman

Miş'li bileşik zamanı oluşturmak için sözkonusu fiilin geçmiş zaman köküne şu ekleri eklemek yeterlidir:

örnek	geçmiş zaman fiil kökü	-ibû / -bû	kişi eki
	dît-	-ibû-	-m
çê-	-kir-	-ibû	

Miş'li bileşik zamanda şu kişi ekleri kullanılır:

	kişi eki
1. tekil kişi	-m
2. tekil kişi	-yî
3. tekil kişi	-
1. çoğul kişi	-n
2. çoğul kişi	-n
3. çoğul kişi	-n

Miş'li bileşik zamanı şu örneklerle göstermek mümkün:

Zozanê ez dîtibûm.	Zozan beni görmüştü.
Zozanê tu dîtibûyî.	Zozan seni görmüştü.
Zozanê ew dîtibû.	Zozan onu görmüştü.
Zozanê em dîtibûn.	Zozan bizi görmüştü.
Zozanê hûn dîtibûn.	Zozan sizi görmüştü.
Zozanê ew dîtibûn.	Zozan onları görmüştü.

Dolaysız nesnenin tekil olması durumunda, fiilin 3. tekil şahıs formu kullanılır:

Min şalê xwe şûştibû.	Ben pantolonumu yıkamıştım.
Min xwarin çêkiribû.	Ben yemeği yapmıştım.

Dolaysız nesne çoğul olduğunda, fiilin çoğul formu kullanılır:

Min şalên xwe şûştibûn.	Ben pantolonlarımı yıkamıştım.
Min xwarin çêkiribûn.	Ben yemekleri yapmıştım.

Miş'li bileşik zamanda olumsuzluk eki **ne-** önekidir. Bu ek geçmiş zaman fiil kökünün önüne gelir. Fiilin önekli olması durumunda, olumsuzluk eki bu önek ile geçmiş zaman fiil kökü arasında yer alır:

önek	ne	geçmiş zaman fiil kökü	-ibû / -bû	kişi eki
	ne-	dît-	-ibû-	-m
çê-	-ne-	-kir-	-ibû	

Min şalê xwe neşûştibû.	Ben pantolonumu yıkamamıştım.
Min xwarin çênekiribû.	Ben yemeği yapmamıştım.

ALİŞTIRMALAR

- 1 Aşağıdaki fiilleri geçişsiz ve geçişli gruplarına ayırın.
► 2 Geçişli fiilleri Şimdiki zamanda 1. tekil (*ez - ben*) şahıs ve çoğulda (*em - biz*) çekin.

ji diya xwe bûn	xwe dan hev	nav ... li ... kirin
wenda kirin	peyvîn	nivîsîn
man	meraq kirin	diyar kirin
dîtin	dûr xistin	guherandin
bi cî bûn	rast hatin	berdewam kirin
cî girtin	anîn	girê dan
çûn	ava kirin	ferq kirin
girtin	zivirîn	guhertin
çav li ... ketin	li ... mêze kirin	hatin
têgihîştin	şibîn hev	berdan
ketin	nîşan dan	hatin bîra
xwestin	gotin	vekirin
siwar bûn	sebir kirin	çap kirin
kirin	xwendin	deng dan
bûn	pirs kirin	hazirî kirin
nas kirin	xwarin	pê şabûn
çêkirin	pirsîn	dan
kar kirin	pê zanîn	derbas bûn
hîn bûn	hîştin	zanîn
birin	qise kirin	kudandin
gihandin		

- 1 Aşağıdaki metinde geçen bütün fiillerin altını çizin.
- 2 Altını çizdiğiniz fiilleri geçişli ve geçişsiz olmak üzere iki gruba ayırın.
- 3 Fiilleri mastarı ile birlikte yeni bir tabloda verin.
- 4 Metni tekrar okuyup geçişli fiillerin öznelere tespit edin.

Fawaz Husên: Antoine de Saint-Exupéry

Antoine de Saint-Exupéry li bajarê Lyonê ji sala 1900î ji diya xwe dibe. Di çarsaliya xwe de, Antoine bavê xwe wenda dike û sêwî dimîne. Lê rewşa malbata Saint-Exupéry xweş e û ligel mirina vî bavî, Antoine û zarokên din biçûkaniyeke xweş dibînin.

Di sala 1909an de diya wî li Mansê bi cî dibe û Antoine li wê derê diçe dibistanê. Salên xwendin û zaroktiyê ciyekî mezin di nav bîranînên wî de digrin. (...)

Di sala 1912an de çavên wî li balafirekê dikevin, ew dibîne çawa ew bi asîmanan dikeve. Ji wê gavê, daxwaza firîna di hinava wî de ciyekî mezin digre û gava yê balafirvan têdighêje ku ew zarok pir dixwaze li balafirê siwar bibe, ew daxwaza dilê wî bi gewde dike û wî jî, di duwanzdeh saliya xwe de, Antoine hîsên xweş û azadiyê nas dike. Ev bûyera hanê şûna xwe di dilê Antoinê zarok de çêdike û firîn ji wê rojê re dibe mebest û armanc. (...)

Di sala 1921ê de, ew leşkeriya xwe dike, dibe hostê balafirvan. Ew peran ji diya xwe dixwaze û hîna ajotina balafirên medenî dibe û diploma xwe ya balafirvanîyê digre. Lê rêya firê hêna li ber wî dirêj e. Piştî çend salan, ew li bajarê Toulousê di kargeha balafirvan de kar dike. Di 1927an de xewna wî ya kevin û şîrîn bi gewde dibe. Ew bi balafirê nameyan ji Toulousê dibe Kazablankayê û ji wê derê ew wan digihîne bajarê Dakarê. Ew di sala 1928an de navê *Nameyên Başûrî* li romana xwe dike. Ew di vî pirtûkê de li ser jiyana û zehmetiyên balafirvanan dinivîse. Weşanxane gelekî kêfa xwe ji vî romanê re diyar dike û ji Antoine de Saint-Exupéry dixwaze ku ew ji bo wê heft romanên din binivîse. Ew peyman tiştêkî mezin di jiyana Antoine de naguherîne, ji ber ku ew karê xwe berdewam dike. Ew bi balafira xwe rêya Ewropa û Argentinayê vedike. Ew romana xwe ya duduyan *Fira Bi Şevê* di sala 1931an de çap dike û mara xwe li jineke Argentinî dibirre. Nivîsên Antoine de Saint-Exupéry deng didin û *Erda Mirovan* (1939) Xelata Mezin ya Akademiya Fransî digre. (...)

- 1 Aşağıdaki metinde geçen bütün fiillerin altını çizin.
- 2 Altını çizdiğiniz fiilleri geçişli ve geçişsiz olmak üzere iki gruba ayırın.
- 3 Fiilleri mastarı ile birlikte yeni bir tabloda verin.
- 4 Metni tekrar okuyup geçişli fiillerin öznelere tespit edin.

Destpêka Çîrokê - Çîroka kitêbê

Di rojeke germ de ez li malê haziriya xwe dikim, ku herim Weqfa Çandê ya Şivan Perwer. Li ser înternetê di Google Mapsê de ez navnîşana Weqfê didim, da ku bizanibim rê çiqas dikudîne: Ez sed û donzdeh kîlometreyan ji wir dûr im û xwe di seetek û deh deqîqeyan de dighînim wê derê. Herçiqas ku ez pê şadibim, ku ez nêzikî Weqfê me jî, hîseke xemgîniyê pêşiya min bernade: Çima sirgûnî, xerîbî, bêxwedîtî perçeyek ji jiyana rewşenbîr, hunermend û siyasetvanên min e? Bi van hestan re gelek nav di serê min re derbas dibin: Mîqdat Elî Bedirxan, Celadet, Kamûran, zarokên mala Cemîlpaşa... Qahîre, Cenevre, Paris, Stenbol... (...)

Cardin dixwazim ez xwe bidim hev. Belê, ez ê îroj biçim

Weqfê, lê dîsa jî ez meraq dikim: Vê tofana han çiqas Şivan ji kokên wî dûr xistiye? Ez dixwazim jimarên bibînim. Û... Û van navnîşanan didim Google Mapsê: Alfred Bucherer Str 61, Bonn – Wêranşar, Urfa.

Xeteke dirêj î hêşîn, ku serî heye, binî tune ji welatê min tê ta navenda Ewrûpayê, paytexta Almanyayê ya kevin: Bonnê. Di xerîteyê de gelek nav derbas dibin, hin ji wan welatan xwedî kokên kûr in û yên din jî di van salên dawîn de hatine avakirin. Ez li wan welatan mêze dikim û xebata Şivan tê bîra min: Belê, ew jî dixwaze Kurd wek Boşnak, Arnawût û Makedonan xwedî welat bin, li ser axa xwe azad bin. Lê... Lê dîrok hertim ji herkesî re rûyê xwe yê nerm nîşan nade. Û ji xwe bi sed salan e, ku ji Kurdan re qet nîşan nedaye. Gelo welatê Kurdan azadbûya, Şivan ê niha li sûka bi navê Alfred Bucherer Straşeyê bûya? (...)

Fiil kökleri 1

↑ S.
17-20

- 1 Aşağıdaki fiillerin her iki zaman kökünü yazın.
- 2 Fiillerin zaman köklerinin oluşumu hakkında hangi kuralları söyleyebilirsiniz?
- 3 Bu yapıya sahip fiiller geçişli mi, geçişsiz mi?

mastar	geçmiş zaman kökü	şimdiki zaman kökü
afirandin		
alandin		
biriqandin		
ceribandin		
çelqandin		
damezrandin		
ecibandin		
elimandin		
êşandin		
fetisandin		
hejandin		
helandin		
hilşandin		
kişandin		
leqandin		

Fiil kökleri 2

- 1 Aşağıdaki fiillerin şimdiki ve geçmiş zamandaki kökleri ile ilgili bilgileri tekrar okuyup fiillerin köklerini yazın.

mastar	geçmiş zaman kökü	şimdiki zaman kökü
birrîn		
çinîn		
dexisîn		
dizîn		
karîn		
kirrîn		
niherîn		
wêrîn		

Fiil kökleri 3

- 1 Aşağıdaki fiillerin şimdiki ve geçmiş zamandaki köklerini birleştirin.
- 2 Fiilin mastarını sağ sütuna yazın (Örnek olarak *kirin* fiili gösterilmiştir).

şimdiki zaman kökü	geçmiş zaman kökü	mastar
-k-	-xwest-	
-xw-	-xwend-	
-x-	-kir-	kirin
-tîn-	-ajot-	
-firoş-	-xist-	
-xwîn-	-anî-	
-lîz-	-list-	
-xwaz-	-firot-	
-ajo-	-xwar-	
-şo-	-got-	
-pê-	-stra-	

-strê-	-ma-	
-mîn-	-pa-	
-bêj-	-şûşt-	

Fiil kökleri 4

► 1 Aşağıdaki fiilleri (mastar, her iki zaman kökü) birleştirin.

ajotin	→ -ajo-	-b-
alastin	-dît-	-alês-
avêtin	-drû-	-dirût-
bihîstin	-cût-	-birêj-
biraştin	-bir-	-bihîz-/-bhîz-
birin	-biraşt-	→ -ajot-
cûtin	-bihîst-	-cû-
dan	-da-	-d-
dirûtin	-avêj-	-êx-
dîtin	-alast-	-bîn-
dotin	-êxist-	-doş-
êxistin	-dot-	-avêt-

Fiil kökleri 5

► 1 Aşağıdaki fiillerin her iki zaman kökünü yazın.

mastar	geçmiş zaman kökü	şimdiki zaman kökü
girtin		
guhertin		
guhastin		
hîştin		
jimartin		
kotin		
kuştin		
kutan		
maliştin		
parastin		
pîvan		
qevaztin		
rêstin		
sotin		
spartin		
stran		
vîn		

Dolaylı-Dolaysız nesne 1

↑ S.
12-16

► 1 Cümlede geçen dolaysız nesnenin altını çizin.

► 2 Altı cümlede dolaylı nesne geçmektedir. Cümleleri tespit edin.

- Rojen û Bêrîvanê bi dilekî rihet ew dişandin derve.
- Bêrîvanê digot 'ez di tatîlê de me' û loma jî xwarin çênedikir.
- Wê li kêfa xwe mêze dikir, kitêb dixwendin û çîrok werdigerandin Kurdî.
- Wê carna ji nav daristanê giyayên şifadar diçin û ew tovî serhev dikir.
- Zarokan li ber derî dilîstin.
- Gava dilê wan dixwest, wan hesp diajotin.
- Piştî nîvro wan di çem de sobarî dikir.
- Carna Rojen jî bi wan re dibû yek û wan bi hev re masî digirtin.
- Dû re, berbi esrê, wan bi hev re ew paqij dikirin.
- Baran ê piçûk aşvanekî baş bû. Wî hemû masî diqijilandin.
- Zozanê selete çêdikir û bavê wan jî mase amade dikir. Bêî ku ew li seetê mêze bikin, wan xwarina xwe dixwar.
- Zarokan carna bi şivan re pez diçêrandin. Zozanê mîh didotin û Baran carna xwe nedigirt, diçû ser mêrgê û giya diçin. Wî dida pey paleyan û alîkarî dikir.
- Rojen hez dikir, ku li dû ewqas salan ew cardin li gundê xwe bû.

Dolaylı-Dolaysız nesne 2

► 1 Cümlede geçen dolaysız nesnenin altını çizin.

► 2 Bazı cümlelerde dolaylı nesne geçmektedir. Cümleleri tespit edin.

- Antoine bavê xwe wenda dike.
- Antoine biçûkaniyeke xweş dibîne.
- Antoine hîsên xweşî û azadiyê nas dike.
- Ev bûyera hanê şûna xwe di dilê Antoinê zarok de çêdike.
- Di sala 1921ê de ew leşkeriya xwe dike.
- Ew pereyan ji diya xwe dixwaze û hîn ajotina balafirên medenî dibe û diplomeya balafirvanîyê digre.

- Ew bi balafirê nameyan ji Toulouse dibe Kazablankayê û ji wê derê jî ew wan digihîne bajarê Dakarê.
- Weşanxane gelekî kêfa xwe ji vê romanê re diyar dike û ji Antoine de Saint-Exupéry dixwaze ku ew ji bo wê heft romanên din binivîse.

Şimdiki zamanda özne-nesne 1

► 1 Fiilin öznesini önüne yazın.

..... dixwim dike dibêjî vedixwî
 distrên radixe diçelqînin
 tînî diajom diavêje çêdikin
 dicû dibirrim diêşîne
 diçinî

► 2 Aşağıdaki fiilleri bütün şahıslara göre çekip şemaya yerleştirin.

► 3 Fiilin mastarını yazın.

mastar							
1. tk. ş.	dixwim						
2. tk. ş.			dibêjî				
3. tk. ş.		dike		diêşîne		radixe	
1. ç. ş.					distrên		
2. ç. ş.							diçelqînîn
3. ç. ş.							

► 4 Aşağıdaki cümlelerde parantez içinde verilen nesneyi yerleştirin. Gerekli ekleri ekleyin.

- Ez dixwim. (zebeş)
- Tu dibêjî. (stran-tekil)
- Tu vedixwî. (av)
- Ew radixe. (xalîçe)
- Ez diajom. (erebe)
- Ew diavêje. (çop)
- Em çêdikin. (hevîr)
- Hûn diçelqînin. (mast)
- Tu diçinî. (zevî)
- Ez dibirrim. (kanî)

Şimdiki zamanda özne-nesne 2

↑ S. 22-
25, 35-37

- 1 Parantez içinde verilen fiilleri şimdiki zamanda çekin.
- 2 Özne ve nesneyi tespit edip altını değişik renklerde çizin.

- Tu agir (dadan).
- Tu gulê (dan) min.
- Ez miftayê (danîn) ser maseyê.
- Ew kovarê (derxistin).
- Em torbe (dewisandin).
- Hûn pere (deyn kirin).
- Zozan îşlig (dirûtin).
- Rojen zêr (dizîn).
- Berfîn Baran (dîtin).
- Bêrîvan çêlekê (dotin).

Şimdiki zamanda özne-nesne 3

- 1 Aşağıdaki metinleri okuyup geçişli fiilleri özne ve nesneleri ile birlikte tespit edin.
- 2 Nesneleri dolaylı ve dolaysız gruplara ayırın.

Revîna ji xewê

Şevêkê xewa Xoce nayê. Ew ji nav ciyan radibe, fanosê vêdixe, derdikeve derve û li kuçeyê digere. Di wê gavê de nobedar Xoce dibîne û tê cem wî, jê re dibêje:

- Xoce, tu vê şeva tarî li çi digerî?

Xoce bersiva nobedar dide û dibêje:

- Xewa min wenda bû, ez lê digirim.

Wênenûçe: Salmon Esmepure berfê paqij dike

Bajarê Almanayê Köln di bin berfê de ye. Salmon Esmepure berfa pêşiya xanî û apartmanan paqij dike. 18 sal in ew berpirsiyarî û xizmeta apartmanan dike. Ew li-gel firmeyê dixebite ku 1200 xaniyên wê hene. Salmon ji me re dibêje: "Ez bi karê bexçeyên apartmanan, paqijiya derûdora apartmanan û bi pirsgirekên navîn yên apart-

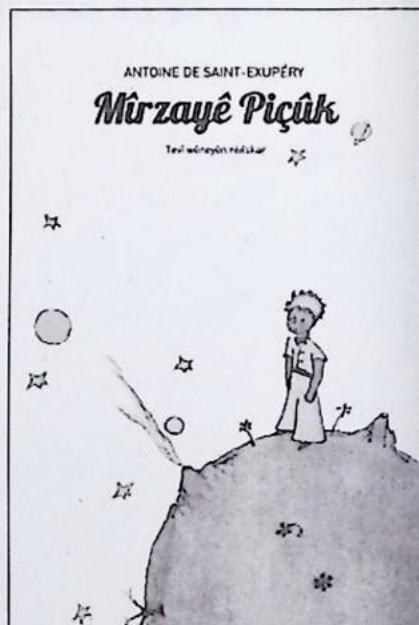
man û xaniyan re jî mijûl dibim.” (Rûdaw, hejmar 182)

Li Belçîkayê keçeke Kurd a zîrek: Ew 5 zimanan dizane û diçe 4 kursan. (Rûdaw, hejmar 182)

Xwarina zêde ya fêkiyan zerarê dide kezeba reş. (Rûdaw, hejmar 182)

- 1 Parantez içinde verilen fiilleri şimdiki zamanda çekin.
- 2 Fiillerin geçmiş ve şimdiki zaman köklerinin altını çizin.

- Antoine bavê xwe (wen-
da kirin).
- Antoine û zarokên din biçûkaniyeke xweş
..... (dîtin).
- Salên xwendin û zaroktiyê
mezin di nav bîranînên wî de
(cî girtin).
- Di sala 1912an de çavên wî li balafirekê dike-
vin, ew (dîtin) çawa ew
bi asîmanan dikeve.
- Ev zarok pir (xwestin) li
balafirê siwar bibe, ew daxwaza dilê wî bi gewde
..... (kirin).
- Antoine hîsên xweşî û azadiyê
(nas kirin).
- Ev bûyera hanê şûna xwe di dilê Antoinê zarok de (çêkirin).
- Di sala 1921ê de, ew leşkeriya xwe (kirin).
- Ew peran ji diya xwe (xwestin) û hîn ajotina balafirên medenî
dibe û diploma xwe ya balafirvaniyê (girtin).
- Ew li bajarê Toulousê di kargeha balafiran de (kar kirin).
- Ew bi balafirê nameyan ji Toulousê (birin) Kazablankayê û ji
wê derê jî ew wan (gihandin) bajarê Dakarê.
- Ew di sala 1928an de *Nameyên Başûrî* romana xwe ya
pêşîn (nav li kirin).
- Ew di vê pirtûkê de li ser jiyan û zehmetiyên balafirvanan
(nivîsîn).
- Weşanxane gelekî kêfa xwe ji vê romanê re (diyar kirin) û
ji Antoine de Saint-Exupéry (xwestin) ku ew ji bo wê heft
romanên din binivîse.

- Ew peyman tişteki mezin di jiyana Antoine de (guhertin - olumsuz), ji ber ku ew karê xwe (berdewam kirin).
- Ew bi balafira xwe rêya Ewropa û Argentînayê (vekirin).
- Ew romana xwe ya duduyan *Fira Bi Şevê* di sala 1931an de (çap kirin) û xwe jineke Argentînî (mar li birrîn).
- Nivîsên Antoine de Saint-Exupéry (deng dan) û *Erda Mirovan* (1939) Xelata Mezin ya Akademiya Fransî (girtin).

Şimdiki zaman 2

► 1 Aşağıdaki cümlelerde özne birinci tekil kişidir (ez - ben). Fiili şimdiki zamanda bu özneye göre çekin.

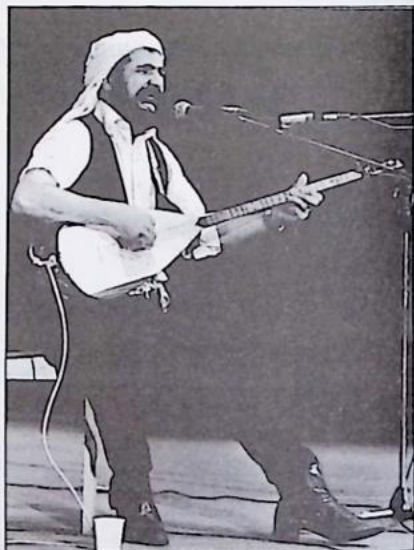
- Ez bavê xwe (wenda kirin).
- Ez biçûkaniyeke xweş (dîtin).
- Di sala 1912an de çavên min li balafirekê dikevin, ez (dîtin) çawa ew bi asîmanan dikeve.
- Daxwaza firîne di hinava min de ciyekî mezin digre û gava yê balafirvan têdigihêje ku ez pir (xwestin) li balafirê siwar bibim, ew daxwaza dilê min bi gewde dike.
- Ez hîsên xweşî û azadiyê (nas kirin).
- Di sala 1921ê de ez leşkeriya xwe (kirin).
- Ez peran ji diya xwe (xwestin) û hînî ajotina balafirên medenî dibim û diploma xwe ya balafirvaniyê (girtin).
- Ez li bajarê Toulousê di kargeha balafirvan de (kar kirin).
- Ez bi balafirê nameyan ji Toulousê (birin) Kazablankayê û ji wê derê jî ez wan (gihandin) bajarê Dakarê.

Şimdiki zaman 3

- 1 Parantez içinde verilen fiilleri şimdiki zamanda, 3. tekil şahısta (ew – o) çekin.
 ► 2 Fiillerin geçmiş ve şimdiki zaman köklerinin altını çizin.

- Ew li malê (hazirî kirin, xwe), ku here Weqfa Çandê ya Şivan Perwer.
- Li ser înternetê ew navnîşana Weqfê
 (dan), da ku bizanibe rê çiqas dikudîne: Ew sed û donzdeh kîlometreyan ji wir dûr e û xwe di seetek û deh deqîqeyan de
 (gihandin) wê derê.
- Herçiqas ku ew pê şadibe, ku ew nêzikî Weqfê ye jî, hîseke xemgîniyê pêşiya wî
 (berdan – olumsuz).
- Cardin (xwestin) ew xwe bide hev.
- Belê, ew ê îroj biçe Weqfê, lê dîsa jî ew
 (meraq kirin).
- Ew (xwestin) jîmaran bibîne. Û (ew) van navnîşanan
 (dan) Google Mapsê: Alfred Bucherer Str 61, Bonn – Wêranşar, Urfa. (...)
- Ew wan welatan (li mêze kirin) û xebata Şivan tê bîra wî: Belê, ew jî (xwestin) Kurd wek Boşnak, Arnawût û Makedonan xwedî welat bin, li ser axa xwe azad bin
- Lê dîrok hertim ji herkesî re rûyê xwe yê nerm (nîşan dan – olumsuz).
- Ew seetê (li mêze kirin) û (dîtin) ku hêj wexta wî heye.
- Bi vê re ew îcar programa Google Earthê (vekirin).
- Lê di dawiyê de ew di Earthê de tiştêkî (dîtin – olumsuz) û ji xwe re (gotin), hela hinekî sebir bike.
- Tê de hêj hinek xebatên însaatê hene, lê dîsa jî sûkûneta kolanê û spehîtiya avahiyê rihetiyê (dan) meriv.
- Ew ji welatê xwe dûr e, lê germahiya welatê xwe (dan) meriv.

- (Ew) (pirs kirin), ka wî navroj xwariye yan na.
- Ew bi dilgermî wî (li pirsîn) û ew li ser piyan sohbet dikin.
- Herçiqas ku meriv (pê zanîn), lê dîsa jî ew tewazûya wî meriv di heyretê de (hîştin).
- Gava ew bi wî (Şivan Perwer) re (qise kirin), di dilê xwe de ..
..... (gotin): Heyran, çand û kultur ev e!
- Vê germahî û mêvanperweriyê ew li cem mezinên xwe û li welat
..... (dîtin).
- Ji aliyekî ve ev otantîkbûn kêfa wî tîne, lê li aliyê din ew (go-
tin), ji bilî ziman tiştê ku neteweyekî bi hev ve (girê dan), divê
ev be: Şêweyê jiyanê!

Geçmiş zamanda özne 1

↑ S. 22-25,
35-36

- 1 Doğru olan özneyi seçip seçiminizi gerekçelendirin; yanlış haldeki özneyi çizin (fillerin altı çizilmiştir).

Siyasetmedarê kurd Şerafettin Elçî îro wefat kir. **Wî / Ew** dibistana seretayî û navîn li Cizîrê, lîse li Mêrdînê xwend û derbasî beşa Hiqûqê ya Zanîngeha Enqereyê bû. Piştî xilaskirina zanîngehê **wî / ew** li Amedê staja xwe ya parêzeriyê kir.

Di sala 1992yan de **wî / ew** û hin rewşenbîran Weqfa Azadî û Mafên Kurdan vekirin.

Elçî di sala 1994an de digel hin hevalên xwe Platforma Demokratîk a Kurd ava kir û **wî / ew** jî berdevkiya platformê kir. **Ew / Wan** di 1997an de Demokratîk Kitle Partisi vekirin û ew bû serokê partiyê. (Diyarname, 25.12.2012)

Nûbihar / Nûbiharê hejmara xwe ya nû derxist: **Nûbihar / Nûbiharê** li ser “Jina Kurd” dosye amade kir! (Diyarname, 28.02.2013)

Amed / Amedê dengê Qamişloyê bihîst: Şaredarê Bajarê Mezin ê Amedê Osman Baydemîr, çû deriyê sînor ê li navbera Nisêbîn û Qamişloyê û alîkarî gihand rayedarên wê derê. (Diyarname, 28.02.2013)

Newroz / Newrozê tirs xist nav dilê dîktatoran. (Agirî, hejmar 203, 04.2013)

Kurdistan / Kurdistanê dest bi firotina petrolê kir (avestakurd.net, 07.04.2013)

Leverkusen / Leverkusenê bi 50 xalan Eren bi xwe ve girê da: Eren çiqas biserkeve, Leverkusen jî ewqas qezenc dike. (Rûdaw, hejmar 182)

Ayla Akat / Ayla Akatê (Mebûsa BDP'ê,) pirsra Şêx Seîd kir, lê **Wezaret / Wezarete** tişteke negot (diyarname.com, 07.04.13)

Geçmiş zamanda özne 2

► 1 Aşağıdaki cümlelerde özne 3. tekil-eril kişidir. Özneyi yazın.

- bavê xwe wenda kir.
- biçûkaniyeke xweş dît.
- Di sala 1912an de çavên wî li balafirekê ketin, dît çawa ew bi asîmanan dikeve.
- hîsên xweşî û azadiyê nas kir.
- Di sala 1921ê de leşkeriya xwe kir.
- pere ji diya xwe xwest û ew hînî ajotina balafirên medenî bû û diploma xwe ya balafirvaniyê girt.
- li bajarê Toulousê di kargeha balafirên de kar kir.
- bi balafirê name ji Toulousê birin Kazablankayê û ji wê derê jî ew gihandin bajarê Dakarê.

► 2 Aşağıdaki cümlelerde özne 3. tekil-dişil kişidir. Özneyi yazın.

- xwendina xwe ya taybetî li dibistana rahibeyên Fransî (Franciscaines Missionnaires de Marie) qedand.

- Piştî bekaloria (bachelor) dû salan li zanîngeha Şamê beşa yasa xwend.
- xwendina xwe ya li wir neqedand, ji ber ku sala 1960an ew bi endezyar Selah Sadallah re zewicî û hat Iraqê.
- Piştî beyana adarê li Yekitiya Afretên Kurdistanê heta 1974 kar kir.
- Li Bexdayê xwendina xwe qedand û bawernameya zimanê Fransî wergirt.
- Sala 1980an li Baghdad International School (Xwendigeha Navdewletiya Bexdayê) wekî mamosteyê zimanê Fransî dest bi kar kir.

Geçmiş zamanda özne 3

- ▶ 1 Aşağıdaki metni okuyup geçişli fiilleri tespit edin.
- ▶ 2 Geçişli fiillerin öznelerini tespit edin.

Bêrîvan û Rojen par bi herdu zarokên xwe Zozan û Baran re li gund bûn. Jiyana bajêr ew westandibûn. Loma jî hemû tiştên gund xweşî wan diçûn.

Tirsa trafikê bi wan re nemabû. Rojen û Bêrîvanê bi dilekî rihet ew dişandin derve. Bêrîvanê digot 'ez di tafilê de me' û loma jî xwarin çênedikir. Wê li kêfa xwe mêze dikir, kitêb dixwendin û çîrok werdigerandin Kurdî. Wê carna ji nav daristanê giyayên şifadar diçin û ew tovî serhev dikir.

Zarokan li ber derî dilîstin. Gava dilê wan dixwest, wan hesp diajotin. Piştî nîvro wan di çem de sobarî dikir. Di çem de gelek masî hebûn. Carna Rojen jî bi wan re dibû yek û wan bi hev re masî digirtin. Dû re, berbi esrê, wan bi hev re ew paqij dikirin. Baran ê piçûk aşvanekî baş bû. Wî hemû masî diqijilandin. Zozanê selete çêdikir û bavê wan jî mase amade dikir. Bêl ku ew li seetê mêze bikin, wan xwarina xwe dixwar.

Zarokan carna bi şivan re pez diçêrandin. Zozanê mîh didotin û Baran carna xwe nedigirt, diçû ser mêrgê û giya diçin. Wî dida pey paleyan û alîkarî dikir.

Rojen şa dibû, ku li dû ewqas salan ew cardin li gundê xwe bû. Bîranînên piçûktiyê dev ji wî bernedidan.

Geçmiş zamanda özne 4

► 1 Doğru olan özneyi seçip seçiminizi gerekçelendirin; yanlış haldeki özneyi çizin.

- **Rojen û Bêrîvan / Rojen û Bêrîvanê** bi dilekî rihet ew dişandin derve.
- **Bêrîvan / Bêrîvanê** digot 'ez di tatîlê de me' û loma jî xwarin çênedikir.
- **Ew / Wê** li kêfa xwe mêze dikir, kitêb dixwendin û çîrok werdigerandin Kurdî.
- **Ew / Wê** carna jî nav daristanê giyayên şifadar diçinî û ew tovî serhev dikir.
- **Zarok / Zarokan** li ber derî dilîstin.
- Gava dilê wan dixwest, **ew / wan** hesp diajotin.
- Piştî nîvro **ew / wan** di çem de sobarî dikir.
- Carna Rojen jî bi wan re dibû yek û **ew / wan** bi hev re masî digirtin.
- Dû re, berbi esrê, **ew / wan** bi hev re ew paqij dikirin.
- Baran ê piçûk aşvanekî baş bû. **Ew / Wî** hemû masî diqijilandin.
- **Zozan / Zozanê** selete çêdikir û bavê wan jî mase amade dikir. Bêî ku ew li seetê mêze bikin, **ew / wan** xwarina xwe dixwar.
- **Zarok / Zarokan** carna bi şivan re pez diçêrandin. **Zozan / Zozanê** mîh didotin û **Baran / Baranî / Baranê** carna xwe nedigirt, diçû ser mêrgê û giya diçinî. **Ew / Wî** dida pey paleyan û alikarî dikir.
- **Rojen / Rojenî / Rojenê** şa dibû, ku li dû ewqas salan ew cardin li gundê xwe bû.

Geçmiş zamanda özne 5

► 1 Doğru olan zamiri bulup yazın.

Kitêba pêşîn ya zarokan ya Ehmedê Xanî ye. *Nûbihara Piçûkan* di sala 1683yan de nivîsî.

Celadet Alî Bedirxan kovara pêşîn ya bi Kurdî derxist. *Hawar* di sala 1932yan de weşand.

Radyoya Erîvanê radyoya pêşîn ya bi Kurdî ye. Spîkera wê Eznîva Reşîd bû. ji 1955an hetanî 1982yan spîkeriya radyoyê kir.

Erebê Şemo roman pêşîn ya bi Kurdî nivîsî. *Şivanê Kurmanca* di sala 1935an de belav kir.

Televîzyona pêşîn ya Kurdî MEDTV bû. di sala 1995an de dest bi weşanê kir.

Mîqdat Mîthat Bedirxan kovara pêşîn ya Kurdan weşand. di sala 1898an de dest bi weşana *Kurdistanê* kir.

Geçmiş zamanda özne 6

► 1 Özne yalın halde. Özneyi bükümlü halde yazın.

• Ez zebeşê dixwim.	-	<i>Min</i> zebeş xwar.
• Tu stranê dibêjî.	-	stran got.
• Tu avê vedixwî.	-	av vexwar.
• Ew xalîçeyê radixe.	-	xalîçe raxist.
• Ez erebeyê diajom.	-	erebe ajot.
• Ew çopê diavêje.	-	çop avêt.
• Em hevîr çêdikin.	-	hevîr çêkir.
• Hûn mast diçelqînin.	-	mast çelqand.
• Tu zeviyê diçinî.	-	zevî çinî.
• Ez kaniyê dibirrim.	-	kanî birrî.

- 1 Aşağıdaki cümlelerde özne ve nesneyi geçmiş zamana göre değiştirip ekleyin.
- 2 Cümleleri değiştirirken, neleri gözönünde bulundurdunuz?

- Tu agir dadidî.
Min agir dada.
- Tu gulê didî min.
..... da min.
- Ez mifteyê datînim ser maseyê.
..... danî ser maseyê.
- Ew kovarê derdixe.
..... derxist.
- Em torbe didewisînin.
..... dewisand.
- Hûn pere deyn dîkin.
..... deyn kir.
- Zozan îşlig didirût.
..... dirût.
- Rojen zêr didize.
..... dizî.
- Berfin Baran dibîne.
..... dît.
- Bêrivan çêlekê didoşe.
..... dot.

Geçmiş zamanda özne-nesne 2

- 1 Aşağıdaki metinleri okuyup geçmiş zamanda kullanılan geçişli fiilleri özneleri ile birlikte tespit edin.
- 2 Cümleleri şimdiki zamanda yazın. Özne ve nesneyi gereken yerde değiştirin.

Leverkusenê bi 50 xalan Eren bi xwe ve girê da: Eren çiqas biserkeve, Leverkusen ji ewqas qezenc dike. (Rûdaw, hejmar 182)

Par turîstan 250 milyon dolar li Herêma Kurdistanê xerc kirin: Di sala 2015an de daha-ta turîzmê digihêje 1,5 milyar dolaran. (Rûdaw, hejmar 182)

Îlhamî Sîdar vê carê “Jan” nivîsî. (Dîwar, hejmar 1)

Keçên Qoserî sê puan ji Elezîzê standin. (Rûdaw, hejmar 182)

Geçmiş zamanda özne-nesne 3

- 1 Aşağıdaki cümlelerde parantez içinde verilen özne ve nesneyi yerleştirin. Gerekli ekleri ekleyin.

• Min zebeş xwar.	(1. tk. ş - zebeş)
• got.	(2. tk. ş - stran-tekil)
• vexwar.	(2. tk. ş - av)
• raxist.	(3. tk. ş - xaliçe)
• ajot.	(1. tk. ş - erebe)
• avêt.	(3. tk. ş - çop)
• çêkir.	(1. ç. ş - hevîr)
• çelqand.	(2. ç. ş - mast)
• çinî.	(2. tk. ş - zevî)
• birrî.	(1. tk. ş - kanî)

Di'li geçmiş zaman 1

↑ S. 22-
25, 35-38

► 1 Aşağıdaki cümlelerde özne birinci tekil kişidir (*min* - *ben*). Fiili geçmiş zamanda bu özneye göre çekin.

► 2 Üç cümlede fiilin çoğulda olması gerekir. Hangileri ve neden?

- Min bavê xwe (wenda kirin).
- Min biçûkaniyeke xweş (dîtin).
- Di sala 1912an de çavên min li balafirekê ketin, min (dîtin)
çawa ew bi asîmanan dikeve.
- Min hîsên xweşî û azadiyê (nas kirin).
- Di sala 1921ê de min leşkeriya xwe (kirin).
- Min pere ji diya xwe (xwestin) û ez hînî ajotina balafirên
medenî bûm û min diploma xwe ya balafirvanîyê (girtin).
- Min li bajarê Toulousê di kargeha balafirvanan de (kar kirin).
- Min bi balafirê name ji Toulousê (birin) Kazablankayê û ji wê
derê jî min ew (gihandin) bajarê Dakarê.

Di'li geçmiş zaman 2

► 1 Parantez içinde verilen fiilleri di'li geçmiş zamanda çekin.

Min xwendina xwe ya taybetî li dibistana rahibeyên Fransî (Franciscaines Missionnaires de Marie) (qedandin). Piştî bekaloria (bachelor) min dû
sala li zanîngeha Şamê beşa yasa (xwendin). Min xwendina
xwe ya li wir (qedandin- olumsuz) ji ber ku sala 1960an ez bi
endezyar Selah Sadallah re zewicîm û hatim Iraqê. Selah Sadallah rewşenbîrek Kurd û
bi nav û deng e. Çardeh salên pêşî em li Kerkûkê bûn. Piştî beyana adarê min li Yeki-
tiya Afretên Kurdistanê heta 1974 (kar kirin). Paşê rejîma Bees
em ji Kerkûkê (derxistin) û heya 2006an em li Bexdayê jiyan.
Li Bexdayê min xwendina xwe (qedandin) û min bawernameya
zimanê Fransî (wergirtin).

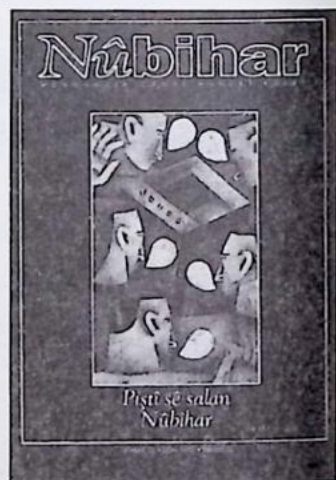
Sala 1980an min li Baghdad International School (Xwendîgeha Navdewletîya Bexdayê)
wekî mamosteyê zimanê Fransî kar
(destpêkirin). Li sala 2006an li ser daxwaza cenabê Kak Nêçîrvan Barzanî em hatin

Di'li geçmiş zaman 3

- 1 Parantez içinde verilen fiilleri di'li geçmiş zamanda çekin!

Naci Kutlay: Piştî sê salan Nûbihar

Min sê sal berê bi tesadufî kovara Nûbiharê (dîtin), ku ez pê pirr
kêfxweş bûm. Min zûtirê li naveroka kovarê
..... (nihêrîn) û hê dilgermtir bûm. We tişteki pir baş ..
..... (kirin). Ev nesla nû nizane, li Tirkîyeyê
merivên dîndar çiqas zehmetî û neheqî
(dîtin). Hûn li hemberî vê dîtine derketin. Misilmanên be-
lengaz ji xwe ditirsiyan û serda jî, eger ku ew misilmanên
dîndar Kurd bin, ew sûcê herî mezin dihat qebûlkinê. Ji bo
vê yekê we ku dîn, çand, huner bi Kurdî
..... (weşandin), we tirseke mezin ji holê
..... (rakirin). Hûn teng nefikirîn, we bi
çavekî nûjen li meseleyan (nihêrîn).
Ez we pîroz dikim. (Nûbihar, hejmar 36, 1995)

Di'li geçmiş zaman 4

- 1 Haberlerdeki boşlukları şu fiillerle doldurun:

kir, xwend, got, kir, çêkir, derbas kir, bihîst, vekirin, ava kir, hilbijart, gihand, derxist, wefat kir, amade kir, kir, damezrand

- 2 Metni tekrar okuyup geçişli fiillerin öznelerini tespit edin.

Siyasetmedarê kurd Şerafettin Elçî îro

Şerafettin Elçî di 14ê Adara 1938an de li Cizîra Şîrmexê hat dinê. Wî dibistana seretayî
û navîn li Cizîrê, lise li Mêrdînê û derbasî beşa Hiqûqê ya
Zanîngeha Enqereyê bû. Piştî xilaskirina zanîngehê wî li Amedê staja xwe ya parêzeriyê
..... Şerafettin Elçî di dema Derbeya 12yê Adarê de hat girtin û 8
mehan di hepsê de ma.

Elçî di sala 1977an de ji Mêrdînê wekî mebûs hat hilbijartin û di salên 78 û 79an de Wezîriya Bayındirlixê, lê ji ber ku “Li Tirkiyeyê Kurd hene, ez jî Kurd im” ji aliyê mehkemeyê ve hat girtin û bi 2 sal û 3 meh cezayê hepsê hat cezakirin. (...)

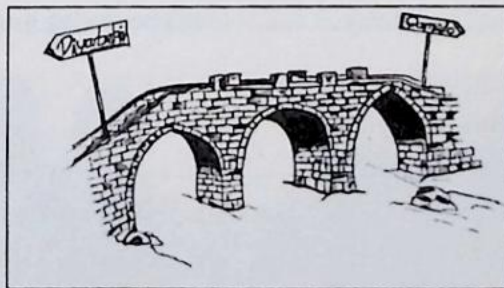
Di sala 1992yan de wî û hin rewşenbîran Weqfa Azadî û Mafên Kurdan

Elçî di sala 1994an de digel hin hevalên xwe Platforma Demokratîk a Kurd
 û wî jî berdevkiya platformê Wan di 1997an de Demokratîk Kitle Partisi û ew bû serokê partiyê. Lê ev parti 1999an de hat girtin. Paşê wî KADEP û ew bû Serokê Giştî yê KADEP’ê. (...) (Diyarname, 25.12.2012)

Lutfî Baksî bû serokê KADEPê: Duduyê vê mehê meclîsa partiya KADEPê serokekî nû ji xwe re û ji niha û pê ve Lutfî Baksî dê wekî serokê KADEPê kar bike. Lutfî Baksî demeke dirêj yê jiyana xwe wekî penaber li Swêdê
 û van salên dawiyê bi minasebeta xebata KADEPê geh li Diyarbekirê û geh li Stockholmê dijî. (Nefel-Nûçe, 08.03.2013)

Nûbiharê hejmara xwe ya nû: Nûbiharê li ser “Jina Kurd” dosye! (Diyarname, 28.02.2013)

Amedê dengê Qamişloyê:
 Şaredarê Bajarê Mezin ê Amedê Osman Baydemîr, çû deriyê sînor ê li navbera Nisêbîn û Qamişloyê û alîkarî rayedarên wê derê.
 (Diyarname, 28.02.2013)

Di'li geçmiş zaman 5

► 1 Parantez içinde verilen fiilleri di'li geçmiş zamanda çekin.

Yılmaz Çamlıbel: Biro – Romana Serhildana Agirîyê

Dawo berbi Zoravê hespê xwe (ajotin). Emer çû fêza gund, di bin zinarek de xwe (veşartin). Yên mayîn jî, berbi Zoravê meşîyan. Tenê jina Biro di mal de ma.

Emer, di pişt zinarek mezin de xwe veşartibû, li gund temaşe dikir. Wî
 (nihêrîn), belê mufreza cendirman, derûdora gund
 (girtin). Qumandarê cendirman, rasterast çû ber deriyê mala wan. Cendirman
 gundî tev li orta gund (kom kirin), wan ew
 (dan) ber kulm, pehîn û şeqeman.

Apê Silo li ser Biro zivirî, (gotin):

Birahîm Axa, ez ji bo nimêja sibê derketibûm ser xênî. Min
 (dîtin) ku ji yalê Bazîdê dûmanek qu-
 loz dibe. Min (texmîn kirin) ku ev toy
 û dûmana hespên cendirman e. Min
 . (xeber dan) Qulîxan. Ez dirêj nekim, mufreza cendirmên
 Bazîdê derûdora gund

..... (girtin). Qumandarê cendirman raste-
 rast çû ber deriyê we,

..... te (pîrs kirin).

Li ser emrê qumandar, cendirme ketin nav mala we. Wan ..

..... (dîtin) ku di mal de kes tune. Pir hêrs

bûn, ez dikarim bêjîm ku har bûn. Wan gundî tev di meydana gund de, li ser hev

..... (kom kirin). Wan millet

..... (dan) ber kulm, şeqem û pehînan. (Biro, S. 13)

Biro, qutiya xwe (derxistin), cixarek

(pêçan). Cixare (danîn) ser lêvên xwe. Kevir û hestê xwe

..... (derxistin). Biro hevrişimek kesk û zer ji berîka xwe derxist, danî ser

kevir û bi hestê (lêxistin). Di derba çaran de agir bi hevrişimê

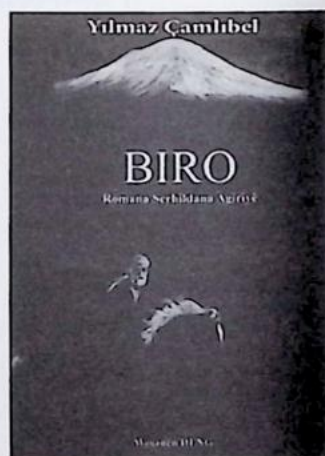
ket. Biro cixara xwe bi agirê hevrişimê (vêxistin). Wî gurmek li

cixarê (xistin). Wî duyê cixarê (kişandin)

nav kezeba xwe û paşê ji bêfila xwe (derxistin). Paşê çû li ser

kevirekî rûnişt. Biro bi îşaret kurên xwe

..... (gazî kirin). (Biro, S. 16)

Di'li geçmiş zaman 6

- 1 Aşağıdaki metinde di'li geçmiş zamanda geçen geçişli fiillerin altını çizin.
- 2 Altını çizdiğiniz fiilleri mastarlarıyla birlikte yazın.
- 3 Metni tekrar okuyup geçişli fiillerin öznelerini tespit edin.
- 4 Metinde di'li geçmiş zaman dışında hangi zamanlar geçmektedir? Zamanları tespit edip açıklayın.

Firat Cewerî: Li Mala Mîr Celadet Alî Bedir-Xan

Min biharekê haziriya xwe kir, çenteyek amade kir, ji bo hevpeyvînan teybeke biçûk digel deh kasetan xist çenteyekî û min ji Swêdê berê xwe da Sûriyê. Min xwest ez herim mala Celadet Bedir-Xan. Min xwest ez li mala wî bigerim, bi dotmama wî re li ser wî sohbet bikim, fikir û ramanên wî hê bastir nas bikim, çîroka wî ji devê dotmam û kevaniya wî bibihîzim. Ez hê di balafirê de bûm, kelecaneke ez girtibûm, lê gava min ji Şamê xwe bi otobusê gihand Baniyasê û min li deriyê Rewşen Xanimê kir teqînî, di şûna heyecanê de dilşahiyeke di dilê min de pêl da.

Rewşen Xanim ji hundur pêrgî min hat û wê ez hemêz kirim. Germahiya hemêza wê hemêzkirina diya min anî bîra min û wê jî bi hesreta hemêzkirina kurê xwe ez şîandim. Gava min xwest ez pêlavên xwe ji pê bikim, wê nehişt. Em rûniştin, hema piştî rûniştinê wê cigare îkramî min kir, min cigareke wê pêxist û li hal û wextê wê pirsî.

Wê jî li rewşa me û li xebatên me yên Ewropayê pirsî. Wê gelekî kêfa xwe ji nivîsandina bi Kurdî re anî û di bîra min de anî ku divê em hînî xebata bi hev re bibin. Wê gotina xwe ya ku carekê di Hawarê de nivîsandibû dubare kir: "Hûn yekîtiya kurdan bidin min, ez ê Kurdistanê serbixwe bidim we."

Min heq da wê. Gava çaya me hat, min çavên xwe li hundurê odeyê gerandin. Dîwar, bi resimên çarçovekirî yên malbata Bedir-Xaniyan ve xemilandî bûn. (...) Wê rojê heta bi derengê êvarê me (...) sohbet kir.

Êdî şerma min nemabû, Rewşen Xanimê jî ez mîna endamekî malê dihesiband û wê tewra wê fikir ku ez jî xwe mîna endamekî malê bihesibînim. Min di wê navê re ben-

da Celadet Alî Bedir-Xan “Were Dotmam” (...) di bîra wê de anî û bîranînên wê yên ciwaniyê teze kirin. “Erê, erê...”, wê jî bi axîn got, “wî ne bi tenê bi hesreta pismamekî ez hemêz dikirim, lê bi ya bavekî, bi ya birayekî jî ez hemêz dikirim. (...)”

Min dît ku Rewşen Xanim di xeyalan de kûr diçe û dixwaze bi her awayî Celadetê xwe bi bîr bîne, wî di bîranînê xwe de zindî bike. Hema di wê navê re, ew rabû ser xwe, çû, wê ji wê kitêbxaneyê camînî du albûmên mezin anîn û li ser masê danîn. Wê pêşî rahîşt aluma Celadet û kursiya xwe nêzîkî min kir û xwest resim bi resim ji min re behs bike. Wê ez di wê albûma mezin de derxistim rêwîtiyeke dîrokî. (...)

Fiilin nesneye göre çekimi 1

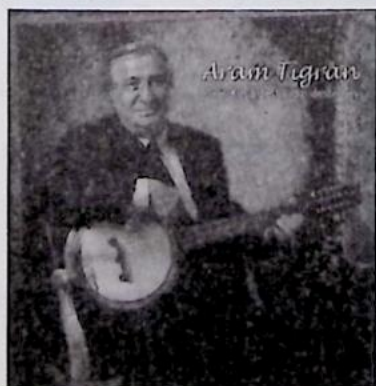
† S.
39-42

- 1 Aşağıdaki cümlelerde özneyi tespit edin.
- 2 Cümlelerde fiil hangi ögeye göre çekilmiş? Fiil ile nesne arasındaki bağlantıyı kurup izah edin.

- Kelecanekê ez girtibûm.
- Wê ez hemêz kirim.
- Min çavên xwe li hundurê odeyê gerandin.
- Min bîranînên wê yên ciwaniyê teze kirin.
- Wê du albûmên mezin anîn û li ser masê danîn.
- Wê ez di wê albûma mezin de derxistim rêwîtiyeke dîrokî.
- We tirseke mezin ji holê rakir.
- We bi çavekî nûjen li meseleyan nihêrî.
- Paşê rejîma Bees em ji Kerkûkê derxistin û heya 2006an em li Bexdayê jiyan.

Fiilin nesneye göre çekimi 2

- 1 Aşağıdaki şarkı sözlerinde fiil nesneye göre çekilmiş. Fiilleri tespit edin.
- 2 Cümleleri Şimdiki zamanda yazıp aralarındaki farkı izah edin.

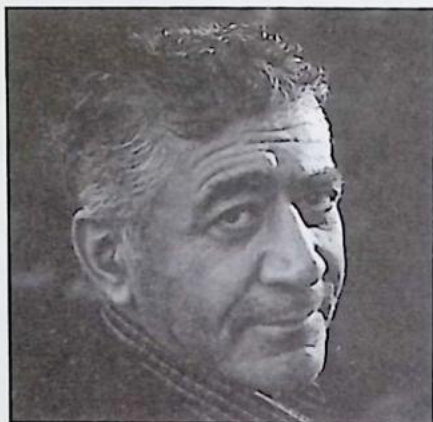

Te ez kal kirim - Aram Tigran

Te ez kal kirim bi ciwanî
Lê ez xort bûm, tu baş zanî
Pelê dara min te weşand
Bihar çû, te payîz anî

Çavên Te - Ciwan Haco

Çavên te reş in lê gidiyê
reşekî tarî
bejna te zirav e direj e
bejna çinarê
te ez helandim şêrinê
te ez helandim delalê
were kubarê

Nesrîn - Diljen Roni

Te ez kuştim
Te ez kuştim Nesrîn ê
Dilêm dixwaze te bibînê
Kulîlka sor û şînê
Te ez pîr kirim lê dînê

Geçişli fiillerde tekillik-çoğulluk 1

↑ S.
37-42

► 1 Doğru olan fiili seçin; yanlış fiili çiziniz.

- Cendirman gundî tev li orta gund **kom kirin** / **kom kir**, wan ew **dan** / **da** ber kulm, pehîn û şeqeman.
- Ez dirêj nekim, mufreza cendirmên Bazîdê derûdora gund **girtin** / **girt**.
- Li ser emrê qumandar, cendirme ketin nav mala we. Wan **dîtin** / **dît** ku di mal de kes tune.
- Wan gundî tev di meydana gund da, li ser hev **kom kirin** / **kom kir**.
- Çawa ew gihîştin Mixtepê, wan barên xwe **peya kirin** / **peya kir**.

- Wan bi hev re, di nava du saeten de, çar kon **vekirin / vekir**.

Geçişli fiillerde tekillik-çoğulluk 2

► 1 Cümlede geçen dolaysız nesnenin altını çizin.

► 2 Doğru olan fiili seçin, yanlış fiili çizin. Seçiminizi gerekçelendirin.

- Rojen û Bêrîvanê bi dilekî rihet ew (Zozan û Baran) **dişandin / dişand** derve.
- Bêrîvanê digot 'ez di tatîlê de me' û loma jî xwarin **çênedikir / çênedikirin**.
- Wê li kêfa xwe mêze dikir, kitêb **dixwend / dixwendin** û çîrok **werdigerand / werdigerandin** Kurdî.
- Gava dilê wan dixwest, wan hesp **diajot / diajotin**.
- Carna Rojen jî bi wan re dibû yek û wan bi hev re masî **digirt / digirtin**.
- Dû re, berbi esrê, wan bi hev re ew **paqij dikir / paqij dikirin**.
- Baran ê piçûk aşvanekî baş bû. Wî hemû masî **diqijiland / diqijilandin**.
- Zozanê selete **çêdikir / çêdikirin** û bavê wan jî mase **amade dikir / amade dikirin**. Bêl ku ew li seetê mêze bikin, wan xwarina xwe **dixwar / dixwarin**.
- Zarokan carna bi şivan re pez **diçêrand / dişêrandin**. Zozanê mîh **didot / didotin** û Baran carna xwe nedigirt, diçû ser mêrgê û giya diçinî.

Geçişli fiillerde tekillik-çoğulluk 3

► 1 Cümleyi di'li geçmiş zamanda yazın. Nesne ve fiili yerleştirin.

- Ez mifteyan datînim ser maseyê.
Min mifte danîn ser maseyê.
- Ew kovaran derdixe.
Me
- Em torbeyan didewisînin.
Me
- Zozan îşligan didirû.
Zozanê

- Rojen zêran didize.

Rojen

- Berfîn zarokan dibîne.

Berfînê

- Bêrîvan çelekan didoşe.

Bêrîvanê

- 1 Aşağıdaki metinde şimdiki zamanın hikayesinde geçen geçişli fiilleri tespit edin.
- 2 Metni tekrar okuyup altını çizdiğiniz fiillerin öznelerini tespit edin.
- 3 Altını çizdiğiniz fiilleri mastarlarıyla birlikte yazın.

Îkram Oğuz: Bavê min û Şivan, ez û Şakiro¹

Me ne Elvis Presley, ne jî Marilyn Monroe nas dikir. Bi navê huner û hunermendiyê tiştê ku me dizanîbû, ew jî dengbêj û kilam û stranên wan bûn. (...)

Hemû êvarên me bi teyîbê re derbas dibûn. Bavê min teyîb dida kêleka xwe, kasêtek jî bêrika xwe derdixist û di teyîbê de bi cih dikir, me jî bi malbatî dengê xwe dibirî û guh dida kilam û stranên dengbêjan. Bavê min kengê biçûya çarşiyê jî dost û hevalên xwe bi emanetî kasêtek digirt û dianî malê. Heger îmkân heba, me ew berê kopî dikir; tuneba, çend roj guhdarî dikir. Pişt re jî bavê min ew dibir û yeke din dianî. Bi vî awayî carcaran kasêtek di navbera hezar kesî de diçû û dihat. (...)

Bavê min xwe Kurd dihesiband û her tim muzîka Kurdî guhdarî dikir, min jî xwe wek Kurd dihesiband, lê muzîka ku min guhdarî dikir, muzîka şoreşgerî bû. Ew hunermendên ku me şoreşger bi nav dikir û guhdarî dikir; pîraniya wan jî wek Şivan, Kurd bûn. Lê mixabin jî Kurdîtiyê zêdetir, min jî wek herkesên şoreşger, bi taybetî Şivan jî bo xatirê kilamên ku li ser Marx û Engels, Lenîn û Stalin û Apê Ho digot, guhdarî dikir.

Bavê min wê demê Şivan guhdarî nedikir, ji ber ku wî gotinên wî fêm nedikirin û bi hêrs jî min re digot “Kuro, ew Kurdî bibêje jî, ez tu tiştek jê fêm nakim”.

Min jî bersiva wî dida: “Dengbêjen te jî Kurdî dibêjin, lêbelê ew di bin baskên axa û began de dijîn û bi kilam û stranên xwe, di nav Kurdan de dubendîtîyê dikin.”

¹ Nûbihar hejmar 122, rûpel 35.

Şimdiki zamanın hikayesi 2

- 1 Aşağıdaki metinde şimdiki zamanın hikayesinde geçen geçişli fiilleri tespit edin.
- 2 Metni tekrar okuyup altını çizdiğiniz fiillerin öznelerini tespit edin.
- 3 Altını çizdiğiniz fiilleri mastarlarıyla birlikte yazın.

R. Karakaya: Hêviya li deşta Sokeyê²

Çavê min li rê, guhê min li apê Îhsan bû. Ew digiriya, wî him jî derdê xwe ji me re digot:

- Xwedê kambax bike. Li welat xaniyê me hebû. Zevîyên me hebûn. Mêrga me hebû. Pez û dewarên me hebûn. Me zevîyên xwe diajotin. Me mîh û çêlekên xwe didotin û me şîr vedixwar. Me ew fikir mast, penîr û toraq... Genim û cehê me hebû. Me têra xwe ew hildida. Û me yê dinê jî difrot. Me bi pereyê wan lazimiyên zivistanê dikirî. Halê me zehf xweş bû. Mêvanên me dihatin û em jî diçûn mêvaniyê. Me dewetên xwe bi kêfî çêdikirin. Lê... Lê van çend salên ku derbas bûn, em ketin nava agirekî mezin... Me her tiştê xwe hişt, em ji gund reviyân... Gundê kal û bavê xwe, qet meriv dihêlê? Em mecbûr kirin... Niha li xerîbiyê, em li destên xelkê dinihêrin.

² Nûbihar hejmar 57, rûpel 11-12.

ÇÖZÜMLER

ji diya xwe bûn, *g.siz*
wenda kirin, *g.li*
man, *g.siz*
dîtin, *g.li*
bî cî bûn, *g.siz*
cî girtin, *g.li*
çûn, *g.siz*
girtin, *g.li*
çav li ... ketin, *g.siz*
têgihîştin, *g.siz*
ketin, *g.siz*
xwestin, *g.li*
siwar bûn, *g.siz*
kirin, *g.li*
bûn, *g.siz*
nas kirin, *g.li*
çêkirin, *g.li*
kar kirin, *g.li*
hîn bûn, *g.siz*
birin, *g.li*
gihandin, *g.li*

xwe dan hev, *g.li*
peyvîn, *g.siz*
meraq kirin, *g.li*
dûr xistin, *g.li*
rast hatin, *g.siz*
anîn, *g.li*
ava kirin, *g.li*
zivîrîn, *g.siz*
li ... mêze kirin, *g.li*
şibîn hev, *g.siz*
nîşan dan, *g.li*
gotin, *g.li*
sebir kirin, *g.li*
xwendin, *g.li*
pirs kirin, *g.li*
xwarin, *g.li*
pirsîn, *g.li*
pê zanîn, *g.li*
hîştin, *g.li*
qise kirin, *g.li*

nav ... li ... kirin, *g.li*
nivîsîn, *g.li*
diyar kirin, *g.li*
guherandin, *g.li*
berdewam kirin, *g.li*
girê dan, *g.li*
ferq kirin, *g.li*
guhertin, *g.li*
hatin, *g.siz*
berdan, *g.li*
hatin bîra, *g.siz*
vekirin, *g.li*
çap kirin, *g.li*
deng dan, *g.li*
hazirî kirin, *g.li*
pê şabûn, *g.siz*
dan, *g.li*
derbas bûn, *g.siz*
zanîn, *g.li*
kudandin, *g.siz*

	ez	em
wenda kirin, <i>g.li</i>	ez wenda dikim	em wenda dikin
dîtin, <i>g.li</i>	ez dibînim	em dibînin
cî girtin, <i>g.li</i>	ez cî digrim	em cî digrin
girtin, <i>g.li</i>	ez digrim	em digrin
xwestin <i>g.li</i>	ez dixwazim	em dixwazin
kirin, <i>g.li</i>	ez dikim	em dikin
nas kirin, <i>g.li</i>	ez nas dikim	em nas dikin
çêkirin, <i>g.li</i>	ez çêdikim	em çêdikin
kar kirin, <i>g.li</i>	ez kar dikim	em kar dikin
birin, <i>g.li</i>	ez dibim	em dibin
gihandin, <i>g.li</i>	ez digihînim	em digihînin
nav ... li ... kirin, <i>g.li</i>	ez nav li ... dikim	em nav li ... dikin
nivîsîn, <i>g.li</i>	ez dinivîsim	em dinivîsim
diyar kirin, <i>g.li</i>	ez diyar dikim	em diyar dikin
guherandin, <i>g.li</i>	ez diguherim	em diguherin
berdewam kirin, <i>g.li</i>	ez berdewam dikim	em berdewam dikin
vekirin, <i>g.li</i>	ez vedikim	em vedikin
çap kirin, <i>g.li</i>	ez çap dikim	em çap dikin
deng dan, <i>g.li</i>	ez deng didim	em deng didin
hazirî kirin, <i>g.li</i>	ez haziriyê dikim	em haziriyê dikin
dan, <i>g.li</i>	ez didim	em didin
zanîn, <i>g.li</i>	ez dizanim	em dizanin
berdan, <i>g.li</i>	ez berdidim	em berdidin
xwe dan hev, <i>g.li</i>	ez xwe didim hev	em xwe didin hev
meraq kirin, <i>g.li</i>	ez meraq dikim	em meraq dikin
dûr xistin, <i>g.li</i>	ez dûr dixim	em dûr dixin
anîn, <i>g.li</i>	ez tînim	em tînin
ava kirin, <i>g.li</i>	ez ava dikim	em ava dikin
li ... mêze kirin, <i>g.li</i>	ez li ... mêze dikim	em li ... mêze dikin
nîşan dan, <i>g.li</i>	ez nîşan didim	em nîşan didin
gotin, <i>g.li</i>	ez dibêjim	em dibêjin
sebir kirin, <i>g.li</i>	ez sebir dikim	em sebir dikin
xwendin, <i>g.li</i>	ez dixwînim	em dixwînin
pirs kirin, <i>g.li</i>	ez pirs dikim	em pirs dikin
xwarin, <i>g.li</i>	ez dixwim	em dixwin

pirsîn, <i>g.li</i>	ez dipirsim	em dipirsîn
pê zanîn, <i>g.li</i>	ez pê dizanim	em pê dizanin
hiştin, <i>g.li</i>	ez dihêlim	em dihêlin
qise kirin, <i>g.li</i>	ez qise dikim	em qise dikin
girê dan, <i>g.li</i>	ez girê didim	em girê didin
ferq kirin, <i>g.li</i>	ez ferq dikim	em ferq dikin
guhertin, <i>g.li</i>	ez diguherim	em diguherin

Rûpel / Sayfa 55, No 1

Antoine de Saint-Exupéry li bajarê Lyonê **ji diya xwe dibe**. Di çarsaliya xwe de, Antoine bavê xwe **wenda dike** û sêwî **dimîne**. Lê rewşa malbata Saint-Exupéry xweş e û ligel mirina vî bavî, Antoine û zarokên din biçûkaniyeke xweş **dibînin**.

Di sala 1909an de diya wî li Mansê **bi cî dibe** û Antoine li wê derê **diçe** dibistanê. Salên xwendin û zaroktiyê **ciyekî** mezin di nav bîranînên wî de **digrin**. (...)

Di sala 1912an de çavên wî **li** balafirekê **dikevin**, ew **dibîne** çawa ew bi asîmanan **dikeve**. Ji wê gavê, daxwaza firîne di hinava wî de ciyekî mezin **digre** û gava yê balafirvan **têdigihêje** ku ev zarok pir **dixwaze** li balafirê **siwar bibe**, ew daxwaza dilê wî bi gewde **dike** û wilo jî, di duwanzdeh saliya xwe de, Antoine hîsên xweşî û azadiyê **nas dike**. Ev bûyera hanê şûna xwe di dilê Antoinê zarok de **çêdike** û firîn ji wê rojê re **dibe** mebest û armanç. (...)

Di sala 1921ê de, ew leşkeriya xwe **dike, dibe** hostê balafirvan. Ew peran ji diya xwe **dixwaze** û **hînî** ajotina balafirên medenî **dibe** û diploma xwe ya balafirvaniyê **digre**. Lê rêya firê hêna li ber wî dirêj e. Piştî çend salan, ew li bajarê Toulousê di kargeha balafirvan de **kar dike**. Di 1927an de xewna wî ya kevin û şîrîn bi gewde **dibe**. Ew bi balafirê nameyan ji Toulousê **dibe** Kazablankayê û ji wê derê jî ew wan **digihîne** bajarê Dakarê. Ew di sala 1928an de **navê Nameyên Başûrî** li romana xwe **dike**. Ew di vî pirtûkê de li ser jiyana û zehmetiyên balafirvanan **dinivîse**. Weşanxane gelekî kêfa xwe ji vî romanê re **diyar dike** û ji Antoine de Saint-Exupéry **dixwaze** ku ew ji bo wê heft romanên din **binivîse**. Ew peyman tişteki mezin di jiyana Antoine de **naguherîne** ji ber ku ew karê xwe **berdewam dike**. Ew bi balafira xwe rêya Ewropa û Argentînayê **vedike**. Ew romana xwe ya duduyan *Fira Bi Şevê* di sala 1931ê de **çap dike** û **mara** xwe **li** jineke Argentînî **dibirre**. Nivîsên Antoine de Saint-Exupéry **deng didin** û *Erda Mirovan* (1939) Xelata Mezin ya Akademiya Fransî **digre**. (...)

No 2-3

	mastar
ji diya xwe dibe, <i>g.siz</i>	ji diya xwe bûn

wenda dike, <i>g.li</i>	wenda kirin
dimîne, <i>g.siz</i>	man
dibînin, <i>g.li</i>	dîtin
bî cî dibe, <i>g.siz</i>	bi cî bûn
dîçe, <i>g.siz</i>	çûn
cî digrin, <i>g.li</i>	cî girtin
çavên ... li dikevin	çav ... li .. ketin
dibîne, <i>g.li</i>	dîtin
dike, <i>g.li</i>	kirin
cî digre, <i>g.li</i>	cî girtin
têdighêje, <i>g.siz</i>	têgihiştin
dixwaze, <i>g.li</i>	xwestin
siwar dibe, <i>g.siz</i>	sîwar bûn
dike, <i>g.li</i>	kirin
nas dike, <i>g.li</i>	nas kirin
çêdike, <i>g.li</i>	çêkirin
dibe, <i>g.siz</i>	bûn
dike, <i>g.li</i>	kirin
dibe, <i>g.siz</i>	bûn
dixwaze, <i>g.li</i>	xwestin
hînî ... dibe, <i>g.siz</i>	hîn bûn
digre, <i>g.li</i>	girtin
kar dike, <i>g.li</i>	kar kirin
dibe, <i>g.siz</i>	bûn
dîghîne, <i>g.siz</i>	gihandin
navê ... li ... dike, <i>g.li</i>	nav ... li ... kirin
dinivîse, <i>g.li</i>	nivîsîn
diyar dike, <i>g.li</i>	diyar kirin
dixwaze, <i>g.li</i>	xwestin
naguherîne, <i>g.li</i>	guherîn
berdewam dike, <i>g.li</i>	berdewam kirin
vedike, <i>g.li</i>	vekirin
çap dike, <i>g.li</i>	çap kirin
mara ... li ... dibirre, <i>g.li</i>	mar ... li ... birrîn
deng didin, <i>g.li</i>	deng dan
digre, <i>g.li</i>	girtin

No 4 (*bold italic*)

- *Antoine* bavê xwe **wenda dike**.
- *Antoine û zarokên din* bi diya xwe re biçûkaniyeke xweş **dibînin**.
- *Ev salên xwendin û zaroktiyê ciyekî* mezin di nav bîranînên wî de **digrin**.
- Di sala 1912an de *çavên wî* li balafirekê **dikevin**, ew **dibîne** çawa ew bi asîmanan **dikeve**.
- *Daxwaza firîne* di hinava wî de ciyekî mezin **digre** û gava *yê balafirvan têdighêje* ku ew *zarok* pir **dixwaze** li balafirê siwar bibe, ew daxwaza dilê wî bi gewde **dike**.
- *Antoine* hîsên xweşî û azadiyê **nas dike**.
- *Ev bûyera hanê* şûna xwe di dilê Antoinê zarok de **çêdike**.
- Di sala 1921ê de, ew leşkeriya xwe **dike**.
- Ew peran ji diya xwe **dixwaze** û hînî ajotina balafirên medenî dibe û diploma xwe ya balafirvaniyê **digre**.
- Piştî çend salan, ew li bajarê Toulousê di kargeha balafirvanan de **kar dike**.
- Ew bi balafirê nameyan ji Toulousê **dibe** Kazablankayê û ji wê derê jî ew wan **dighîne** bajarê Dakarê.
- Ew di sala 1928an de **navê Nameyên Başûrî** li romana xwe ya pêşîn **dike**.
- Ew di vê pirtûkê de li ser jiyana û zehmetiyên balafirvanan **dinivîse**.
- *Weşanxane* gelekî kêfa xwe ji vê romanê re **diyar dike** û ji Antoine de Saint-Exupéry **dixwaze** ku ew ji bo wê heft romanên din **binivîse**.
- Ew *peymanî pîrozwer* tişteki mezin di jiyana Antoinê balafirvan de **naguherîne** ji ber ku ew her karê xwe **berdewam dike**.
- Ew bi balafira xwe rêya Ewropa û Argentinayê **vedike**.
- Ew romana xwe ya duduyan *Fira Bi Şevê* di sala 1931ê de **çap dike** û **mara** xwe li jineke argentinî **dibire**.
- *Nivîsên Antoine de Saint-Exupéry* deng **didin** û *Erda Mirovan* (1939) Xelata Mezin ya Akademîya Fransî **digre**.

Rûpel / Sayfa 56, No 1 (**bold**)

Di rojêke germ de ez li malê **haziriya** xwe **dikim**, ku **herim** Weqfa Çandê ya Şivan Perwer. Li ser înternetê di Google Mapsê de ez navnîşana Weqfê **didim**, da ku **bizanîbim** rê çiqas **dikudîne**: Ez sed û donzdeh kîlometreyan ji wir dûr im û xwe di seetek û deh deqîqeyan de **dighînim** wê derê. Herçiqas ku ez pê **şadibim**, ku ez nêzîkî Weqfê me jî, hîseke xemgîniyê pêşiya min **bernade**: Çima sirgûnî, xerîbî, bêxwedîtî perçe-

yek ji jiyana rewşenbir, hunermend û siyasetvanên min e? Bi van hestan re gelek nav di serê min re **derbas dibin**: Mîqdat Elî Bedirxan, Celadet, Kamûran, zarokên mala Cemîlpaşa... Qahîre, Cenevre, Paris, Stenbol... (...)

Cardin **dixwazim** ez xwe **bidim** hev. Belê, ez ê îroj **biçim** Weqfê, lê dîsa jî ez **meraq dikim**: Vê tofana han çiqas Şivan ji kokên wî **dûr xistiye**? Ez **dixwazim** jimaran **bibînim**. Û... Û van navnîşanan **didim** Google Mapsê: Alfred Bucherer Str 61, Bonn – Wêranşar, Urfa. (...)

Di xerîteyê de gelek nav **derbas dibin**, hin ji wan welatan xwedî kokên kûr in û yên din jî di van salên dawîn de **hatine avakirin**. Ez li wan welatan **mêze dikim** û xebata Şivan **tê bîra** min: Belê, ew jî **dixwaze** Kurd wek Boşnak, Arnawût û Makedonan xwedî welat bin, li ser axa xwe azad bin. Lê... Lê dîrok hertim ji herkesî re rûyê xwe yê nerm **nîşan nade**. Û ji xwe bi sed salan e, ku ji Kurdan re qet **nîşan nedaye**. Gelo welatê Kurdan azadbûya, Şivan ê niha li sûka bi navê Alfred Bucherer Straßeyê bûya?

No 2-3

	mastar
haziriya xwe dikim, <i>g.li</i>	hazirî ... kirin
herim, <i>g.siz</i>	çûn
didim, <i>g.li</i>	dan
bizanibim, <i>g.li</i>	zanîn
dikudîne, <i>g.siz</i>	kudandin
dighînim, <i>g.li</i>	gihandin
şadibim, <i>g.siz</i>	şabûn
bermade, <i>g.li</i>	berdan
derbas dibin	derbas bûn
dixwazim, <i>g.li</i>	xwestin
xwe bidim hev, <i>g.li</i>	xwe dan hev
biçim, <i>g.siz</i>	çûn
meraq dikim, <i>g.li</i>	meraq kirin
dûr xistiye, <i>g.li</i>	dûr xistin
dixwazim, <i>g.li</i>	xwestin
bibînim, <i>g.li</i>	dîtin
derbas dibin, <i>g.siz</i>	derbas bûn
hatin, <i>g.siz</i>	çûn
li ... mêze dikim, <i>g.li</i>	li ... mêze kirin
tê bîra, <i>g.siz</i>	hatin bîra

dixwaze, <i>g.li</i>	xwestin
nîşan nade, <i>g.li</i>	nîşan dan
nîşan nedaye, <i>g.li</i>	nîşan dan

No 4 (*bold italic*)

- Di rojeke germ de, di meha Hezîranê de *ez* li malê **hazirîya xwe dikim**, ku **herim** Weqfa Çandê ya Şivan Perwer.
- Li ser înternetê di Google Mapsê de (*ez*) navnîşana Weqfê **didim**, da ku **bizani-bim** rê çiqas **dikudîne**: *Ez* sed û donzdeh kîlometreyan ji wir dûr im û xwe di seetek û deh deqîqeyan de **dighînim** wê derê.
- Herçiqas ku *ez* pê **şadibim**, ku *ez* nêzikî Weqfê me jî, hîseke xemgîniyê pêşîya min **bernade**:
- Bi van hestan re gelek *nav* di serê min re **derbas dibin**: Mîqdat Elî Bedirxan, Celadet, Kamûran, zarokên mala Cemîlpaşa...
- Cardin **dixwazim ez xwe bidim hev**.
- Belê, *ez* ê îroj biçim Weqfê, lê dîsa jî *ez* **meraq dikim**: *Vê tofana han* çiqas Şivan ji kokên wî **dûr xistiye**?
- *Ez dixwazim* jîmaran **bibînim**. *Û ez* van navnîşanan **didim** Google Mapsê: Alfred Bucherer Str 61, Bonn – Wêranşar, Urfa. (...)
- *Ez li* wan welatan **mêze dikim** û xebata Şivan tê bîra min: Belê, *ew* jî **dixwaze** Kurd wek Boşnak, Arnawût û Makedonan xwedî welat bin, li ser axa xwe azad bin
- Lê **dîrok** hertim ji herkesî re rûyê xwe yê nerm **nîşan nade**. *Û ji* xwe bi sed salan e, ku ji Kurdan re qet **nîşan nedaye**.

Rûpel / Sayfa 57, No 1

mastar	geçmiş zaman kökü	şimdiki zaman kökü
afirandin	afirand-	-afirîn-
alandin	aland-	-alîn-
birîqandin	birîqand-	-birîqîn-
ceribandin	ceriband-	-ceribîn-
çelqandin	çelqand-	-çelqîn-

damezrandin	damezrand-	-damezrîn-
ecibandin	eciband-	-ecibîn-
elimandin	elimand-	-elimîn-
êşandin	êşand-	-êşîn-
fetisandin	fetisand-	-fetisîn-
hejandin	hejand-	-hejîn-
helandin	heland-	-helîn-
hilşandin	hilşand-	-hil-şîn-
kişandin	kişand-	-kişîn-
leqandin	leqand-	-leqîn-

No 2-3

Şimdiki zaman kökünü oluşturmak için *-andin* ve *-endin* ekiyle biten fiillerde bu ekler yerlerini *-în* ekine bırakırlar. Geçmiş zaman kökü için de mastar eki olan *-in* ekinin atılması yeterlidir.

Bu yapıya sahip fiiller, geçişli fiillerdir.

Rûpel / Sayfa 58, No 1

mastar	geçmiş zaman kökü	şimdiki zaman kökü
birrîn	birrî-	-birr-
çinîn	çinî-	-çin-
dexisîn	dexisî-	-dexis-
dizîn	dizî-	-diz-
karîn	karî-	-kar-
kirrîn	kirrîn-	-kirr-
nihêrîn	nihêrî-	-nihêr-
wêrîn	wêrî-	-wêr-

şimdiki zaman kökü	geçmiş zaman kökü	mastar
-k-	-xwest-	xwestin
-xw-	-xwend-	xwendin
-x-	-kir-	kirin
-tîn-	-ajot-	ajotin
-firoş-	-xist-	xistin
-xwîn-	-anî-	anîn
-lîz-	-lîst-	lîstin
-xwaz-	-firot-	firotin
-ajo-	-xwar-	xwarin
-şo-	-got-	gotin
-pê-	-stra-	stran
-strê-	-ma-	man
-mîn-	-pa-	pan
-bêj-	-şûşt-	şûştin

ajotin	-ajo-	-b-
alastin	-dît-	-alês-
avêtin	-drû-	-dirût-
bihîstin	-cût-	-birêj-
biraştin	-bir-	-bihîz/-bhîz-
birin	-biraşt-	-ajot-
cûtin	-bihîst-	-cû-
dan	-da-	-d-
dirûtin	-avêj-	-êx-
dîtin	-alast-	-bîn-
dotin	-êxist-	-doş-
êxistin	-dot-	-avêt-

mastar	geçmiş zaman kökü	şimdiki zaman kökü
girtin	girt-	-gr-
guhertin	guhert-	-guher-
guhastin	guhast-	-guhes-
hîştin	hîşt-	-hêl-
jimartin	jimart-	-jimêr-
kotin	kot-	-koj-
kuştin	kuşt-	-kuj-
kutan	kuta-	-kut-
maliştin	malişt-	-mal-
parastin	parast-	-parêz-
pîvan	pîva-	-pîv-
qevaztin	qevazt-	-qevêz-
rêstin	rêst-	-rêş-
sotin	sot-	-soj-
spartin	spart-	-spêr-
stran	stra-	-strê-
vîn	vî-	-vê-

Rûpel / Sayfa 61, No 1 (altı çizili), No 2 (bold)

- Rojen û Bêrîvanê bi dilekî rihet ew dişandin derve.
- Bêrîvanê digot 'ez di tatîlê de me' û loma jî xwarin çênedikir.
- Wê li kêfa xwe mêze dikir, kitêb dixwendin û çîrok werdigerandin Kurdî.
- Wê carna ji nav daristanê giyayên şifadar diçin û ew tovî serhev dikir.

- Zarokan li ber **derî** dilîstin.
- Gava dilê wan dixwest, wan hesp diajotin.
- Piştî nîvro wan di **çem** de sobarî dikir.
- Carna Rojen jî bi wan re dibû yek û wan bi hev re masî digirtin.
- Dû re, berbi esrê, wan bi hev re ew paqij dikirin.
- Baran ê piçûk aşvanekî baş bû. Wî hemû masî diqijilandin.
- Zozanê selete çêdikir û bavê wan jî mase amade dikir. Bêî ku ew li seetê mêze bikin, wan xwarina xwe dixwar.
- Zarokan carna bi **şivan** re pez diçêrandin. Zozanê mîh didotin û Baran carna xwe nedigirt, diçû ser mêrgê û giya diçînî. Wî dida pey **paleyan** û alîkarî dikir.
- Rojen hez dikir, ku li dû ewqas salan ew cardin li gundê xwe bû.

Rûpel / Sayfa 61, No 1 (altî çizili), No 2 (bold)

- Antoine bavê xwe wenda dike.
- Antoine biçûkaniyeke xweş dibîne.
- Antoine hîsên xweşî û azadiyê nas dike.
- Ev bûyera hanê şûna xwe di **dilê Antoinê zarok** de çêdike.
- Di **sala 1921ê** de ew leşkeriya xwe dike.
- Ew pereyan ji **diya xwe** dixwaze û hînî ajotina balafirên medenî dibe û diplome-ya balafirvaniyê digre.
- Ew bi **balafirê nameyan** ji **Toulousê** dibe Kazablankayê û ji wê derê jî ew wan digihîne **bajarê Dakarê**.
- Weşanxane gelekî kêfa xwe ji **vê romanê** re diyar dike û ji **Antoine de Saint-Exupéry** dixwaze ku ew ji **bo wê heft romanên din** binivîse.

Rûpel / Sayfa 63, No 1

<u>ez</u> dixwim	<u>ew</u> dike	<u>tu</u> dibêjî	<u>tu</u> vedixwî
<u>em/hûn/ew</u> distrên		<u>ew</u> radixe	<u>em/hûn/ew</u> diçelqînin
<u>tu</u> tînî	<u>ez</u> diajom	<u>ew</u> diavêje	<u>em/hûn/ew</u> çêdikin
<u>ew</u> dicû	<u>ez</u> dibirrim	<u>ew</u> diêşîne	<u>tu</u> diçînî

No 2-3

mastar	xwarin	kirin	gotin	êşandin	stran	raxistin	çelqandin
1. tk. ş.	dixwim	dikim	dibêjim	diêşînim	distrêm	radixim	diçelqînim
2. tk. ş.	dixwî	dikî	dibêjî	diêşînî	distrêyî	radixî	diçelqînî
3. tk. ş.	dixwe	dike	dibêje	diêşîne	distrê	radixe	diçelqîne
1. ç. ş.	dixwin	dikin	dibêjin	diêşînin	distrên	radixin	diçelqînîn
2. ç. ş.	dixwin	dikin	dibêjin	diêşînin	distrên	radixin	diçelqînîn
3. ç. ş.	dixwin	dikin	dibêjin	diêşînin	distrên	radixin	diçelqînîn

No 4

- Ez zebeşê dixwim. (zebeş)
- Tu stranê dibêjî. (stran-tekil)
- Tu avê vedixwî. (av)
- Ew xalîçeyê radixe. (xalîçe)
- Ez erebeyê diajom. (erebe)
- Ew çopê diavêje. (çop)
- Em hevîr çêdikin. (hevîr)
- Hûn mast diçelqînin. (mast)
- Tu zeviyê diçinî. (zevî)
- Ez kaniyê dibirrim. (kanî)

Rûpel / Sayfa 64, No 1-2

(Özne=**bold**; Nesne=altı çizili)

- Tu **agir** dadidî.
- Tu gulê didî min.
- Ez mifteyê datînim ser maseyê.
- Ew kovarê derdixe.
- Em torbe didewisînin.
- Hûn pere deyn dikin.
- Zozan îşlig didirûn.
- Rojen zêr didize.

- **Berfîn** Baran dibîne.
- **Bêrîvan** çêlekê didoşe.

Rûpel / Sayfa 64, No 1-2

(Özne=**bold**; Nesne=altı çizili; geçişli fiil=*italic*)

Revîna ji xewê

Şevêkê xewa Xoce nayê. **Ew** ji nav ciyan radibe, fanosê (dolaysız) *vêdixe*, derdikeve derve û li kuçeyê digere. Di wê gavê de **nobedar** Xoce (dolaysız) *dibîne* û tê cem wî, jê re *dibêje*:

- Xoce, tu vê şeva tarî li çi digerî?

Xoce bersiva nobedar (dolaysız) *dide* û *dibêje*:

- Xewa min wenda bû, ez lê digirim.

Wênenûçe: Salmon Esmepure berfê paqij dike

Bajarê Almanyayê Köln di bin berfê de ye. **Salmon Esmepure** berfa pêşiya xanî û apartmanan paqij dike. 18 sal in **ew** berpirsiyarî û xizmeta apartmanan dike. Ew ligel firmeyekê dixebite ku 1200 xaniyên wê hene. **Salmon** ji me (dolaylı) re *dibêje*: “Ez bi karê bexçeyên apartmanan, paqijiya derûdora apartmanan û bi pîrsgirekên navîn yên apartman û xaniyan re jî mijûl dibim.” (Rûdaw, hejmar 182)

Li Belçîkayê keçeke Kurd a zîrek: **Ew** 5 zimanan (dolaysız) *dizane* û diçe 4 kursan. (Rûdaw, hejmar 182)

Xwarina zêde ya fêkiyan zerarê (dolaysız) *dide* kezeba reş (dolaylı). (Rûdaw, hejmar 182)

Rûpel / Sayfa 66, No 1-2

No 2: Geçmiş zaman kökü=(parantez içinde; bold), şimdiki zaman kökü=italic; altı çizili

- Antoine bavê xwe wenda dike (**wenda** kirin).
- Antoine û zarokên din biçûkaniyeke xweş dibînin (**dîtin**).
- Salên xwendin û zaroktiyê cîyekî mezin di nav bîranînên wî de *digre* (**cî girtin**).
- Di sala 1912an de çavên wî li balafirekê dikevin, ew dibîne (**dîtin**) çawa ew bi

asîmanan dikeve.

- Ev zarok pir *dixwaze* (**xwestin**) li balafirê siwar bibe, ew daxwaza dilê wî bi gewde *dike* (**kirin**).
- Antoine hîsên xweşî û azadiyê *nas dike* (**nas kirin**).
- Ev bûyera hanê şûna xwe di dilê Antoinê zarok de *çêdike* (**çêkirin**).
- Di sala 1921ê de, ew leşkeriya xwe *dike* (**kirin**).
- Ew peran ji diya xwe *dixwaze* (**xwestin**) û hînî ajotina balafirên medenî dibe û diploma xwe ya balafirvaniyê *digre* (**girtin**).
- Ew li bajarê Toulousê di kargeha balafiran de *kar dike* (**kar kirin**).
- Ew bi balafirê nameyan ji Toulousê *dibe* (**birin**) Kazablankayê û ji wê derê ji ew wan *digihîne* (**gihandin**) bajarê Dakarê.
- Ew di sala 1928an de *navê Nameyên Başûrî li* romana xwe ya pêşîn *dike* (**nav li kirin**).
- Ew di vê pirtûkê de li ser jiyana û zehmetiyên balafirvanan *dinivîse* (**nivîsîn**).
- Weşanxane gelekî kêfa xwe ji vê romanê re *diyar dike* (**diyar kirin**) û ji Antoine de Saint-Exupéry *dixwaze* (**xwestin**) ku ew ji bo wê heft romanên din binivîse.
- Ew peyman tiştekî mezin di jiyana Antoine de *naguherîne* (**guhertin** - olumsuz), ji ber ku ew karê xwe *berdewam dike* (**berdewam kirin**).
- Ew bi balafira xwe rêya Ewropa û Argentinayê *vedike* (**vekirin**).
- Ew romana xwe ya duduyan *Fira Bi Şevê* di sala 1931an de *çap dike* (**çap kirin**) û *mara* xwe li jineke Argentinî *dibirre* (**mar li birrîn**).
- Nivîsên Antoine de Saint-Exupéry *deng dide* (**deng dan**) û *Erda Mirovan* (1939) Xelata Mezin ya Akademiya Fransî *digre* (**girtin**).

Rûpel / Sayfa 67, No 1

- Ez bavê xwe *wenda dikim*.
- Ez biçûkaniyeke xweş *dibînim*.
- Di sala 1912an de çavên min li balafirekê dikevin, ez *dibînim* çawa ew bi asîmanan dikeve.
- Daxwaza firîne di hinava min de ciyekî mezin *digre* û gava yê balafirvan têdigihêje ku ez pir *dixwazim* li balafirê siwar bibim, ew daxwaza dilê min bi gewde dike.
- Ez hîsên xweşî û azadiyê *nas dikim*.
- Di sala 1921ê de ez leşkeriya xwe *dikim*.
- Ez peran ji diya xwe *dixwazim* û hînî ajotina balafirên medenî dibim û diploma xwe ya balafirvaniyê *digrim*.

- Ez li bajarê Toulouse di kargeha balafiran de *kar dikim*.
- Ez bi balafirê nameyan ji Toulouse *dibim* Kazablankayê û ji wê derê jî ez wan *digihînim* bajarê Dakarê.

Rûpel / Sayfa 68, No 1-2

No 2: Geçmiş zaman kökü=(parantez içinde; bold), şimdiki zaman kökü=*italic; altı çizili*

- Ew li malê *haziriya xwe dike* (**hazirî kirin**, xwe), ku here Weqfa Çandê ya Şivan Perwer.
- Li ser înternetê ew navnîşana Weqfê *dide* (dan), da ku bizanibe rê çiqas dikudîne: Ew sed û donzdeh kîlometreyan ji wir dûr e û xwe di seetek û deh deqîqeyan de *digihîne* (**gihandin**) wê derê.
- Herçiqas ku ew pê şadibe, ku ew nêzîkî Weqfê ye jî, hîseke xemgîniyê pêşiya wî *bernade* (**berdan** – olumsuz).
- Cardin *dixwaze* (**xwestin**) ew xwe bide hev.
- Belê, ew ê îroj biçe Weqfê, lê dîsa jî ew *meraq dike* (**meraq kirin**).
- Ew *dixwaze* (**xwestin**) jimarên bibîne. Û (ew) van navnîşanan *dide* (**dan**) Google Mapsê: Alfred Bucherer Str 61, Bonn – Wêranşar, Urfa. (...)
- Ew *li* wan welatan *mêze dike* (**li mêze kirin**) û xebata Şivan tê bîra wî: Belê, ew jî *dixwaze* (**xwestin**) Kurd wek Boşnak, Arnawût û Makedonan xwedî welat bin, li ser axa xwe azad bin
- Lê dîrok hertim ji herkesî re rûyê xwe yê nerm *nîşan nade* (**nîşan dan** – olumsuz).
- Ew *li* seetê *mêze dike* (**li mêze kirin**) û *dibîne* (dîtin) ku hêj wexta wî heye.
- Bi vê re ew îcar programa Google Earthê *vedike* (**vekirin**).
- Lê di dawiyê de ew di Earthê de tiştekî *nabîne* (dîtin – olumsuz) û ji xwe re *dibêje* (**gotin**), hela hinekî sebir bike.
- Tê de hêj hinek xebatên însaatê hene, lê dîsa jî sûkûneta kolanê û spehîtiya avahiyê rihetiyê *dide* (**dan**) meriv.
- Ew ji welatê xwe dûr e, lê germahiya welatê xwe *dide* (**dan**) meriv.
- (Ew) *pîrs dike* (**pîrs kirin**), ka wî navroj xwariye yan na.
- Ew bi dilgermî *li* wî *dipirse* (**li pîrsîn**) û ew li ser piyan sohbet dikan.
- Herçiqas ku meriv *pê dizane* (**pê zanîn**), lê dîsa jî ew tewazûya wî meriv di heyretê de *dihêle* (**hiştin**).
- Gava ew bi wî (Şivan Perwer) re *qise dike* (**qise kirin**), di dilê xwe de *dibêje* (go-

tin): Heyran, çand û kultur ev e!

- Vê germahî û mêvanperweriyê ew li cem mezinên xwe û li welat dibîne (**dîtin**).
- Ji aliyekî ve ev otantîkbûn kêfa wî tîne, lê li aliyê din ew dibêje (**gotin**), ji bilî ziman tişta ku neteweyekî bi hev ve girê dide (**girê dan**), divê ev be: Şêweyê jiyanê!

Rûpel / Sayfa 69, No 1

Siyasetmedarê kurd Şerafettin Elçi îro wefat kir. **Wî** / **Ew** dibistana seretayî û navîn li Cizîrê, lîse li Mêrdînê xwend û derbasî beşa Hiqûqê ya Zanîngeha Enqereyê bû. Piştî xilaskirina zanîngehê **wî** / **ew** li Amedê staja xwe ya parêzeriyê kir.

Di sala 1992yan de **wî** / **ew** û hin rewşenbîran Weqfa Azadî û Mafên Kurdan vekirin.

Elçi di sala 1994an de digel hin hevalên xwe Platforma Demokratîk a Kurd ava kir û **wî** / **ew** jî berdevkiya platformê kir. **Ew** / **Wan** di 1997an de Demokratîk Kitle Partî vekirin û ew bû serokê partiyê. (Diyarname, 25.12.2012)

Nûbihar / **Nûbiharê** hejmara xwe ya nû derxist: **Nûbihar** / **Nûbiharê** li ser “Jina Kurd” dosye amade kir! (Diyarname, 28.02.2013)

Amed / **Amedê** dengê Qamişloyê bihîst: Şaredarê Bajarê Mezin ê Amedê Osman Baydemîr, çû deriyê sînor ê li navbera Nisêbîn û Qamişloyê û alîkarî gihand rayedarên wê derê. (Diyarname, 28.02.2013)

Newroz / **Newrozê** tirs xist nav dilê dîktatoran. (Ağırî, hejmar 203, 04.2013)

Kurdistan / **Kurdistanê** dest bi firotina petrolê kir (avestakurd.net, 07.04.2013)

Leverkusen / **Leverkusenê** bi 50 xalan Eren bi xwe ve girê da: Eren çiqas biserkeve, Leverkusen jî ewqas qezenc dike. (Rûdaw, hejmar 182)

Ayla Akat / **Ayla Akatê** (Mebûsa BDP'ê,) pirsra Şêx Seîd kir, lê **Wezaret** / **Wezaretê** tiştek negot (diyarname.com, 07.04.13)

Rûpel / Sayfa 70, No 1

- *Wî* bavê xwe wenda kir.
- *Wî* biçûkaniyeke xweş dît.
- Di sala 1912an de çavên *wî* li balafirekê ketin, *wî* dît çawa ew bi asîmanan dikeve.
- *Wî* hîsên xweşî û azadiyê nas kir.
- Di sala 1921ê de *wî* leşkeriya xwe kir.
- *Wî* pere ji diya xwe xwest û ew hînî ajotina balafirên medenî bû û *wî* diploma xwe ya balafirvaniyê girt.
- *Wî* li bajarê Toulousê di kargeha balafiran de kar kir.
- *Wî* bi balafirê name ji Toulousê birin Kazablankayê û ji wê derê jî *wî* ew gihandin bajarê Dakarê.

Rûpel / Sayfa 71, No 2

- *Wê* xwendina xwe ya taybetî li dibistana rahibeyên Fransî (Franciscaines Missionnaires de Marie) qedand.
- Piştî bekaloria (bachelor) *wê* dû salan li zanîngeha Şamê beşa yasa xwend.
- *Wê* xwendina xwe ya li wir neqedand, ji ber ku sala 1960an ew bi endezyar Selah Sadallah re zewicî û hat Iraqê.
- Piştî beyana adarê *wê* li Yekitiya Afretên Kurdistanê heta 1974 kar kir.
- Li Bexdayê *wê* xwendina xwe qedand û *wê* bawernameya zimanê Fransî wer-girt.
- Sala 1980an *wê* li Baghdad International School (Xwendigehe Navdewletiya Bexdayê) wekî mamosteyê zimanê Fransî dest bi kar kir.

Rûpel / Sayfa 71, No 1-2

(No. 1 geçişli fiil=*italic*; No 2 Özne=**bold**)

Bêrîvan û Rojen par bi herdu zarokên xwe Zozan û Baran re li gund bûn. Jiyana bajêr ew westandibûn. Loma jî hemû tiştên gund xweşî wan diçûn.

Tirsa trafîkê bi wan re nemabû. Rojen û Bêrîvanê bi dilekî rihet ew *dişandin* derve. Bêrîvanê *digot* ‘ez di tatîlê de me’ û loma jî xwarin *çênedikir*. Wê li kêfa xwe *mêze dikir*, kitêb *dixwendin* û çîrok *werdigerandin* Kurdî. Wê carna ji nav daristanê giyayên şifadar *diçinî* û ew *toivî* serhev *dikir*.

Zarokan li ber derî *dilîstin*. Gava dilê wan *dixwest*, wan hesp *diajotin*. Piştî nîvro wan

di çem de *sobarî dikir*. Di çem de gelek masî hebûn. Carna Rojen jî bi wan re dibû yek û wan bi hev re masî *digirtin*. Dû re, berbi esrê, wan bi hev re ew *paqij dikirin*. Baran ê piçûk aşvanekî baş bû. Wî hemû masî *diqijilandin*. Zozanê selete *çêdikir* û bavê wan jî mase *amade dikir*. Bêî ku ew li seetê *mêze bikin*, wan xwarina xwe *dixwar*.

Zarokan carna bi şivan re pez *diçêrandin*. Zozanê mîh *didotin* û Baran carna xwe *nedigirt*, diçû ser mêrgê û giya *diçinî*. Wî *dida* pey paleyan û *alîkarî dikir*.

Rojen şa dibû, ku li dû ewqas salan ew cardin li gundê xwe bû. Bîranînên piçûktiyê dev ji wî *bernedidan*.

Rûpel / Sayfa 72, No 1

- **Rojen û Bêrîvan** / Rojen û Bêrîvanê bi dilekî rihet ew dişandin derve.
- **Bêrîvan** / Bêrîvanê digot 'ez di tatîlê de me' û loma jî xwarin çenedikir.
- **Ew** / Wê li kêfa xwe mêze dikir, kitêb dixwendin û çîrok werdigerandin Kurdî.
- **Ew** / Wê carna ji nav daristanê giyayên şifadar diçinî û ew tovî serhev dikir.
- **Zarok** / Zarokan li ber derî dilîstin.
- Gava dilê wan dixwest, **ew** / wan hesp diajotin.
- Piştî nîvro **ew** / wan di çem de sobarî dikir.
- Carna Rojen jî bi wan re dibû yek û **ew** / wan bi hev re masî digirtin.
- Dû re, ber bi esrê, **ew** / wan bi hev re ew paqij dikirin.
- Baran ê piçûk aşvanekî baş bû. **Ew** / Wî hemû masî diqijilandin.
- **Zozan** / Zozanê selete çêdikir û bavê wan jî mase amade dikir. Bêî ku ew li seetê mêze bikin, **ew** / wan xwarina xwe dixwar.
- **Zarok** / Zarokan carna bi şivan re pez diçêrandin. **Zozan** / Zozanê mîh didotin û Baran / Baranî / **Baranê** carna xwe nedigirt, diçû ser mêrgê û giya diçinî. **Ew** / Wî *dida* pey paleyan û *alîkarî dikir*.
- **Rojen** / Rojenî / **Rojenê** şa dibû, ku li dû ewqas salan ew cardin li gundê xwe bû.

Rûpel / Sayfa 73, No 1

- Kitêba pêşîn ya zarokan ya Ehmedê Xanî ye. **Wî Nûbihara Piçûkan** di sala 1683yan de nivîsî.
- Celadet Alî Bedirxan kovara pêşîn ya bi Kurdî derxist. **Wî Hawar** di sala 1932yan de weşand.
- Radyoya Erîvanê radyoya pêşîn ya bi Kurdî ye. Spîkera wê Eznîva Reşîd bû. **Wê** ji

1955an hetanî 1982yan spîkeriya radyoyê kir.

- Erebe Şemo roman pêşîn ya bi Kurdî nivîsî. **Wî** *Şivanê Kurmanca* di sala 1935an de belav kir.
- Mîqdat Mîthat Bedirxan kovara pêşîn ya Kurdan weşand. **Wî** di sala 1898an de dest bi weşana *Kurdistanê* kir.
- Televîzyona pêşîn ya Kurdî MEDTV bû. **Wê** di sala 1995an de dest bi weşanê kir.

Rûpel / Sayfa 74, No 1

• Ez zebeşê dixwim.	-	Min zebeş xwar.
• Tu stranê dibêjî.	-	Te stran got.
• Tu avê vedixwî.	-	Te av vexwar.
• Ew xalîçeyê radixe.	-	Wî / Wê xalîçe raxist.
• Ez erebeyê diajom.	-	Min erebe ajot.
• Ew çopê diavêje.	-	Wî / Wê çop avêt.
• Em hevîr çêdikin.	-	Me hevîr çêkir.
• Hûn mast diçelqînin.	-	We mast çelqand.
• Tu zeviyê diçinî.	-	Te zevî çinî.
• Ez kaniyê dibirrim.	-	Min kanî birrî.

Rûpel / Sayfa 75, No 1-2

- Tu agir dadidî.
Min agir dada.
- Tu gulê didî min.
Te gul da min.
- Ez mifteyê datînim ser maseyê.
Min mifte danî ser maseyê.
- Ew kovarê derdixe.
Me kovar derxist.
- Em torbe didewisînin.
Me torbe dewisand.
- Hûn pere deyn dikin.

We pere deyn kir.

- Zozan îşlig didirût.
Zozanê îşlig dirût.
- Rojen zêr didize.
Rojen / Rojenî zêr dizî.
- Berfîn Baran dibîne.
Berfînê Baran / Baranî dît.
- Bêrîvan çêlekê didoşe.
Bêrîvanê çêlekê dot.

Rûpel / Sayfa 76, No 1

Leverkusenê bi 50 xalan Eren bi xwe ve *girê da*: Eren çiqas biserkeve, Leverkusen jî ewqas qezenc dike. (Rûdaw, hejmar 182)

Par **turîstan** 250 milyon dolar li Herêma Kurdistanê *xerc kirin*: Di sala 2015an de dahata turîzmê digihêje 1,5 milyar dolaran. (Rûdaw, hejmar 182)

Îlhamî Sîdar vê carê “Jan” *nivîsî*. (Dîwar, hejmar 1)

Keçên Qoserî sê puan ji Elezîzê *standin*. (Rûdaw, hejmar 182)

No 2

Leverkusen bi 50 xalan Eren bi xwe ve *girê dide*: Eren çiqas biserkeve, Leverkusen jî ewqas qezenc dike. (Rûdaw, hejmar 182)

Turîst 250 milyon dolar li Herêma Kurdistanê *xerc dikin*: Di sala 2015an de dahata turîzmê digihêje 1,5 milyar dolaran. (Rûdaw, hejmar 182)

Îlhamî Sîdar vê carê “Jan” *dinivîse*. (Dîwar, hejmar 1)

Keçên Qoserî sê puan ji Elezîzê *distînin*. (Rûdaw, hejmar 182)

Rûpel / Sayfa 76, No 1

- Min zebeş xwar. (1. tk. ş - zebeş)
- Te stran got. (2. tk. ş - stran-tekil)
- Te av vexwar. (2. tk. ş - av)
- Wî / Wê xalîçe raxist. (3. tk. ş - xalîçe)
- Min erebe ajot. (1. tk. ş - erebe)
- Wî / Wê çop avêt. (3. tk. ş - çop)
- Me hevîr çêkir. (1. ç. ş - hevîr)
- We mast çelqand. (2. ç. ş - mast)
- Te zevî çinî. (2. tk. ş - zevî)
- Min kanî birrî. (1. tk. ş - kanî)

Rûpel / Sayfa 77, No 1

- Min bavê xwe *wenda kir*.
- Min biçûkaniyeke xweş *dît*.
- Di sala 1912an de çavên min li balafirekê ketin, min *dît* çawa ew bi asîmanan dikeve.
- Min hîsên xweşî û azadiyê *nas kirin*.
- Di sala 1921ê de min leşkeriya xwe *kir*.
- Min pere ji diya xwe *xwest* û ez hînî ajotina balafirên medenî bûm û min diploma xwe ya balafirvaniyê *girt*.
- Min li bajarê Toulousê di kargeha balafiran de *kar kir*.
- Min bi balafirê name ji Toulousê *birin* Kazablankayê û ji wê derê jî min ew *gi-handin* bajarê Dakarê.

No 2

- Min hîsên xweşî û azadiyê *nas kirin*. => Nesne durumunda olan *hîs* kelimesi çoğul olduğundan, fiilin geçmiş zamanda çoğulda olması gerekir.
- Min bi balafirê name ji Toulousê *birin* Kazablankayê û ji wê derê jî min ew *gi-handin* bajarê Dakarê. => Nesne durumunda olan *name* kelimesi çoğul olduğundan, fiilin geçmiş zamanda çoğulda olması gerekir.

Rûpel / Sayfa 77, No 1

Min xwendina xwe ya taybetî li dibistana rahibeyên Fransî (Franciscaines Missionnaires de Marie) *qedand*. Piştî bekaloria (bachelor) min dû salan li zanîngeha Şamê beşa yasa *xwendin*. Min xwendina xwe ya li wir *neqedand* ji ber ku sala 1960an ez bi endezyar Selah Sadallah re zewicîm û hatim Iraqê. Selah Sadallah rewşenbîrek Kurd û bi nav û deng e. Çardeh salên pêşî em li Kerkûkê bûn. Piştî beyana adarê min li Yekitiya Afretên Kurdistanê heta 1974 *kar kir*. Paşê rejîma Bees em ji Kerkûkê (*derxistin* û heya 2006an em li Bexdayê jiyan. Li Bexdayê min xwendina xwe *qedandin*) û min bawernameya zimanê Fransî *wergirtin*.

Sala 1980an min li Baghdad International School (Xwendigeşa Navdewletiya Bexdayê) wekî mamosteyê zimanê Fransî *dest bi kar kir*. Li sala 2006an li ser daxwaza cenabê Kak Nêçîrvan Barzanî em hatin Hewlêra paytext.

Rûpel / Sayfa 78, No 1

Naci Kutlay: Piştî sê salan Nûbihar

Min sê sal berê bi tesadûfî kovara Nûbiharê *dît*, ku ez pê pirr kêfxweş bûm. Min zûtirê li naveroka kovarê *nihêrî* û hê dilgermtir bûm. We tişteki pir baş *kir*. Ev nesla nû nîzane, li Tirkîyeyê merivên dîndar çiqas zehmetî û neheqî *dîtin*. Hûn li hemberî vê dîtine derketin. Misilmanên belengaz ji xwe ditirsiyan û serda jî, eger ku ew misilmanên dîndar Kurd bin, ew sûcê herî mezin dihat qebûlkirinê. Ji bo vê yekê we ku dîn, çand, huner bi Kurdî *weşand*, we tirseke mezin ji holê *rakir*. Hûn teng nefikirîn, we bi çavekî nûjen li meseleyan *nihêrî*. Ez we pîroz dikim. (Nûbihar, hejmar 36, 1995)

Rûpel / Sayfa 78, No 1

(Özne=bold)

Siyasetmedarê kurd Şerafettin Elçî iro *wefat kir*.

Şerafettin Elçî di 14ê Adara 1938an de li Cizîra Şirnexê hat dinê. **Wî** dibistana seretayî û navîn li Cizîrê, lîse li Mêrdînê *xwend* û derbasî beşa Hiqûqê ya Zanîngeha Enqereyê bû. Piştî xilaskirina zanîngehê **wî** li Amedê staja xwe ya parêzeriyê *kir*. Şerafettin Elçî di dema Derbeya 12yê Adarê de hat girtin û 8 mehan di hepsê de ma.

Elçî di sala 1977an de ji Mêrdînê wekî mebûs hat hîlbijartin û di salên 78 û 79an de Wezîriya Bayindirlixê *kir*, lê ji ber ku *got* "Li Tirkîyeyê Kurd hene, ez jî Kurd im" ji aliyê mehkemeyê ve hat girtin û bi 2 sal û 3 meh cezayê hepsê hat cezakirin. (...)

Di sala 1992yan de **wî û hin rewşenbîran** Weqfa Azadî û Mafên Kurdan *ava kir*.

Elçî di sala 1994an de digel hin hevalên xwe Platforma Demokratîk a Kurd *çêkir* û **wî jî berdevkiya platformê kir**. **Wan** di 1997an de Demokratîk Kitle Partisi *vekirin* û ew

bû serokê partiyê. Lê ev partî 1999an de hat girtin. Paşê wî KADEP damezrand û ew bû Serokê Giştî yê KADEP'ê. (...) (Diyarname, 25.12.2012)

Lutfi Baksi bû serokê KADEPê: Duduyê vê mehê **meclîsa partiya KADEPê** serokekî nû ji xwe re *hilbijart* û ji niha û pê ve Lutfi Baksi dê wekî serokê KADEPê kar bike. **Lutfi Baksi** demeke dirêj yê jiyana xwe wekî penaber li Swêdê *derbas kir* û van salên dawiyê bi minasebeta xebata KADEPê geh li Diyarbekirê û geh li Stockholmê dijî. (Nefel-Nûçe, 08.03.2013)

Nûbiharê hejmara xwe ya nû *derxist*: **Nûbiharê** li ser “Jina Kurd” dosye *amade kir*! (Diyarname, 28.02.2013)

Amedê dengê Qamişloyê *bihîst*:

Şaredarê Bajarê Mezin ê Amedê Osman Baydemîr, çû deriyê sînor ê li navbera Nisêbîn û Qamişloyê û alîkarî *gihand* rayedarên wê derê. (Diyarname, 28.02.2013)

Rûpel / Sayfa 79, No 1

Yılmaz Çamlıbel: Biro – Romana Serhildana Agirîyê

Dawo berbi Zoravê hespê xwe *ajot*. Emer çû fêza gund, di bin zinarek de xwe *veşart*. Yên mayîn jî, berbi Zoravê meşîyan. Tenê jina Biro di mal de ma.

Emer, di pişt zinarek mezin de xwe *veşartibû*, li gund temaşê dikir. Wî *nihêrî*, belê mufreza cendirman, derûdora gund *girt*. Qumandarê cendirman, rasterast çû ber deriyê mala wan. Cendirman gundî tev li orta gund *kom kirin*, wan ew *dan* ber kulm, *pehîn* û *şeqeman*.

Apê Silo li ser Biro zivirî, *got*:

Birahîm Axa, ez ji bo nimêja sibê derketibûm ser xênî. Min *dît* ku ji yalê Bazîdê dûmanek quloz dibe. Min *texmîn kir* ku ev toy û dûmana hespên cendirman e. Min *xeber da* Qulîxan. Ez dirêj nekim, mufreza cendirmên Bazîdê derûdora gund *girt*. Qumandarê cendirman rasterast çû ber deriyê we, *pîrsa te kir*. Li ser emrê qumandar, cendirme ketin nav mala we. Wan *dîtin* ku di mal de kes tune. Pîr hêrs bûn, ez dikarim bêjîm ku har bûn. Wan gundî tev di meydana gund de, li ser hev *kom kirin*. Wan millet *dan* ber kulm, *şeqem* û *pehînan*. (Biro, S. 13)

Biro, qutiya xwe *derxist*, cixarek *pêça*. Cixare *danî* ser lêvên xwe. Kevir û hestê xwe *derxist*. Biro hevrişîmek kesk û zer ji berîka xwe *derxist*, *danî* ser kevir û bi hestê

lêxist. Di derba çaran de agir bi hevrişimê ket. Biro cixara xwe bi agirê hevrişimê *vêxist*. Wî gurmek li cixarê *xist*. Wî dûyê cixarê *kişand* nav kezeba xwe û paşê ji bêfila xwe *derxist*. Paşê çû li ser keviyekî rûnişt. Biro bi îşaret *gazî* kurên xwe *kir*. (Biro, S. 16)

Rûpel / Sayfa 81, No 1, 3

Firat Cewerî: Li Mala Mîr Celadet Alî Bedir-Xan

Min biharekê *haziriya xwe kir*, çenteyek *amade kir*, ji bo hevpeyvînan teybeke biçûk digel deh kasetan *xist* çenteyekî û min ji Swêdê *berê xwe da Sûriyê*. **Min** *xwest* ez herim mala Celadet Bedir-Xan. **Min** *xwest* ez li mala wî bigerim, bi dotmama wî re li ser wî sohbet bikim, fikir û ramanên wî hê baştir nas bikim, çîroka wî ji devê dotmam û kevaniya wî bibihîzim. Ez hê di balafirê de bûm, **kelecanekê** ez *girtibûm*, lê gava **min** ji Şamê xwe bi otobusê *gihand* Baniyasê û min li deriyê Rewşen Xanimê *kir* teqînî, di şûna heyecanê de **dilşahiyeke** di dilê min de *pêl da*.

Rewşen Xanim ji hundur pêrgî min hat û *wê* ez *hemêz kirim*. **Germahiya hemêza** *wê* hemêzkirina diya min *anî bîra* min û *wê* jî bi hesreta hemêzkirina kurê xwe ez *şidandim*. Gava **min** *xwest* ez pêlavên xwe ji pê bikim, *wê nehişt*. Em rûniştin, hema piştî rûniştinê *wê* cigare *îkramî min kir*, **min** cigareke *wê pêxist* û li hal û wextê *wê pirsî*. *Wê* jî li rewşa me û li xebatên me yên Ewropayê *pirsî*. *Wê* gelekî *kêfa xwe* ji nivîsandina bi Kurdî re *anî û di bîra* min *de anî* ku divê em hînî xebata bi hev re bibin. *Wê* gotina xwe ya ku carekê di Hawarê de nivîsandibû *dubare kir*: “Hûn yekîtiya kurdan bidin min, ez ê Kurdistanê serbixwe bidim we.” **Min** *heq da wê*. Gava çaya me hat, **min** çavên xwe li hundurê odeyê *gerandin*. Dîwar, bi resimên çarçovekirî yên malbata Bedir-Xaniyan ve xemilandî bûn. (...) *Wê* rojê heta bi derengê êvarê **me** (...) *sohbet kir*.

Êdî şerma min nemabû, Rewşen Xanimê jî ez mîna endamekî malê dihesiband û *wê* tewra *wê* dikir ku ez jî xwe mîna endamekî malê bihesibînim. **Min** di *wê* navê re benda Celadet Alî Bedir-Xan “Were Dotmam” (...) *di bîra wê de anî* û bîranînên *wê* yên ciwanîyê *teze kirin*. “Erê, erê...”, *wê* jî bi axîn *got*, “wî ne bi tenê bi hesreta pismamekî ez hemêz dikirim, lê bi ya bavekî, bi ya birayekî jî ez hemêz dikirim. (...)”

Min *dît* ku Rewşen Xanim di xeyalan de kûr diçe û dixwaze bi her awayî Celadetê xwe bi bîr bîne, wî di bîranînê xwe de zindî bike. Hema di *wê* navê re, ew rabû ser xwe, çû, *wê* jî *wê* kitêbxaneya camînî du albûmên mezin *anîn* û li ser masê *danîn*. *Wê* pêşî *rahişt* albuma Celadet û kursiya xwe *nêzikî* min *kir* û *xwest* resim bi resim ji min re behs bike. *Wê* ez di *wê* albûma mezin de *derxistim* rêwîtiyeke dîrokî.

No 2

haziriya xwe kir - hazirî kirin
amade kir - amade kirin
xist - xistin
berê xwe dan - berê xwe dan
xwest - xwestin
girtibûm - girtin
gihand - gihandin
kir - kirin
pêl da - pêl dan
hemêz kirim - hemêz kirin
anî bîra - anîn bîra
şidandim - şidandin
xwest - xwestin
nehişt - hiştin
îkram kir - îkram kirin
pêxist - pêxistin
pîrsî - pîrsîn
kêfa xwe anî - kêfa xwe anîn
di bîra min de anî - di bîra ... anîn
dubare kir - dubare kirin
heq da - heq dan
gerandin - gerandin
sohbet kir - sohbet kirin
di bîra min de anî - di bîra ... anîn
teze kirin - teze kirin
got - gotin
dît - dîtin
anîn - anîn
danîn - danîn
rahişt - rahiştin
nêzikî kir - nêzikî kirin
xwest - xwestin

No 4

Miş'li geçmiş zaman: kelecaneke ez girtibûm

Şimdiki zamanın hikayesi: Êdî şerma min nemabû, Rewşen Xanimê jî ez mîna endamekî malê dihesiband û wê tewra wê dikir ku ez jî xwe mîna endamekî malê bihesibînim.

Rûpel / Sayfa 83, No 1-2

- **Kelecaneke ez girtibûm.** → fiil nesne olan “ez” sözcüğüne göre çekilmiştir.
- **Min çavên xwe li hundurê odeyê gerandin.** → Fiil çoğuldur, çünkü nesne olan “çav” sözcüğü çoğuldur.
- **Min bîranînên wê yên ciwaniyê teze kirin.** → Fiil çoğuldur, çünkü nesne olan “bîranîn” sözcüğü çoğuldur.
- **Ew rabû ser xwe, çû, wê ji wê kitêbxaneya camînî du albûmên mezin anîn û li ser masê danîn.** → Fiil çoğuldur, çünkü nesne olan “du albûm” sözcüğü çoğuldur.
- **Wê ez di wê albûma mezin de derxistim rêwîtiyeke dîrokî.** → fiil nesne olan “ez” sözcüğüne göre çekilmiştir.
- **We tirseke mezin ji holê rakir.** → fiil nesne olan “tirseke mezin” sözcüğüne göre çekilmiştir.
- **We bi çavekî nûjen li meseleyan nihêrî.** → Fiil tekildir, çünkü nesne dolayızdır.
- **Paşê rejîma Bees em ji Kerkûkê derxistin û heya 2006an em li Bexdayê jiyan.** → Fiil çoğuldur, çünkü nesne olan “em” sözcüğü çoğuldur.

Te ez kal kırım - Aram
Tigran

Tu min kal dikî - Aram
Tigran

Te ez kal *kırım* bi ciwanî
Lê ez xort bûm, tu baş zanî
Pelê dara min te *weşand*
Bihar çû, te payîz anî

Tu min kal dikî bi ciwanî
Lê ez xort bûm, tu baş zanî
Pelê dara min tu diweşînî
Bihar çû, tu payîz tînî

Çavên Te - Ciwan Haco

Çavên Te - Ciwan Haco

Çavên te reş in lê gidiyê
reşekî tarî
bejna te zirav e direj e
bejna çinarê
te ez *helandim* şêrinê
te ez *helandim* delalê
were kubarê

Çavên te reş in lê gidiyê
reşekî tarî
bejna te zirav e direj e
bejna çinarê
tu min dihelînî şêrinê
tu min dihelînî delalê
were kubarê

tadır: Şimdiki zamandaki öznelər, yalın halde (Cusus rectus) olan öznelərdir. Nesne ise bükümlü halde (Cusus obliquus) halindedir. Fiil, geçmiş zamanın tersine, özneye göre bükülmüştür.

Rûpel / Sayfa 84, No 1

- Cendirman gundî tev li orta gund **kom kirin** / ~~kom-kir~~, wan ew **dan** / ~~da~~ ber kûlm, pehîn û şeqeman.
- Ez dirêj nekim, mufreza cendirmên Bazîdê derûdora gund **girtin** / **girt**.
- Li ser emrê qumandar, cendirme ketin nav mala we. Wan **dîtin** / ~~dît~~ ku di mal de kes tune.
- Wan gundî tev di meydana gund da, li ser hev **kom kirin** / ~~kom-kir~~.
- Çawa ew gihîştin Mixtepê, wan barên xwe **peya kirin** / ~~peya-kir~~.
- Wan bi hev re, di nava du saeten de, çar kon **vekirin** / ~~vekir~~.

Rûpel / Sayfa 85, No 1-2

- Rojen û Bêrîvanê bi dilekî rihet ew (Zozan û Baran) **dişandin** / ~~dişand~~ derve.
- Bêrîvanê digot 'ez di tatîlê de me' û loma jî xwarin **çênedikir** / ~~çênedikirin~~.
- Wê li kêfa xwe mêze dikir, kitêb **dixwend** / **dixwendin** û çîrok **werdigerand** / **werdigerandin** Kurdî.
- Gava dilê wan dixwest, wan hesp **diajot** / **diajotin**.
- Carna Rojen jî bi wan re dibû yek û wan bi hev re masî **digirt** / **digirtin**.
- Dû re, berbi esrê, wan bi hev re ew **paqij-dikir** / **paqij dikirin**.
- Baran ê piçûk aşvanekî baş bû. Wî hemû masî **diqijiland** / **diqijilandin**.
- Zozanê selete **çêdikir** / **çêdikirin** û bavê wan jî mase **amade dikir** / **amade dikirin**. Bêi ku ew li seetê mêze bikin, wan xwarina xwe **dixwar** / **dixwarin**.
- Zarokan carna bi şivan re pez **diçêrand** / **diçêrandin**. Zozanê mîh **didot** / **didotin** û Baran carna xwe nedigirt, diçû ser mêrgê û giya diçînî.

Rûpel / Sayfa 85, No 1

- Ez mifteyan datînim ser maseyê.
Min mifte danîn ser maseyê.
- Ew kovaran derdixe.
Me kovar derxistin.
- Em torbeyan didewisînin.

Me torbe dewisandin.

- Zozan îşligan didirû.
Zozanê îşlig dirûtin.
- Rojen zêran didize.
Rojen / Rojenî zêr dizîn.
- Berfîn zarokan dibîne.
Berfînê zarok dîtîn.
- Bêrîvan çêlekan didoşe.
Bêrîvanê çêlek dotin.

Rûpel / Sayfa 87, No 1-2

Îkram Oğuz: Bavê min û Şivan, ez û Şakiro³

Me ne Elvis Presley, ne jî Marilyn Monroe *nas dikir*. Bi navê huner û hunermendiyê tiştê ku me dizanîbû, ew jî dengbêj û kilam û stranên wan bûn. (...)

Hemû êvarên me bi teyîbê re derbas dibûn. **Bavê min** teyîb *dida* kêleka xwe, kasêtek jî bêrika xwe *derdixist* û di teyîbê de bi *cih dikir*, **me** jî bi malbatî dengê xwe *dibirrî* û *guh dida* kilam û stranên dengbêjan. **Bavê min** kengê biçûya çarşiyê jî dost û hevalên xwe bi emanetî kasêtek *digirt* û *dianî* malê. Heger îmkân heba, **me** ew berê *kopî dikir*; tuneba, çend roj *guhdarî dikir*. Pişt re jî **bavê min** ew *dibir* û yeke din *dianî*. Bi vî awayî carcaran kasêtek di navbera hezar kesî de diçû û dihat. (...)

Bavê min xwe Kurd *dihesiband* û her tim muzîka Kurdî *guhdarî dikir*, **min** jî xwe wek Kurd *dihesiband*, lê **muzîka** ku min *guhdarî dikir*, muzîka şoreşgerî bû. Ew hunermendên ku **me** şoreşger *bi nav dikir* û *guhdarî dikir*; pîrraniya wan jî wek Şivan, Kurd bûn. Lê mixabin ji Kurdîtiyê zêdetir, **min** jî wek herkesên şoreşger, bi taybetî Şivan jî bo xatirê kilamên ku li ser Marx û Engels, Lenîn û Stalin û Apê Ho *digot*, *guhdarî dikir*.

Bavê min wê demê Şivan *guhdarî nedikir*, ji ber ku wî gotinên wî *fêm nedikirin* û bi hêrs ji min re *digot* "Kuro, ew Kurdî bibêje jî, ez tu tiştêk jê fêm nakim".

Min jî *bersiva* wî *dida*: "Dengbêjên te jî Kurdî dibêjin, lêbelê ew di bin baskên axa û began de dijîn û bi kilam û stranên xwe, di nav Kurdan de dubendîtiyê dîkin."

No 2

nas dikir - nas kirin

GEÇİŞLİ FİLLER DÖKÜMÜ

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
avêtin (-avêj-)	Ez keviran davêjim te. Tu çopê davêjî.	Mîn kevir avêtin te. Te çop avêt.	atmak
azirandin (-azirîn-)	Tu zarokê diazirînî.	Te zarok azirand.	sıkma
-azirîn-	→ azirandin		
-b-	→ birin		
ba-d-	→ badan		
badan (ba-d-)	Zozan civateyê badide.	Zozanê civate bada.	çevirmek, bükme
bang dan	Mela bang dide.	Mela bang da.	ezan okumak
bang kirin	Ez bangî te dikim.	Mîn bangî te kir.	çağırma
banz dan	⇒ baz dan		
bar kirin	Baran eşya bar dike.	Baran eşya bar kir.	yüklemek, taşınma
bawer kirin, bi	Zozan bi min bawer dike.	Zozanê bi min bawer kir.	inanma
baz dan, di ser ... re	Ez di ser cihokê re baz didim.	Mîn di ser cihokê re baz da.	koşma
behs kirin	Ez behsa ziman dikim. Ez behsa zimanan dikim.	Mîn behsa ziman kir. Mîn behsa zimanan kir.	bahs etme
belav kirin	Ez pere belav dikim. Ez pereyan belav dikim.	Mîn pere belav kir. Mîn pere belav kirin.	dağıtma
ber-d-	→ berdan		
berdan (ber-d-)	Ew hevdû berdidin.	Wan hevdû berdan.	bırakma, boşama
berdewam kirin	Qursa Kurdî berdewam dike.	Qursa Kurdî berdewam kir.	devam etme, sürme
berhev kirin	Ez kilaman berhev dikim.	Mîn kilam berhev kirin.	derleme, toplama

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
bersiv dan	Ez bersiva wî didim.	Mîn bersiva wî da.	cevaplamak
bersîv dan	⇒ bersiv dan		
betal kirin	Em civînê betal dikin. Em hemû civînan betal dikin.	Me civîn betal kir. Me hemû civîn betal kirin.	iptal etmek
bexşandin (-bexşîn-)	Ez vê carê qisûra te dibexşînim. Tu min îcar jî dibexşînî?	Mîn vê carê qisûra te bexşand. Te îcar jî ez bexşandim?	affetmek
-bexşîn-	→ bexşandin		
bezandin (-bezîn-)	Tu qet hespê dibezînî?	Te qet hesp bezand?	koşturmak
-bezîn-	→ bezandin		
bêhn kirin	⇒ bîhn kirin		
-bêj-	→ gotin		
bêjing kirin	Ardvan ard bêjing dike.	Ardvan ard bêjing kir.	süzme, kalburlamak
bêjingê xistin, li	Ardvan ard li bêjingê dixê. Rexnegir gotinên min li bêjingê dixê.	Ardvan ard li bêjingê xist. Rexnegir gotinên min li bêjingê xistin.	süzme, kalburlamak
bêrî kirin	Ez bêriya Zozanê dikim.	Mîn bêriya Zozanê kir.	özlemek
bi bîr anîn	Em Ehmedê Xanî bibîr tînin.	Me Ehmedê Xanî bibîr anî.	anmak
bi cî kirin	Tu kitêban bi cî dikî?	Te kitêb bi cî kirin?	yerleştirmek
bihîstin (-bihîz/-bhîz-)	Ez te dibihîzim. Ez dibihîzim ku tu şaşîyan dikî.	Mîn tu bihîstî. Mîn bihîst ku tu şaşîyan dikî.	duymak, dinlemek
-bihîz/-bhîz-	→ bihîstin		
bihîztin	⇒ bihîstin		

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
bîhn kirin	Tu kulîlkan bîhn dikî?	Mîn kulîlk bîhn kirin?	koklamak
bîn kirin	⇒ bîhn kirin		
ceribandin (-ceribîn-)	Tu çi diceribînî?	Te çi ceriband?	denemek
-ceribîn-	→ ceribandin		
cab dan	⇒ cewab dan		
cesisandin (-cesisîn-)		(Wî menzîla Mihemed Beg dîtiye û cesisandiye. (Jaba)	ispiyonlamak
-cesisîn-	→ cesisandin		
cewab dan	Ez cewabê didim wî. Ez cewaba Zozanê didim.	Mîn cewab da wî. Mîn cewaba Zozanê da.	cevaplamak, yanıtlamak
civandin (-civîn-)	Komele endamên xwe dicivîne.	Komeleyê endamên xwe civandin.	toplamak
-civîn-	→ civandin		
cot kirin	Cotkar zewiyê cot dike.	Cotkar zewî cot kir.	(tarla) sürmek
-cû-	→ cûtin		
cûtin (-cû-)	Ez benîşt dicûm.	Mîn benîşt cût.	(sakız) çiğ-nemek
cûn	⇒ cûtin		
çap kirin	Nûbihar klasîkên Kurdî çap dike.	Nûbiharê klasîkên Kurdî çap kirin.	yayınlamak
çareser kirin	Gelo kîjan dewlet pîrsgirêka Kurdî çareser dike?	Gelo kîjan dewletê pîrsgirêka Kurdî çareser kir?	çözmek
çargavî kirin	Hespên me çargavî dikin.	Hespên me çargavî kirin.	dörtmala gitmek, koşmak
çelqandin (-çelqîn-)	Gelo kî ji me re mast diçelqîne?	Gelo kê ji me re mast çelqand?	çalkalamak

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
-çelqîn-	→ çelqandin		
çemandin (-çemîn-)		(Ew) zêrxas in, (wan) çî cara serên xwe li ber zordaran ne çemandine. (Kurê Zinarê Serbilind, r. 54)	eğmek, bük-mek
-çemîn-	→ çemandin		
çeqandin (-çeçîn-)		Li dû ra sêdarek li nîveka meydana ko komel lê berev bibûn, çeqandin. (Bilican, r. 376)	dikmek, çakmak, patlatmak
-çeçîn-	→ çeçandin		
çê-k-	→ çêkirin		
çêkirin (çê-k-)	Hosta dîwar çêdike.	Hosta dîwar çêkir.	yapmak
çêl kirin	Cînarê me çêlî zarokan dike.	Cînarê me çêlî zarokan kir.	küfr etmek
çêrandin (-çêrîn-)	Gavan dewaran diçêrîne.	Gavan dewar çêrandin.	otlatmak
-çêrîn-	→ çêrandin		
çikandin (-çikîn-)	Cotkar di zewiyê de darek diçikîne.	Cotkar di zewiyê de dar çikand.	dikmek
-çikîn-	→ çikandin		
-çin-	→ çinîn		
çinîn (-çin-)	Pale giya diçinin.	Paleyan giya çinîn.	biçmek
çiqilandin (-çiqilîn-)	Ez darê diçiqilînim.	Min dar çiqiland.	budamak, (dal) kesmek
-çiqilîn-	→ çiqilandin		
çirrandin	Serwet diçirrîne.	Serwet çirrand.	yalan söylemek

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
-d-	→ dan		
daçikandin (da-çikîn-)	Ez li ber derê me hesinekî dadiçikînim.	Ez li ber derê me hesinek daçikand.	(direk vs.) dikmek
-daçikîn-	→ daçikandin		
da-d-	→ dadan		
dadan (da-d-)	Ez agir dadidim.	Min agir dada.	(ateş) yakmak
dagirtin (da-gr-)	Ez kîs dadigrim.	Min kîs dagirt.	doldurmak
da-gr-	→ dagirtin		
dagir kirin	Dewletên cînar welat dagir dîkin.	Dewletên cînar welat dagir kirin.	istila etmek, işgal etmek
da-hêl-	→ dahiştin		
dahiştin , di ... de (da-hêl-)	Diz xwe di şîbakê de dadihêlê û dikeve bankeyê.	Diz xwe di şîbakê de dahişt û ket bankeyê.	aşağıya bırakmak
da-k-	→ dakirin		
dakirin (da-k-)		Mîna ko kûzeke ava sar bi ser wî de hatibe dakirin, (ew) mat mabû. (Reş û Spî, r. 101)	(üzerinden) dökmek
daliqandin (da-liqîn-)	Ez çakêtê/sakoyê xwe dialiqînim.	Min çakêtê/sakoyê xwe daliqand.	asmak
da-liqîn-	→ daliqandin		
damezrandin (da-mezrîn-)	Qazî Mihemed di 1946an de Komara Mehabadê dadimezrîne.	Qazî Mihemed di 1946an de Komara Mehabadê damezrand.	kurmak
da-mezrîn-	→ damezrandin		

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
dan (-d-)	Ez pere didim te. Tu gulan didî min.	Min pere da te. Te gul dan min.	vermek
dan berhev	Ez du zimanan didim berhev.	Min du ziman dan berhev.	karşılaştırmak
dan pêy	Ez diçim kûderê, zarokên min didin pêy min.	Ez çûm kûderê, zarokên min dan pêy min.	takip etmek, peşine düşmek
dan xwe dan hev	Ez xwe didim hev.	Min xwe da hev.	yoğunlaşmak, kontrane olmak
danîn (da-tîn-)	Ez mifteyê datînim ser maseyê.	Min mifte danî ser maseyê.	koymak
daqurtandin (da-qurtîn-)	Gur Şenglo û Menglo dadiqurtîne.	Gur Şenglo û Menglo daqurtandin.	yutmak
daqûl kirin, xwe	Ew xwe bi ser de daqûl dike, ku lê siwar bibe. (Sê Şev û Sê Roj, r. 54)	Wî xwe bi ser de daqûl kir, ku lê siwar bibe. (Sê Şev û Sê Roj, r. 54)	eğmek
darda kirin	Dewlet di 1925an de Şêx Seîd darda dike.	Dewletê di 1925an de Şêx Seîd darda kir.	asmak, idam etmek
da-tîn-	→ danîn		
daweşandin (da-weşîn-)	Ez xalîçeyê dadiweşînim.	Min xalîçe daweşand.	silkelemek
da-weşîn-	→ daweşandin		
daxistin (da-xîn-)	Ez wî ji hesp dadixim.	Min ew ji hesp daxist.	indirmek
da-xîn-	→ daxistin		
da-xw-	→ daxwarin		
daxwarin (da-xw-)	Ez êdî derdê zarokan daxwarim.	Min derdê zarokan gelek daxwar.	derdini çekmek

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
daxwaz kirin	Ez ji te daxwaza tişteki nakim.	Min ji te daxwaza tişteki nekir.	istekte bulunmak
dehf dan	Zarok hevdû dehf didin. Zarok wî dehf didin.	Zarokan hevdû dehf dan. Zarokan ew dehf dan.	itelemek, itmek
def kirin	Em vê belayê jî ji serê xwe def dikin.	Me ev bela jî ji serê xwe def kir.	(üzerinden) atmak
delandin (-delîn-) -delîn-	Şewqa neynikê çavê min didelîne. → delandin	Şewqa neynikê çavê min deland.	kamaştırmak
deng dan	Ev kitêb deng dide.	Vê kitêbê deng da.	ses getirmek, yankı bulmak
dengê xwe kirin	Li dibistanê zarok dengê xwe nakin.	Li dibistanê zarokan dengê xwe nekir/nekirin.	sesini çıkarmak
deng kirin, bi	Ez bi dêya xwe re deng dikim.	Min bi dêya xwe re deng kir.	konuşmak
deqandin (-deqîn-) -deqîn-	Ew piyê xwe dideqîne. → deqandin	Wê piyê xwe deqand.	dövme yapmak
deq kirin	Ew piyê xwe deq dike.	Wê piyê xwe deq kir.	dövme yapmak
deranîn (der-tîn-)	Em genim ji çalê dertînin.	Me genim ji çalê deranî.	çıkarmak
derbas kirin	Em rojên xweş derbas dikin.	Me rojên xweş derbas kirin.	geçirmek
derman kirin	Doxtor nexweşan derman dike.	Doxtor nexweş derman kirin.	ilaçlamak
derizandin (-derizîn-) -derizîn-	Baran texte diderizîne. → derizandin	Baran texte derizand.	çatlatmak

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda ör- nek	Geçmiş zamanda ör- nek	Türkçe anlamı
ders dan	Mamoste dersê dide.	Mamoste ders da.	ders vermek
der-tîn-	→ deranîn		
der-x-	→ derxistin		
derxistin, (ji) (der-x-)	Em rê derdixin. Em ji erebeyê eşya der- dixin.	Me rê derxist. Me ji erebeyê eşya der- xist.	çıkarmak
dest avêtin	Siyasetvan dest davêjin problemên aborî. Qatil dest davêje jinikê.	Siyasetvanan dest avêtin problemên aborî. Qatil dest avêt jinikê.	el atmak, te- cavüz etmek
dest ji .. ki- şandin	Bavê min kal e: Ew dest ji kar dikşîne.	Bavê min kal e: Wî dest ji kar kişand.	bırakmak
dest dirêjî kirin	Leşker dest dirêjî jinan dikin.	Leşkeran dest dirêjî jinan kirin.	haddini aşmak
destpêkirin	Kurd li Tirkîyeyê di salên 90î de dest bi weşana Kurdî dikin.	Kurdan li Tirkîyeyê di salên 90î de dest bi weşa- na Kurdî kirin.	başlamak
destûr dan	Doxtor destûrê dide ku ez îdî sporê bikim.	Doxtor destûr da ku ez îdî sporê bikim.	izin vermek
dewam kirin	Film seetekê dewam di- ke.	Fîlmê seetekê dewam kir.	devam etmek
dewisandin (-dewisîn-)	Ew torbe didewisîne.	Wî torbe dewisand.	basmak, tık- mak
-dewisîn-	→ dewisandin		
dewsandin	⇒ dewisandin		
dewlemend kirin	Hukûmet merivên xwe dewlemend dike.	Hukûmetê merivên xwe dewlemend kirin.	zenginleştir- mek
-dexis-	→ dexisîn		
dexisîn, ji (-dexis-)	Lawik ji xwîşka xwe di- dexise.	Lawik ji xwîşka xwe dexisî.	kıskanmak

Master (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
dexesî kirin, ji	Lawik ji xwîşka xwe dexesiyê dike.	Lawik ji xwîşka xwe dexesî kir.	kıskanmak
deyn kirin	Ew pere/pereyan deyn dike.	Wî pere deyn kir/kirin.	borç almak
dirêj kirin	Konsolosxane vîzeyê min dirêj dike.	Konsolosxaneyê vîzeyê min dirêj kir.	uzatmak
dirrandin (-dirrîn-)	Hesin îşligê wî didirrîne.	Hesin îşligê wî dirrand.	yırtmak, delmek
-dirû-	→ dirûtin		
-dirrîn-	→ dirrandin		
dirûtin (-dirû-/ -drû-)	Ez îşlig didrûm. Zozan îşlig/îşligan didrû.	Min îşlig dirût. Zozanê îşlig dirût/dirûtin.	dikmek
-diz-	→ dizîn		
diyar kirin	Hakim ceza diyar dike.	Hakim ceza diyar kir.	açıklamak
dizîn (-diz-)	Diz pezan didize. Reyhan pere didize.	Dizan pez dizîn. Reyhanê pere dizî.	çalmak
dîtin (-bîn-)	Ez wî dibînim. Ez te dibînim. Berfîn Baran dibîne. Tu zarokan dibînî?	Min ew dit. Min tu dîtî. Berfînê Baran dît. Te zarok dîtin?	görmek
dom kirin	Weşana kovarê dom dike.	Weşana kovarê hetanî par dom kir.	sürmek
domandin (-domîn-)	Weşana kovarê didome.	Weşana kovarê hetanî par domand.	sürmek
-domîn-	→ domandin		
dor li girtin (dor li... -gr-)	Polîs dor li çalakvanan digre.	Polîs dor li çalakvanan girt.	(etrafı) sarmak
-doş-	→ dotin		
dotin (-doş-)	Bêrîvan çêlekê didoşe.	Bêrîvanê çêlek dot.	sağmak

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
doz vekirin	Mehkeme li rojnamevanan dozê vedike.	Mehkemeyê li rojnamevanan doz vekir.	dava açmak
-drû-	→ dirûtin		
dubare kirin	Qanalên Kurdî programan dubare dikan.	Qanalên Kurdî program dubare kirin.	tekrarlamak
dûr xistin	Mamoste min ji dersê dûr dixê.	Mamoste ez ji dersê dûr xistim.	uzaklaştırmak
eecele kirin	Ez her sibehê ecele dikim, da ku xwe bighînim kar.	Min do gelek ecele kir, da ku xwe bighînim kar.	acele etmek
ecibandin (-ecibîn-)	Ez vê kilamê diecibînim.	Min ev kilam eciband.	beğenmek
-ecibîn-	→ ecibandin		
eciqandin (-eciqîn-)	Em ji bo hûndirê baqleweyê gûz dieciqînin.	Me ji bo hûndirê baqleweyê gûz eciqand.	ezmek, çiğ-nemek
-eciqîn-	→ eciqandin		
edilandin	Ew mêvanekî xweşbêjtîne, pê civatê diedilîne.	Wî mêvanekî xweşbêjanî, pê civat ediland.	(eksik) gidermek, mükemmelleştirmek
efû kirin	Mehkeme min efû dike.	Mehkemeyê ez efû kirim.	aff etmek
ehd dayîn	Ez ehd didim ku careke din neçim mala wê.	Min ehd da ku careke din neçim mala wê.	söz vermek
ehd kirin	Ez ehd dikim ku ez ê xwendina Kurdî hîn bibim.	Min ehd kir ku ez ê xwendina Kurdî hîn bibim.	yemin etmek, ahd etmek
elimandin (-elimîn-)	Ez ajotina erebeyê dielimînim.	Min ajotina erebeyê elimand.	öğretmek
-elimîn-	→ elimandin		

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
emir dan	Serokwezîr emir dide mebûsan.	Serokwezîr emir da mebûsan.	emretmek
emir kirin	Serokwezîr emir dike, ku qanûn were guherandin.	Serokwezîr emir kir, ku qanûn were guherandin.	emretmek
erd ajotin	Cotkar erd dajo.	Cotkar erd ajot.	(tarla) sürmek
erz dayîn, li	Şagirt dersa xwe çênêkir, mamoste li erza wî dide.	Şagirt dersa xwe çênêkiribû, mamoste li erza wî da.	azarlamak, terslemek
erzan kirin	Îro li marketê her tiştî erzan dikan.	Îro li marketê her tişt erzan kirin.	ucuzlatmak
esirandin	Em tiriyan diesirînin, bastîq jê çêdikan.	Me tirî esirand, bastîq jê çêkir.	ezmek, sık-mak
eyb kirin	Ez ji te eyb dikim.	Min ji te eyb kir.	utanmak
ezimandin (-ezimîn-)	Em îro mêvanan diezimînin.	Me îro mêvan ezimandin.	misafir et-mek
-ezimîn-	→ ezimandin		
êriş birin ser	Hêzên siyasî êriş dibin ser hunermendan.	Hêzên siyasî êriş birin ser hunermendan.	saldırmak, hücum etmek
êriş dan ser	Hêzên siyasî êriş didin ser hunermendan.	Hêzên siyasî êriş dan ser hunermendan.	saldırmak, hücum etmek
êriş kirin	Hêzên siyasî êrişî hunermendan dikan.	Hêzên siyasî êrişî hunermendan kirin.	saldırmak, hücum etmek
êşandin (-êşîn-)	Ez te diêşînim. Ez wî diêşînim. Zozan min diêşîne. Ez Zozanê diêşînim.	Min tu êşandî. Min ew êşand. Zozanê ez êşandim. Min Zozan êşandin.	acıtmak, ağ-rıtmak, incit-mek
-êşîn-	→ êşandin		
êxistin (-êx-)	Ez kitêban diêxim çente.	Min kitêb êxistin çente.	yerleştirmek, içine koymak

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
fam kirin	⇒ fehm kirin		
fedî kirin, ji / ji ber	Ez ji te fedî dikim.	Min ji te fedî kir.	utanmak
fehm kirin	Tu min fehm dikî? Tu wê fehm dikî?	Te ez fehm kirim? Te ew fehm kir?	anlamak
fem kirin	⇒ fehm kirin		
ferq kirin	Ez tiştêkî ferq nakim.	Min tiştêk ferq nekir.	fark etmek
fetisandin (-fetisîn-)	Zozan bê hemdê xwe bebekê difetisîne.	Zozanê bê hemdê xwe bebek fetisand.	boğmak
-fetisîn-	→ fetisandin		
fêm kirin	⇒ fehm kirin		
fêr kirin	Ew li zanîngehê Kurdî fêr dike. Ew telebeyan fêrî Kurdî dike.	Wî li zanîngehê Kurdî fêr kir. Wî telebe fêrî Kurdî ki- rin.	öğretmek
firrandin (-firrîn-)	Em kevokên aşitiyê difirrînin.	Me kevokên aşitiyê fir- randin.	uçurtmak
firotin (-firoş-/firoş-)	Ez kitêban difiroşim.	Min kitêb firotin.	satmak
-firrîn-	→ firrandin		
-firoş-	→ firotin		
-firoş-	→ firotin		
gazî kirin	Silêman gazî min dike. Zozan gazî min dike.	Silêman gazî min kir. Zozanê gazî min kir.	çağırarak
gerandin (-gerîn-)	Ew zarokan digêrîne.	Wî zarok gerandin.	dolaştırmak, gezdirmek
germ kirin	Ez xwarinê germ dikim.	Min xwarin germ kir.	ısıtmak
-gerîn-	→ gerandin		
gez kirin	Kûçik min gez dike.	Kûçik ez gez kirim.	ısırmak

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
gevizandin (-gevizîn-), di ... de	Ew xwe di nava tozê de digevizîne.	Wî xwe di nava tozê de gevizand.	debelenmek
-gevizîn-	→ gevizandin		
gêj kirin	Tu min gêj dikî! Zarok mamoste gêj dikin.	Te ez gêj kirim! Zarokan mamoste gêj kirin.	sersem etmek
gêr kirin	Ez ji jorê keviyekê gêr dikim, ew diçe û dikeve golê.	Min ji jorê keviyekê gêr kir, ew çû û ket golê.	yuvarlatmak
gêre kirin	Reşo bi sê gayan genim gêre dike.	Reşo bi sê gayan genim gêre kir.	üzerinde yürüyerek ezip kırmak, karıştırmak
-gih-	→ gîhandin		
gihandin (-gihîn-)	Ez nameyê digihînim avûkat.	Min name gihand avûkat.	ulaştırmak
-gihîn-	→ gihandin		
-gihêj-	→ gîhandin		
gîlî kirin	Gundî giliyên hev dikin.	Gundiyan giliyên hev kirin.	şikayet etmek
-gir-	→ girtin		
girê dan	Ez derê torbe girê didim.	Min devê torbe girê da.	bağlamak
girtin (-gir-/ -gr-)	Ew derî digre. Zozan derî digre.	Wî derî girt. Zozanê derî girt.	almak, kapamak, tutmak
givaştin (-givêş-)	Rojda cilên şil digivêşe.	Rojdayê cilên şil givaştin.	sıkma
-givêş-	→ givaştin		

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
gîhandin (-gihêj- / -gih-)	Tu pirr zû diçî. Ez nagihêjim/nagihim te.	Tu pirr zû çûyî. Min xwe negîhand te.	yetişmek
gohastin	⇒ guhastin		
gotin (-bêj-)	Ez ji te re çî dibêjim? Bavê min ji min re çîrokan dibêje.	Min ji te re çî got? Bavê min ji min re çîrok gotin.	söylemek, anlatmak
govend girtin	Ez govendê digrim.	Min govend girt.	halay çekmek
-gr-	→ girtin		
guh dan -guher-	Ez guh nadim te. → guhertin	Min guh neda te.	dinlemek
guhertin (-guher-)	Ez xwe diguherim.	Min xwe guhert.	değiştirmek
guhastin (-guhêzîn-)	Selman Diloan kitêba Melayê Cizirî ji herfên Erebi diguhêzîne herfên Latîni.	Selman Diloan kitêba Melayê Cizirî ji herfên Erebi guhast herfên Latîni.	değiştirmek, taşımak, taşınmak
guhdarî kirin (li)	Ez stranê guhdarî dikim. Ez li wî guhdarî dikim. Ez guhdariya wî dikim.	Min stran guhdarî kir. Min li wî guhdarî kir. Min guhdariya wî kir.	dinlemek
guherandin (-guherîn-)	Ez te diguherînim.	Min tu guherandî.	değiştirmek
-guherîn-	→ guherandin		
-guhêzîn-	→ guhastin		
guvaştin	⇒ givaştin		
hazir kirin	Ez xwarinê hazir dikim.	Min xwarin hazir kir.	hazırlamak
hazirî kirin	Ez haziriya xwarinê dikim.	Min haziriya xwarinê kir.	hazırlığını yapmak

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
hebandin (-hebîn-)		Herçî we hebandî, ey perîzad! (Mem û Zîn, r. 208; 673)	sevmek, tapmak
-hebîn-	→ hebandin		
hebûn		Go: Min du kurik heyîn di me'sum. (Mem û Zîn, r. 215; 729)	var olmak, sahip olmak
hejandin (-hejîn-)	Erdhej sazûmanê dihejîne.	Erdhejê sazûman hejand.	sallamak
-hejîn-	→ hejandin		
hejmartin	⇒ jimartin		
helal kirin, li	Ez şîrê xwe li zarokên xwe helal dikim.	Min şîrê xwe li zarokên xwe helal kir.	helal etmek
helandin (-helîn-)	Tu çi dihelînî?	Te çi heland?	eritmek
-helîn-	→ helandin		
hemêz kirin	Ez Zozanê hemêz dikim.	Min Zozan hemêz kir.	kucaklamak
heq kirin	Ma tu vî notî heq dikî?	Ma te ev not heq kir?	hakk etmek
herikandin (-herikîn-)	Ez pêşiya cihokê vedikim û avê diherikînim.	Min pêşiya cihokê vekir û av herikand.	akıtmak
-herikîn-	→ herikandin		
herimandin (-herimîn-)	Qedexekirina zimanê Kurdî heyatê li me diherimîne.	Qedexekirina zimanê Kurdî heyat li me herimand.	kirletmek, batırmak, burnundan getirmek
-herimîn-	→ herimandin		
herrişandin (-herrişîn-)	Kevir destê min diherrişîne.	Kevir destê min herrişand.	zedelemek, sürtmek
-herrişîn-	→ herrişandin		

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda ör- nek	Geçmiş zamanda ör- nek	Türkçe anlamı
hesab kirin	Ez pere hesab dikim. Ez hesabê pereyan dikim.	Min pere hesab kir. Min hesabê pereyan kir.	hesaplamak
hesandin, bi .. (pê) (-hesîn-)	Hevalên Zozanê wê bi mirina bavê wê dihesînin.	Hevalên Zozanê ew bi mirina bavê wê hesandin.	haberdar et- mek
hesibandin (-hesibîn-)	Tu xwe çî dihesibînî?	Te xwe çî hesiband?	(kendini bir şey) saymak
-hesibîn-	→ hesibandin		
-hesîn-	→ hesandin		
heşandin (-heşîn-)	Em jê re berxekî diheşînin.	Me jê re berxek heşand.	içini doldur- mak, içini doldurup pişirmek
-heşîn-	→ heşandin		
hewandin (-hewîn-)	Em gelek penaberan dihewînin.	Me gelek penaber he- wandin.	barındırmak
-hewîn-	→ hewandin		
hewl dan	Lîberal ji bo aşitiyê hewl didin.	Lîberalan ji bo aşitiyê hewl dan.	çabalamak
hez kirin, ji	Ez ji Zozanê hez dikim. Ez hez ji Zozanê dikim. Zozan hez dike, bi me re were tetilê.	Min ji Zozanê hez kir. Min hez ji Zozanê kir. Zozanê hez kir, bi me re were tetilê.	sevmek
-hêl-	→ hîştin		
hêrandin (-hêrîn-)	Em sawar bi destan dihêrînin.	Me sawar bi destan hêrand.	öğütmek
-hêrîn-	→ hêrandin		
hicûm kirin	Wikileaks hicûmî sistemê dike.	Wikileaks hicûmî sistemê kir.	saldırmak, hücüm etmek

Master (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
hılanîn (hil-tîn-)	Em bêder hiltînin.	Me bêder hılanî.	saklamak, kaldırmak
hilibjartin (hil-bijêr-)	Gel serokê şaredariyê hildibijêre.	Gel serokê şaredariyê hilibjart.	seçmek
hil-bijêr-	→ hilibjartin		
hilçinîn (hil-çin-)	Zarok odeya xwe hildiçinin.	Zarokan odeya xwe hilçinîn.	(ortalığı) toplamak
hil-çin-	→ hilçinîn		
hil-d-	→ hildan		
hildan , (ji) (hil-d-)	Lawik nan ji erdê hildide.	Lawik nan ji erdê hilda.	kaldırmak
hilgirtin (hil-gr-)		Hilgirt ewa xebîse telbîs. (Mem û Zîn, r. 220; 275)	yanına almak
hil-gr-	→ hilgirtin		
hilşandin (hil-şîn-)	Gelê Almanayê di 1989an de dîwarê Berlînê hildişîne.	Gelê Almanayê di 1989an de dîwarê Berlînê hilşand.	yıkmaq
hil-şîn-	→ hilşandin		
hiltîn-	→ hılanîn		
hilweşandin	⇒ hilşandin		
hinciqandin (-hinciqîn-)	Em ji bo hûndirê baqleweyê gûzan dihinciqînin.	Me ji bo hûndirê baqleweyê gûz hinciqandin.	ezmek, çiğ-nemek
-hinciqîn-	→ hinciqandin		
hiştin	⇒ hîştin		
hişyar kirin	Zelal me ji xewê hişyar dike.	Zelalê em ji xewê hişyar kirin.	uyandırmak

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda ör- nek	Geçmiş zamanda ör- nek	Türkçe anlamı
hîn kirin	Ez li zanîngehê Kurdî hîn dikim. Ez zarokan hînî Kurdî dikim.	Min li zanîngehê Kurdî hîn kir. Min zarok hînî Kurdî ki- rin.	öğretmek
hiştin (-hêl-)	Ez nahêlim tu bixebitî.	Min nehîşt tu bixebitî.	bırakmak
hukim kirin, (li, li ser)	Seddâ bi salan hukim dike.	Seddâ bi salan hukim kir.	hükmetmek
hurmet gir- tin	Em hurmeta mezinên xwe digrin.	Me hurmeta mezinên xwe girt.	saygı göster- mek
hurmet kirin, ji ... re	Em ji te re hurmetê dikin.	Me ji te re hurmet kir.	hürmet et- mek, saygıda bulunmak
-hûn-	→ hûnan		
hûnadin (-hûn-)	Evdîla porê qîza xwe dihûne.	Evdîla porê qîza xwe hûnand.	örmek
înanînin (-înin-)	Em wan ji bo dawetê dînin.	Înane me ew ji bo nîşan e. (Mem û Zîn, r. 213; 717)	getirmek
înkâr kirin	Dewlet Kurdî înkâr dike. Dewlet înkara Kurdî di- ke.	Dewletê Kurdî înkâr kir. Dewletê înkara Kurdî kir.	inkar etmek
îşkence dan	Dewlet bi xwendina “And”ê herroj îşkenceyê dide me.	Dewletê bi xwendina “And”ê herroj îşkence da me.	îşkence ver- mek
îşkence kirin	Dewlet bi xwendina “And”ê herroj îşkenceyê dike.	Dewlet bi xwendina “And”ê herroj îşkence kir.	îşkence et- mek
îşkence dîtin	Bi qedexekirina Kurdî em îşkenceyê dibînin.	Bi qedexekirina Kurdî me îşkence dît.	îşkence gör- mek

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
îzin dan	Mudîr îznê dide min. Mudîr îzna karkeran di-de.	Mudîr îzin da min. Mudîr îzna karkeran da.	izin vermek
jeng girtin	Hesin jeng digre.	Hesin jeng girt.	pas tutmak
jêgirtin (ji ... -gr-)	Ew mifteya malê ji min digre. Gotina wî ji min digre?	Wî mifteya malê ji min girt. Gotina wî ji min girt?	almak, iktibas etmek, alınmak
jêkirin (jê-k-)	Terzî delingê şalê min jêdike.	Terzî delingê şalê min jêkir.	kesmek, kısaltmak
ji ber kirin	Ez herroj bîst kelîmeyên nû ji ber dikim.	Min herroj bîst kelîmeyên nû ji ber kirin.	ezberlemek
ji bîr kirin	Ez herroj navê te ji bîr dikim.	Min navê te ji bîr kir.	unutmak
ji ... -gr-	→ jêgirtin		
jê-k-	→ jêkirin		
jimartin (-jmêr- / -jimêr-)	Hamza Can hetanî bîstî dijmêre.	Hamza Can hetanî bîstî jimart.	saymak
-jmêr-	→ jimartin		
-jmêr-	→ jimartin		
-k-	→ kirin		
kal kirin	Deynê min, min kal dike.	Deynê min, ez kal kirim.	ihtiyarlatmak
-kan-	→ kanîn		
kanîn (-kan-)	Ez dikanîm zîmanekî nû hîn bibim.	Min dikanî zîmanekî nû hîn bibim.	edebilmek, yapabilmek
kar kirin, li/ di ... de	Berfîn di weşanxaneyê de kar dike.	Berfînê di weşanxaneyê de kar kir.	çalışmak, kazanmak
-kar-	→ karîn		
karîn (-kar-)	Ez dikarim zîmanekî nû hîn bibim.	Min dikarî zîmanekî nû hîn bibim.	edebilmek, yapabilmek

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
kelandin (-kelîn-)	Berfin avê dikelîne.	Berfînê av keland.	kaynatmak
-kelîn-	→ kelandin		
kerem ... kirin	Mêvan keremî hûndir dîkin.	Mêvanan keremî hûndir kirin.	buyurmak
kesidandin (-kesidîn-)	Em payîzan bîberê dikesidînin.	Me payizê bîber kesidandin.	salamura yapmak
-kesidîn-	→ kesidandin		
kesixandin (-kesixîn-)	Ez darê dikesixînim.	Min dar kesixand.	budamak
-kesixîn-	→ kesixandin		
kewandin (-kewîn-)	Ew birînê bi xwê dikewîne.	Wî birîn bi xwê kewand.	yakmak, yaray yakarak tedavi etmek
-kewîn-	→ kewandin		
kêfxweş kirin	Zozan min kêfxweş dike.	Zozanê ez kêfxweş kirim.	sevindirmek
kifş kirin	Em sinorên arseya xwe kifş dîkin.	Me sinorên arseya xwe kifş kirin.	tesbit etmek
kil kirin, çavên xwe	Zozan çavên xwe kil dîkin.	Zozanê çavên xwe kil kirin.	sürme sürmek
kirin (-k-)	Tu li Amedê çi dikî?	Te li Amedê çi kir?	yapmak, etmek
kirin der, ji	Mamoste min ji dersê dike der!	Mamoste ez ji dersê kirim der!	dışarı atmak
-kirr-	→ kirrîn		
kirrîn (-kirr-)	Ez zivistanê gelek kîtaban dikirrim.	Min zivistanê gelek kîtab kirrîn.	satın almak

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
kişandin (-kişîn- / -kşîn-)	Ez li vir cezayê xwe dikişînim.	Min li vir cezayê xwe kişand.	çekmek
-kişîn-	→ kişandin		
kizirandin (-kizirîn-)	Berber pûrta rûyê min dikizirîne.	Berber pûrta rûyê min kizirand.	yakmak
-kizirîn-	→ kizirandin		
-kol-	→ kolan		
kolan (-kol-)	Ew erdê dikole.	Wî erd kola.	eşmek
-koj-	→ kotin		
kotin (-koj-)	Kûçik hestî dikoje.	Kûçik hestî kot.	kemirmek
-kşîn-	→ kişandin		
-kuj-	→ kuştin		
kurr kirin	Tu çaxtê porê xwe kurr dikî?	Te çaxtê porê xwe kurr kir?	(saç, sakal) kesmek, kısaltmak, tıraş etmek
kuştin (-kuj-)	Di filmê de ew yekî di-kuje.	Di filmê de wî yek kuşt.	öldürmek
-kut-	→ kutan		
kutan (-kut-)	Tu çima zarokan dikutî?	Te çima zarok kutan?	dövmek
lava kirin	Telebe lavayî mamoste dike, da ku ew notekî baş bidê.	Telebe lavayî mamoste kir, da ku ew notekî baş bidê.	yalvarmak
leqandin (-leqîn-)	Em bi zorê kevir dileqînin.	Me bi zorê kevir leqand.	sallamak, kırmılatmak
-leqîn-	→ leqandin		
lewitandin (-lewitîn-)	Qirêj avê dilewitîne.	Qirêjê av lewitand.	kirletmek, pisletmek
-lewitîn-	→ lewitandin		

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
leyistin	⇒ lîstin		
-leyiz-	→ listin		
-leyz-	→ lîstin		
lezandin (-lezîn-)	Zilam dilezîne, da ku xwe bighîne malê.	Zilam lezand, da ku xwe bighîne malê.	acele etmek
-lezîn-	→ lezandin		
lêdan (li-d-)	Li welat mamoste li zaro-kan didin.	Li welat mamosteyan li zarokan dan.	dövmek
lêkirin (li-k-)	Dêya Berfînê cilan lêdike.	Dêya Berfînê cil lêkirin.	giydirmek
lêxistin (li-x-)	Leşker gelek caran li gundiyan dixin.	Leşkeran gelek caran li gundiyan xistin.	dövmek, dövüşmek
li-k-	→ lêkirin		
li-x-	→ lêxistin		
li ber xwe dan	Kurd hê jî li hember zulmê li ber xwe didin.	Kurdan li hember zulmê gelek li ber xwe dan.	direnmek
li dar xistin	Komele pêşbaziya çîrokan li dar dixê.	Komeleyê pêşbaziya çîrokan li dar xist.	organize etmek, tertiple-mek
li hev anîn	Şêx û mele dujminan li hev tînin.	Şêx û mele dujmin li hev anîn.	barıştırmak
limêj kirin	⇒ nimêj kirin		
lipitandin (-lipitîn-)	Nexweş destên xwe dilipitîne.	Nexweş destên xwe lipitandin.	kımıldatmak, sallamak
-lipitîn-	→ lipitandin		
li xwe kirin	Kalikê min cilên xweş li xwe dike.	Kalikê min do cilên xweş li xwe kirin.	giymek
livandin (-livîn-)	Nexweş çavên xwe dilivîne.	Nexweş çavên xwe livandin.	kımıldatmak
-livîn-	→ livandin		

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
lîstin (-lîz- / -leyiz- / -leyz-)	Zarok bi seetan topê dilîzin.	Zarokan bi seetan top lîstin.	oynamak
-lîz-	→ lîstin		
lorandin (-lorîn-)	Pîrika min gelek dilorîne.	Pîrika min gelek lorand.	ağıt yakmak
-lorîn-	→ lorandin		
lûbandin (-lûbîn-)	Jin digirîn û dilûbînin.	Jin giriyan û lûbandin.	mırıldamak
-lûbîn-	→ lûbandin		
maç kirin	Ez lawê xwe maç dikim.	Mîn lawê xwe maç kir.	öpmek
-mal-	→ maliştin		
maliştin (-mal-)	Rewşen odeyê dimale.	Rewşenê ode malişt.	süpürmek, temizlemek
man (-mîn-)		Mîn şubhe nema ... (Mem û Zîn, r. 218; 756)	kalmak
mar kirin	⇒ mehr kirin		
mehr kirin	Tu kê li xwe mehr dikî?	Te kê li xwe mehr kir?	nikahlamak
meraq kirin	Ez Zozanê meraq dikim. Ez meraqa Zozanê dikim.	Mîn Zozan meraq kir. Mîn meraqa Zozanê kir.	merak etmek
meşandin (-meşîn-)	Kî vî karî dimeşîne?	Kê ev kar meşand?	yürütmek, idare etmek
-meşîn-	→ meşandin		
meyandin (-meyîn-)	Ez mast dimeyînim.	Mîn mast meyand.	mayalamak
-meyîn-	→ meyandin		
mêjandin	⇒ mijandin		
-mêjîn-	→ mêjandin		

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda ör- nek	Geçmiş zamanda ör- nek	Türkçe anlamı
mêze kirin, li	Zozan sê seetan li televîzyonê mêze dike.	Zozanê sê seetan li televîzyonê mêze kirin.	bakmak
miçandin (-miçîn-)		Mirî piştî hefteyekê çavên xwe ji vê cîhana derewîn miçandibû. (Kurê Zinarê Serbilind, r. 126)	yummak, (göz) kırp- mak
miçiqandin (-miçiqîn-)	Tav kaniyê dimiçiqîne.	Tavê kanî miçiqand.	kurutmak, suyunu çek- mek, tıka- mak
mijandin (-mijîn-)	Delal Zozanê dimijîne.	Delalê Zozan mijand.	emzirmek
-mijîn-	→ mijandin		
mijûl kirin, bi	Dê zarokan bi lîstinê mijûl dikin.	Dê zarok bi lîstinê mijûl kirin.	uğraştırmak
minet kişan- dîn	Ez mineta tu kesî nakişînim.	Min mineta tu kesî neki- şand.	minnet et- mek
miz-d-	mizdan		
miz dan (miz-d-)	Ortoped çîpên nexweş miz dide.	Ortoped çîpên nexweş miz da.	ovmak, ma- saj yapmak
-mîn-	→ man		
mîz kirin	Hin zarok di nivînên xwe de mîz dikin.	Hin zarokan di nivînên xwe de mîz kirin.	işemek
nas kirin	Mamoste hemû telebeyên xwe bi nav nas dike.	Mamoste hemû telebeyên xwe bi nav nas kir.	tanımak, bil- mek
nav li kirin	Hûn çî navî li zaroka xwe dikin?	We çî nav li zaroka xwe kir?	adlandırmak, ad koymak
nebîranî ki- rin	Jinika ducanî nebîraniya kebaban dike.	Jinika ducanî nebîraniya kebaban kir.	aşermek

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
nepixandin (-nepixîn-)	Lawik serê xwe hebekî din radike û xwe dinepixîne.	Lawik serê xwe hebekî din rakir û xwe nepixand. (Reş û Spî, r. 12)	şişirmek, bü-yültmek
-nepixîn-	→ nepixandin		
neqil kirin	Kî vê bûyerê neqil dike?	Kê ev bûyer neqil kir?	nakl etmek, aktarmak
neqîşandin (-neqîşîn-)	Neqqaş mizgeftê xweş dineqîşîne.	Neqqaş mizgeft xweş ne-qîşand.	süslemek, nakş etmek
-neqîşîn-	→ neqîşandin		
neşir kirin	Weşanxaneyê Nûbiharê kovareke sê mehane ne-şir dike.	Weşanxaneyê Nûbiharê kovareke sê mehane ne-şir kir.	yayınlamak
nêrîn	⇒ nihêrîn		
-nhêr-	→ nihêrîn		
-nihêr-	→ nihêrîn		
nihêrîn, li (-nihêr- / -nhêr-)	Ez li televîzyonê dinihêrim.	Mîn li televîzyonê nihêrî.	bakmak
nîfir kirin, li	Diya wî herroj li wî nîfiran dike.	Diya wî herroj li wî nîfir kirin.	beddua etmek
nîmêj kirin	Ez nîmêj dikim.	Mîn nîmêj kir.	namaz kılmak
nîrxandin (-nîrxîn-)	Rexnegir berheman dinîrxîne.	Rexnegir berhem nîrxandin.	tahlil etmek, analiz etmek
-nîrxîn-	→ nîrxandin		
-nîtirîn-	→ nîtirandin		
nîvîsandin	⇒ nîvîsîn		
nîxumandin (-nîxumîn-)	Jinîk zarokê dinîxumîne.	Jinîkê zarok nîxumand.	örtmek
-nîxumîn-	→ nîxumandin		

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
nîşan dan	Mamoste şaşıyên min nîşanî min dide.	Mamoste şaşıyên min nîşanî min dan.	göstermek
nîşan kirin	Ez sînorên mêrga xwe nîşan dikim.	Min sînorên mêrga xwe nîşan kirin.	işaretelemek, belirtmek
palandin (-palîn-)	Cax tê kelandin û piştî ku keliya, eger mirov bixwaze xweşkirî bixwe, mirov ava wê dipalîne. (Elişêr, Kovara Kurmancî, hejmar 26)	Di tariya şevê de destê xwe li seetê paland.	süzme, eliyle bir şeyi aramak
-palîn-	→ palandin		
pal dan, xwe	Ez pala xwe didim çiyayê Agiriyê û ji bo Îhsan Nûrî Paşa dilorînim.	Min pala xwe da çiyayê Agiriyê û ji bo Îhsan Nûrî Paşa lorand.	sırtını dayamak
pan (-pê-)	Em rêya wî dipên.	Me rêya wî pa.	gözetlemek, beklemek
paqij kirin	Em odayê paqij dikin.	Me ode paqij kir.	temizlemek, süpürmek
paqijî kirin	Em paqijîya odayê dikin.	Me paqijîya odayê kir.	temizlemek, süpürmek
parastin (-parêz-)	Avukat heqê me diparêze.	Avukat heqê me parast.	korumak, savunmak
-parêz-	→ parastin		
parve kirin	Em xwarinê parve dikin.	Me xwarin parve kir.	bölmek, paylaşmak
paşde dan	Em roja dawetê paşde didin.	Me roja dawetê paşde dan.	ertelemek
pejirandin (-pejirîn-)	Ew, bi dengdanê, pêşniyara Kamuran dipejirînin. (Bîra qederê, r. 110)	Me, bi dengdanê, pêşniyara Kamuran pejirand.	kabul etmek

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
-pejirîn-	→ pejirandin		
pekandin, ser (-pekîn-)	Apê min herroj dipekîne ser min. Kevir li kêlê dikeve û dipekîne.	Apê min herroj dipekand ser min. Kevir li kêlê ket û pe-kand.	terslemek, sıçratmak
-pekîn-	→ pekandin		
pelçiqandin (-pelçiqîn-)	Erebe zarokê dipelçiqîne.	Erebeyê zarok pelçiqand.	ezmek
-pelçiqîn-	→ pelçiqandin		
pelixandin (-pelixîn-)	Di qezaya trafikê de erebeyek serê kesekî dipelixîne.	Di qezaya trafikê de erebeyek serê kesekî pelixand.	ezmek
-pelixîn-	→ pelixandin		
-pengizîn-	→ pengizandin		
perçiqandin	⇒ pelçiqandin		
peritandin (-peritîn-)	Di hepsa Diyarbekirê de leşker mehkûman diperitînin.	Di hepsa Diyarbekirê de leşkeran mehkûm peritandin.	haşlamak, yarmak, dağlamak
-peritîn-	→ peritandin		
peşk avêtin	Em malê xwe parve dikin û peşkê davêjin.	Me malê xwe parve kir û peşk avêt.	kura çekmek
pevçûn (pev-ç-)	Em pevdiçin.	Me pevçû. / Em pevçûn	kavga etmek
peyda kirin	Ez li kutubxaneyê gelek kitêban peyda dikim.	Min li kutubxaneyê gelek kitêb peyda kirin.	temin etmek
-pê-	→ pan		
-pêç-	→ pêçan		
pêçan (-pêç-)	Dê zaroka xwe dipêçe.	Dê zaroka xwe pêça.	sarmak, kundaklamak, sarmalamak

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda ör- nek	Geçmiş zamanda ör- nek	Türkçe anlamı
pêk anîn (pêk-tîn-)	Em civînê pêk tînin.	Me civîn pêk anî.	oluşturmak, meydana ge- tirmek
pêlî kirin	Gava ez pêlî erdê dikim, nigên min diêşin.	Gava min pêlî erdê kir, nigên min êşyan.	basmak
pêşkêş kirin	Tu çi pêşkeşî me dikî?	Te çi pêşkeşî me kir?	sunmak
pêşxistin (pêş-x-)	Bi qisedanê meriv zimanê xwe pêşde dixê.	Bi qisedanê min Kurdiya xwe pêşde xist.	geliştirmek
pêxwas kirin	Li peravê gola Wanê em zarokan pêxwas dikin û dikevin avê.	Li peravê gola Wanê me zarok pêxwas kirin û em ketin avê.	(ayakkabî, çorap) çıkar- mak
pijandin (-pijîn-)	Em nan/nên dipijînin.	Me nan pijand.	pişirmek
-pijîn-	→ pijandin		
-pîrs-	→ pîrsîn		
pîrs kirin	Zozan pîrs dike, ka em çi bikin. Bavo, hevalê te pîrsa te dike.	Zozanê pîrs kir, ka em çi bikin. Bavo, hevalê te do pîrsa te kir.	sormak
pîrsîn, ji (-pîrs-)	Telebe ji min gelek pîr- san dipîrsin.	Telebeyan ji min gelek pîrs pîrsîn.	sormak
pîrsyar kirin		Min pîrsyar ji komeka zilaman kir. (Kurê Zinarê Serbilind, r. 106)	sormak
pîspisandin (-pîspisîn-)	Hûn çi dipîspisînin?	We çi pîspisand?	fısıldaşmak
-pîspisîn-	→ pîspisandin		
piştgîrî kirin	Rewşenbîr piştgîriya per- werdeya bi Kurdî dikin.	Rewşenbîran piştgîriya perwerdeya bi Kurdî ki- rin.	desteklemek
pîr kirin	Deynê min, min pîr dike.	Deynê min, ez pîr kirim.	ihtiyarlatmak

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
pîroz kirin	Kurd Newrozê pîroz dîkin.	Kurdan Newroz pîroz kirin.	kutlamak
-pîv-	→ pîvan		
pîvan (-pîv-)	Tezgahdar qumaş dipîve.	Tezgahdar qumaş pîva.	ölçmek
poz dan	Berfîn pozên xweş dide.	Berfinê pozên xweş dan.	poz vermek
qal kirin	Em qala paşeroja Kurdî dîkin.	Me qala paşeroja Kurdî kir.	bahs etmek
qarandin	⇒ qehirandin		
qazox kirin	Ew êsîran qazox dîkin.	Wan êsîr qazox kirin.	kazıklamak
qebûl kirin	Serokwezîr nûnerên komeleyên sivîl qebûl dîke.	Serokwezîr nûnerên komeleyên sivîl qebûl kirin.	kabul etmek
qedandin (-qedîn-)	Ez saleke din mektebê diqedînim.	Min mekteb qedand.	bitirmek
-qedîn-	→ qedandin		
qedir girtin	Alman qedrê zimanê xwe digrin.	Almanan qedrê zimanê xwe girtin.	(değer) bilmek, değer vermek
qehirandin (-qehirîn-)	Lawê min herroj min diqehirîne.	Lawê min ez qehirandim.	kahretmek, sinirlendirmek
-qehirîn-	→ qehirandin		
qelandin (-qelîn-)	Ez lazûtan diqelînim.	Min lazût qelandin.	kızartmak
qelaştin	⇒ qelişandin		
qelibandin (-qelibîn-)	Şivan, pez û dewar li hev diqelibîne.	Şivan, pez û dewar li hev qeliband.	kariştirmek
-qelibîn-	→ qelibandin		
qelişandin (-qelişîn-)	Nûdem dîn dibe û cilên xwe diqelişîne.	Nûdem dîn bû û cilên xwe qelişand.	yırtmak

Master (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
-qelişîn-	→ qelişandin		
-qelîn-	→ qelandin		
qermiçandin (-qermiçîn-)	Hinin rûyê xwe diqermiçînîn û dibêjin, ma wê çi kiriye?	Hinan rûyê xwe qermiçandin û gotin, ma wê çi kiriye?	buruşturmak, büzmek
-qermiçîn-	→ qermiçandin		
qetandin (-qetîn-)	Tu ziravê min diqetînî. Tu bişkokê diqetînî.	Te ziravê min qetand. Te bişkok qetand.	(öd) koparmak
-qetîn-	→ qetandin		
qevaztin (-qevêz-)	Lê gava ew wek kevo-kan xwe ji ser keviyekê diqevêze ser ê din (Sorê Gulê, r. 57)		atlamak
-qevêz-	→ qevaztin		
qewirandin (-qewirîn-)	Em hûrçê diqewirînîn.	Me hûrç qewirand.	kovmak, kapı dışarı etmek
-qewirîn-	→ qewirandin		
qewitandin (-qewitîn-)		Lê ji ber ku dilê min her tim ji te re dixwaze, min zîlamê Heso qewitand... (Sê Şev û Sê Roj, r. 70)	kovmak, defetmek
-qewitîn-	→ qewitandin		
qeyd kirin	Em li studyoyê kilamên gelerî qeyd dikin.	Me li studyoyê kilamên gelerî qeyd kirin.	kayd etmek
qezenc kirin	Zarok îmtihanan qezenc dikin.	Zarokan îmtihan qezenc kirin.	kazanmak
qezî kirin	Em li ser meseleyên edebî gelek qezî dikin.	Me li ser meseleyên edebî gelek qezî kir.	sohbet etmek

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
qijilandin (-qijilîn-)	Aşvan rûn diqijilîne.	Aşvan rûn qijiland.	kızartmak
-qijilîn-	→ qijilandin		
qise kirin	Em li ser meseleyên edebî gelek qise dikin.	Me li ser meseleyên edebî gelek qise kir.	konuşmak
qîma xwe bi ... anîn	Em qîma xwe bi halê xwe tînin.	Me qîma xwe bi halê xwe anî.	yetinmek
qul kirin	Hosta dîwar qul dike.	Hosta dîwar qul kir.	delmek
qurban kirin	Partî bi rihetî însanan di-kin qurban.	Partiyê bi rihetî insan ki-rin qurban.	kurban et-mek
qurçimandin (-qurçimîn-)	Tu çima rûyê xwe diqurçimînî?	Te çima rûyê xwe qurçi-mand?	buruşturmak, büzmek
-qurçimîn-	→ qurmiçandin		
qurincandin (-qurincîn-)	Fatma Hemze diqurincîne.	Fatmayê Hemze qurin-cand.	mıncıklamak
-qurincîn-	→ qurincandin		
qusandin (-qusîn-)	Diya min herroj şîr diqusîne.	Diya min şîr qusand.	pıhtılaştır-mak, kısalt-mak
-qusîn-	→ qusandin		
ragirtin (ra-gr-)	Em çiwal radigrin, da ku genim dakevê.	Me çiwal ragirt, da ku genim dakevê.	tutmak, des-tekleme
ra-gr-	→ ragirtin		
ra-k-	→ rakirin		
rakirin (ra-k-)	Cotkar zewiyê radike.	Cotkar zevî rakir.	kaldırmak, çift sürmek
rakişandin (ra-kişîn-)	Baran xwe radikişîne Hemze.	Baran xwe rakişand Hemze.	saldırmak
ra-kişîn-	→ rakişandin		
ra-mîs-	→ ramûsan		

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda ör- nek	Geçmiş zamanda ör- nek	Türkçe anlamı
ra-mûs-	→ ramûsan		
ramûsan (ra-mûs-/ ra- mîs-)	Ez, dê û bavên xwe si- lav dikim û destên wan radimîsim.	Min, dê û bavên xwe si- lav kirin û min destên wan ramûsa.	selamlamak
ra-x-	→ raxistin		
raxistin (ra-x-)	Ez xalîçeyê radixim.	Min xalîçe raxist.	sermek
ray dan	Baran lîstikê rayî bavê xwe dide.	Baran lîstik rayî bavê xwe da.	göstermek
resim kişan- din	Em niha pirr resiman dikşînin.	Me do resim kişandin.	resim çek- mek
reşandin (-reşîn-)	Kî genim direşîne?	Kê genim reşand?	serpmek
-reşîn-	→ reşandin		
revandin (-revîn-)	Gerîlla leşkeran direvînin.	Gerîllayan leşker revan- din.	kaçırmak
-revîn-	→ revandin		
-rêş-	→ rêstin		
rêstin (-rêş-)	Diya min teşiyeke baş dirêse.	Diya min teşiyeke baş rêst.	eğirmek
rica kirin, ji	Ez ji we rica dikim ku hûn alî me bikin.	Me ji we rica kir ku hûn alî me bikin.	rica etmek
rih berdan, xwe	Gava kalikê min diçe hecê, rihê xwe berdide.	Gava kalikê min çû hecê, rihê xwe berda.	sakal bırak- mak
rih hîştin, xwe	Gava kalikê min diçe hecê, rihê xwe dihêle.	Gava kalikê min çû hecê, rihê xwe hîşt.	sakal bırak- mak
rijandin (-rijîn-)	Zozan avê dirijîne.	Zozanê av rijand.	dökmek
-rijîn-	→ rijandin		

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
rizandin (-rizîn-)	Em hercar sebze û mêwe dirizînin.	Me sebze û mêwe rizand.	çürütmek
-rizîn-	→ rizandin		
-rî-	→ rîtin		
rîtin (-rî-)	Zarok ji tirsan di şalê xwe de dirîn.	Zarokan ji tirsan di şalê xwe de rîtin.	altına etmek
rîwayet kirin	Kî vê hedîsê rîwayet dike?	Kê ev hedîs rîwayet kir?	nakl etmek, rivayet etmek
rûçikandin (-rûçikîn-)	Cînar porên hev dirûçikînin.	Cînaran porên hev rûçikandin.	(saçlarını) yollamak
-rûçikîn-	→ rûçikandin		
rûmet dan	Em rûmetê didin mezinên xwe.	Me rûmet da mezinên xwe.	değer vermek
sabûn kirin	Aşvan beriya çêkirina xwarinê destê xwe sabûn dîkin û dişon	Aşvan beriya çêkirina xwarinê destê xwe sabûn kirin û şûştin.	sabunlamak
sebir kirin	Ez sebir dikim, da ku problem çareser bibe.	Min sebir kir, da ku problem çareser bibe.	sabretmek
seh kirin	Xwesî her tiştî seh dîkin.	Xwesiya min her tişt seh kir.	duymak
sekinandin (-sekinîn-)	Rêwiyek erebeyekê disekinîne û pê diçe gund.	Rêwiyekî erebeyek sekinand û pê çû gund.	durdurmak
-sekinîn-	→ sekinandin		
serjê-k-	→ serjêkirin		
serjêkirin (serjê-k-)	Di îda Qurbanê de em hersal du mîhan serjêdîkin.	Di îda Qurbanê de me du mîh serjêkirin.	kesmek

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda ör- nek	Geçmiş zamanda ör- nek	Türkçe anlamı
serxoş kirin	Ev kilam min serxoş di- ke.	Vê kilamê ez serxoş ki- rim.	sarhoş etmek
seyandin (-seyîn-)	Em dîwarên xwe diseyînin.	Me dîwarên xwe seyan- din.	(çamurla) sı- vamak
-seyîn-	→ seyandin		
silav dan ...	Zozan silav dide Berfinê.	Zozanê silav da Berfinê.	selamlamak
silav kirin, li	Ez silavan li pîrika xwe dikim. Ez pîrika xwe silavan di- kim.	Mîn silav li pîrika xwe kirin. Mîn pîrika xwe silavan kir.	(birisini) se- lamlamak
sincirandin (-sincirîn-)	Germ erdê disincirîne.	Germê erd sincirand.	kavurmak, (tandır/fırı- nı) ısıtmak, kızgın hale getirmek
-sincirîn-	→ sincirandin		
sirgûn kirin	Osmanî malbata Bedirxa- niyan sirgûn dikan. Osmanî malbata Bedir- xaniyan sirgûnê Stenbolê dikan.	Osmaniyan malbata Be- dirxaniyan sirgûn ki- rin. Osmaniyan malba- ta Bedirxaniyan sirgûnê Stenbolê kirin.	sürgün etmek
sist kirin	Ez doxîna xwe sist di- kim.	Mîn doxîna xwe sist kir.	gevşetmek
-so-	→ sotin		
sobarî kirin	Ez sobariya dikim.	Mîn sobarî kir.	yüzmek
sohbet kirin	Mêvan sohbet dikan.	Me bi hev re sohbet kir.	sohbet etmek
-soj-	→ sotin		
sond xwarin	Mebûs li meclîsê sond dixwin.	Mebûsan li meclîsê sond xwarin.	yemin içmek

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
sotin (-soj-/so-)		Emma we disojitin hinavan. (Mem û Zîn, r. 220; 787)	(gönül) yakmak
soz dan	Şagirt soz dide ku ew ê herroj dersê bixebite.	Şagirt soz da ku ew ê herroj dersê bixebite.	söz vermek
spartin (-spêr-)	Ez we dispêrim Xwedê.	Min hûn spartin Xwedê.	dayamak, yaslanmak, emanet etmek
-spêr-	→ spartin		
spor kirin	Hevala min spor dike.	Hevala min spor kir.	spor etmek
standin (-stîn-)	Ez hemû albûmên Şivan Perwer distînim.	Min hemû albûmên Şivan Perwer standin.	almak, satın almak
-stîn-	→ standin		
stendin	⇒ standin		
stran (-strê-)	Şivan Perwer xweş distrê.	Şivan Perwer xweş stra.	şarkı, türkü söylemek
-strê-	→ stran		
şa kirin	Diyarî zarokan şa dikan.	Diyariyan zarok şa kirin.	sevindirmek
şandin (-şîn-)	Ez herroj bi dehan emailan dişînim.	Min bi dehan email şandin.	göndermek, yollamak
şaş kirin, xwe	Em hertim li vir rêya xwe şaş dikan.	Me rêya xwe şaş kir.	şaşırmak
şe kirin	Zehraya şeş salî îdî bi xwe porê xwe şe dike.	Zehraya şeş salî porê xwe bi xwe şe kir.	taramak
şemirandin (-şemirîn-)		We zû şemirand ji bo çi sersal? (Mem û Zîn, r. 206; 660)	terk etmek
-şemirîn-	→ şemirandin		

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
şemitandin (-şemitîn-)	Baran min li ser berfê dişemitîne.	Baran ez li ser berfê şemitandim.	kaydırmak
-şemitîn-	→ şemitandin		
şerm kirin	Ma tu ji çi şerm dikî?	Ma te ji çi şerm kir?	utanmak
şerjêkirin	⇒ serjêkirin		
şewitandin (-şewitîn-)	Ev agir mala me dişewitîne.	Vi agirî mala me şewitand.	yakmak
-şewitîn-	→ şewitandin		
şêlandin (-şêlîn-)	Diz bankeyan dişêlînin.	Dizan banke şêlandin.	soymak
-şêlîn-	→ şêlandin		
şewir kirin	Li ser derxistina kovarê em bi hev re şewrê dikin.	Li ser derxistina kovarê me bi hev re şewir kir.	danışmak
şibandin (-şibîn-)	Ez Baran dişibînim apê wî.	Min Baran şiband apê wî.	benzetmek
-şibîn-	→ şibandin		
şidandin (-şidîn-)	Hemze bendên solên xwe dişidîne.	Hemze bendên solên xwe şidandin.	sıkma
-şidîn-	→ şidandin		
şik kirin	Polîs şika merivekî dike.	Polîs şika merivekî kir.	şüphe etmek
şikandin (-şikîn-/şikîn-)	Baran komputerê dişikîne.	Baran komputer şikand.	kırmak
-şikîn-	→ şikandin		
şiqitandin (-şiqitîn- / -şiqitîn-)	Ez şalê xwe dişiqitînim.	Min şalê xwe şiqitand.	kaydırmak
-şiqitîn-	→ şiqitandin		
şiyar kirin	⇒ hişyar kirin		

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
şikayet kirin	Mamoste Zînê şikayetî bavê wê dike.	Mamoste Zîn şikayetî bavê wê kir.	şikayet etmek
-şîn-	→ şandin		
şîret kirin, li	Kalikê min li min şîret dike.	Kalikê min li min şîret kir.	öğüt vermek
şkênandin	⇒ şikandin		
-şkîn-	→ şikandin		
-şo-	→ şûştin		
şor kirin, (bi)	Li Erzurumê meriv qise dike, li Anatoliya Navîn şor dike.	Min bi wî re li ser Kurdiya Anatoliya Navîn şor kir.	konuşmak
-şqîtîn-	→ şiqitandin		
şûştin (-şo-)	Ez îro serê zarokan dişom.	Min îro serê zarokan şûşt.	yıkamak
şûv kirin	Rêncber zewiyê şûv di-kin.	Rêncberan zevî şûv kirin.	nadas etmek
talan kirin	Dagirker welat talan di-kin.	Dagirkeran welat talan kirin.	talan etmek
taştê kirin	Memo herroj dereng taştê dike.	Memo îro dereng taştê kir.	kahvaltı yapmak
tedarîk kirin	Koçber zexîreta xwe tedarîk dikan.	Koçberan zexîreta xwe tedarîk kirin.	temin etmek
tefandin (-tefîn-)	Selman lambeyê dîtêfîne.	Selman lambe tefand.	söndürmek
-tefîn-	→ tefandin		
telandin (-telîn-)	Derwêş ji te ditirse û xwe ditelîne.	Derwêş ji te tirsîya û xwe teland.	eğmek, eğerek saklanmak
-telîn-	→ telandin		

Master (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
telef kirin	Ev nexweşî heywanan telef dike.	Vê nexweşiyê heywan telef kirin.	yok etmek
telefon kirin	Mirov îdî bi seetan telefon dikan.	Wî mirovî do telefon kir.	telefon etmek
temaşe kirin, li	Zozan li televîzyonê temaşe dike.	Zozanê li televîzyonê temaşe kir.	izlemek
temirandin (-temirîn-)	Ba çirayê ditemirîne.	Bayê çira temirand.	söndürmek
-temirîn-	→ temirandin		
temîz kirin	Em malê temîz dikan.	Me mal temîz kir.	temiz etmek
terikandin (-terikîn-)	Bavê min cixareyê diterikîne.	Bavê min cixare terikand.	terk etmek
-terikîn-	→ terikandin		
terk kirin	Jinik mêrê xwe terk dike.	Jinikê mêrê xwe terk kir.	terk etmek
tewandin (-tewîn-)	Nalbend hesin ditewîne.	Nalbend hesin tewand.	bükmek, eğmek
-tewîn-	→ tewandin		
texmîn kirin	Ez texmîn dikim, ku hînbûna Kurdî zehmet e.	Min texmîn kir, ku hînbûna Kurdî zehmet e.	tahmin etmek
texsîr kirin, ji	Silêman tu alîkarî ji min texsîr nake.	Silêman tu alîkarî ji min texsîr nekir.	esirgemek
tê-d-	→ têdan		
têdan (tê-d-/ di-d-)	Ez rûn di nanê xwe didim û dixwim. Ez rûn têdidim.	Min rûn di nanê xwe da û xwar. Min rûn têda.	sürmek
tê derxistin	Ez tê derdixim, çaxtê însan derewan dikan.	Min tê derxist, çaxtê ew derewan dike.	sezmek, hissetmek, çıkarsamak
têxistin (tê-x-)	⇒ êxistin		

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
tijî kirin	Zozan çente tijî dike.	Zozanê çente tijî kir.	doldurmak
tirsandin (-tirsîn-)	Tu min ditirsînî.	Te ez tirsandim.	korkutmak
-tirsîn-	→ tirsandin		
tîmar kirin	Seyîs hesp tîmar dike.	Seyîs hesp tîmar kir.	kaşağılamak
tîn-	→ anîn		
top kirin	⇒ tov kirin		
tov kirin	Em li bax fêkî tov dikin.	Me li bax fêkî tov kir.	toplamak
ûtî kirin	Ez îşligê xwe ûtî dikim.	Min îşligê xwe ûtî kir.	ütülemek
vala kirin	Tu dolabê vala dikî?	Te dolab vala kir?	boşaltmak
ve-d-	→ vedan		
vedan (ve-d-)	Ew çalekê vedide.	Wî/Wê çalek veda.	kazmak, eşelelemek
vegerandin (ve-gerîn-)	Cînar diyariya me li me vedigerînî.	Cînaran diyariya me li me vegerandin.	döndürmek
ve-gerîn-	→ vegerandin		
veguhastin, ji (ve-guhêz-)	Selman Dilo van kitêba Melayê Cizirî ji herfên Erebbî vediguhêze herfên Latînî.	Selman Dilo van kitêba Melayê Cizirî ji herfên Erebbî veguhast herfên Latînî.	değiştirmek, taşımak, taşınmak
ve-guhêz-	→ veguhastin		
ve-k-	→ vekirin		
vekirin (ve-k-)	Diz derî vedikin û dîkevîn hûndir.	Dizan derî vekirin û ketin hûndir.	açmak
vemirandin (ve-mirîn-)	Ba agir vedimirîne.	Bayê agir vemirand.	söndürmek
ve-mirîn-	→ vemirandin		
veqetandin, ji (ve-qetîn-)	Pelda, tu gulên sor û zer ji hev vediqetîni?	Pelda, te gulên sor û zer ji hev veqetandin?	(birbirinden) ayırmak

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda ör- nek	Geçmiş zamanda ör- nek	Türkçe anlamı
ve-qetîn-	→ veqetandin		
veşartin (ve-şêr-)	Zozan pere vedişêre.	Zozanê pere veşart.	saklamak
ve-şêr-	→ veşartin		
ve-xw-	→ vexwarin		
vexwarin (ve-xw-)	Hûn çayê vedixwin?	We çay vexwar?	içmek
vexwendin (ve-xwîn-)	Em ji bo civînê kê vedixwînin?	Me ji bo civînê kî vex- wend?	davet etmek
ve-xwîn-	→ vexwendin		
-vê-	→ vîn		
vêxistin (vê-x-)	Hûn çaxtê agir vêdixin?	We çaxtê agir vêxist?	ateş yakmak
vê-x-	→ vêxistin		
vîn (-vê-)		Min divê ez biçim. Min kîtabêk divê.	lazım, ge- rekli
welidandin (-welidîn-)	Dayikên me egîdan diwelidînin.	Dayikên me egîd weli- dandin.	doğurmak
-welidîn-	→ welidandin		
wenda kirin	Ez cizdanê xwe wenda dikim.	Min cizdanê xwe wen- da kir.	kayb etmek
wergerandin, (li) (wer-gerîn-)	Dr. Kamûran Bedir- xan Qûr'an werdigerîne Kurdî.	Dr. Kamûran Bedirxan Qûr'an wergerand Kurdî.	çevirmek
wer-gerîn-	→ wergerandin		
werimandin (-werimîn-)	Ev solên han nigên min diwerimînin.	Van solên han nigên min werimandin.	şişirmek
-werimîn-	→ werimandin		
westandin (-westîn-)	Ev karê han min gelekî diwestîne.	Vî karê han ez gelekî westandim.	yormak

Master (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
-westîn-	→ westandin		
weşandin (-weşîn-)	Weşanxaneya Nûbiharê klasîkên Kurdî diweşîne.	Weşanxaneya Nûbiharê klasîkên Kurdî weşandin.	yayınlamak
-weşîn-	→ weşandin		
-wêr-	→ wêrîn		
wêrîn (-wêr-)	Ez diwêrim tenê rakevin.	Min newêrî tenê rakevim.	cesaret etmek
-x-	→ xistin → êxistin		
xapandin (-xapîn-)	Zozan hertim min dixapîne.	Zozanê ez xapandim.	kandırmak
-xapîn-	→ xapandin		
xatir xwestin , ji	Ez ji diya xwe xatir dixwazim.	Min ji diya xwe xatir xwest.	vedalaşmak
xeber dan	Kî dikare li ber beg, axa û dewletiyane xeber bide.	Kê dikarîbû li ber begna, axalera û dewletiyane xeber da. (Şemo, r. 103)	konuşmak, haber vermek
xebitandin (-xebitîn-)	Ev firma gelek karkeran dixebitîne.	Vê firmayê gelek karker xebitandin.	çalıştırmak, kullanmak
-xebitîn-	→ xebitandin		
xelitandin		Xûlan xelitandibûn (ew) li deştê. (Mem û Zîn, r. 215; 731)	saptırmak, şaşırtmak
xemilandin (-xemilîn-)	Em erebeya bûkê dixemilînin.	Me erebeya bûkê xemilandin.	süslemek
-xemilîn-	→ xemilandin		
xeniqandin (-xeniqîn-)	Behr zarok dixeniqîne.	Behrê zarok xeniqand.	boğmak
-xeniqîn-	→ xeniqandin		

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
xistin (-x-)	Mamoste îdî li zarokan naxin.	Mamosteyekî do li zarokan xist.	vurmak
xitimandin (-xitimîn-)	Qilêr kaniyê dixitimîne.	Qilêrê kanî xitimand.	tıkamak
-xitimîn-	→ xitimandin		
xeyal kirin	Ez xeyala welatekî azad dikim.	Min xeyala welatekî azad kir.	hayal etmek
xizmet kirin	Silêman ji gelê xwe re xizmetê dike.	Silêman ji gelê xwe re xizmet kir.	hizmet etmek
xof kirin, ji	Ez ji daristanan xof dikim.	Min berê jî ji daristanan xof dikir.	korkmak, ürkmek
xuliqandin (-xuliqîn-)	Xwedê cîhanê dixuliqîne.	Xwedê cîhan xuliqand.	yaratmak
-xuliqîn-	→ xuliqandin		
xûdan (-xû-d-)	Gava ez spor dikim, ez zêde xûdidim.	Gava min spor kir, min zêde xûda.	terlemek
-xw-	→ xwarin		
xwarin (-xw-)	Em navrojê dixwin.	Me navroj xwar.	yemek
-xwaz-	→ xwestin		
xwedî kirin	Baran pisîkekî xwedî dike.	Baran pisîkek xwedî kir.	beslemek, yetiştirmek, büyütme
xwendin (-xwîn-)	Zarok li medreseyê Nûbihara Piçûkan dixwînin.	Zarokan li medreseyê Nûbihara Piçûkan xwendin.	okumak
xwestin (-xwaz-)	Ez dixwazim biçim dibistanê.	Min xwest biçim dibistanê.	istemek
xwêdan	⇒ xûdan		
-xwîn-	→ xwendin		

Mastar (Geçmiş zaman kökü) (-Şimdiki zaman kökü-)	Şimdiki zamanda örnek	Geçmiş zamanda örnek	Türkçe anlamı
yeqîn kirin, bi -zan-	Tu bi gotina min yeqîn nakî? → zanîn	Te bi gotina min yeqîn kir?	inanmak
zanîn (-zan-)	Sokrates: Ez dizanim ku ez tu tişteki nizamim.	Min jî dizanî, ku ez tu tişteki nizamim.	bilmek
zeliqandin, bi (-zeliqîn-) -zeliqîn-	Em afîşan bi dîwaran ve dizeliqînin. → zeliqandin	Me afîş bi dîwaran ve zeliqandin.	yapıştırmak
zewicandin (-zewicîn-) -zewicîn-	Mixabin hê jî hin kes bê qerara zarokên xwe wan dizewicînin. → zewicandin	Mixabin hin kesaan bê qerara zarokên xwe ew zewicandin.	evlendirmek
zêhn dan	Telebe zêhna xwe didin dersê.	Telebeyan zêhna xwe dan dersê.	konstrantre olmak
zîrar dan	Radyasyon zîrarê dide mirov.	Radyasyonê zîrar da mirovan.	zarar vermek
zîrar gihan-din	Eqrebayên me herroj zîrarê digihînin me.	Eqrebayên me herroj zîrar gihandin me.	zarar vermek
zivirandin (-zivirîn-) -zivirîn-	Şofêr trembelê dizivirîne. → zivirandin	Şofêr trembel zivirand.	(geri) çevirmek

KAYNAKÇA

- Bechert, Johannes (1998): Ergativity and the constitutions of grammatical relations. In: Winfried Boeder et al. (Hg.). *Sprache un Raum und Zeit: Memoriam Johannes Bechert. Johannes Bechert: Kleine Schriften*. Tübingen: Gunter Narr, 139-149.
- Bechert, Johannes (1998): Grammatische Kategorien: Affinität, Markiertheit und pragmatische Begründung. Beobachtungen am Kontinuum der Nominativ-/Ergativsprachen. In: Winfried Boeder et al. (Hg.). *Sprache un Raum und Zeit: Memoriam Johannes Bechert. Johannes Bechert: Kleine Schriften*. Tübingen: Gunter Narr, 151-163.
- Bedir Khan, E.D. & Roger Lescot (1986): *Kurdische Grammatik Kurmancî Dialekt*. Ins Deutsche übertragen von Helga Shahidi u. D.N. MacKenzie (Bearb.). Bonn: Kurdisches Institut, Deutsche Sektion/Verlag für Kultur und Wissenschaft.
- Chyet, Michael L. (2003): *Kurdish-English Dictionary /Ferhenga Kurmancî-Inglîzî*. New Haven and London: Yale University Press.
- Dorleijn, Margreet (1996): *The decay of ergativity in Kurmancî. Language internal or contact induced?* Tilburg: Tilburg Univeristiy Press.
- Engel (1991): *Deutsche Grammatik*. Heidelberg: Groos.
- Glück, Helmut (1993): *Metzler-Lexikon Sprache*. Stuttgart, Weimar: Metzler.
- Haig, Geoffrey (1998): On the interaction of morphological and syntactic ergativity: Lessons from Kurdish. *Lingua* 105, 149-173.
- İncekan, Abdullah (2005): *Verbvalenz im Deutschen und Kurdischen und ihre Darstellung in ausgewählten Wörterbüchern*. LAUD.
- İncekan, Abdullah (2009): *Ez Kurdî Hîn Dîbim – Pratik Kûrtçe Dersleri*. Nûbihar yayınları.
- İncekan, Abdullah (2011): Di Kurdî de fîlên transîtîv û Ergatîv. *Nûbihar* sayı 114, Sayfa 7-11.
- Rizgar, Baran (1993): *Kurdish-English/English-Kurdish Dictionary*. London: M.F.Onen.
- Yaron, Matras (1997): Clause combinin, ergativity, and coreferential deletion in Kurmanji. *Studies in Language* 21, 3, 613-653.
- Vardar, Berke (1980): *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. TDK.

Metin Havuzu (Corpus)

Alakom, Rohat: Folklor û Jinên Kurd.

Aydogan, İbrahim Seydo: Reş û Spî

Aydogan, Mustafa: Berê Gotin Hebû

Bedir-Xan, Celadet Alî: Elfabeya Kurdî & Bingehên Gramera Kurdmancî

Cewerî, Firat: Kevoka Spî

Cihanî, Perwîz: Bilîcan

Demir, Silêman: Sorê Gulê

Duhokî, Xelîlê: Gaziyek ji Cergê Asya

Hirorî, Sidqiyê: Kurê Zinarê Serbilind

Kut, M. Elî: Mehkum

Lewendî, Mehmûd: Compûtera ber Dilê min

Metê, Hesenê: Labîrenta Cinan

Qaso, Laleş: Sê Şev û Sê Roj

Roşen, Serdar: Dara Gozê

Uzun, Mehmet: Bîra Qederê

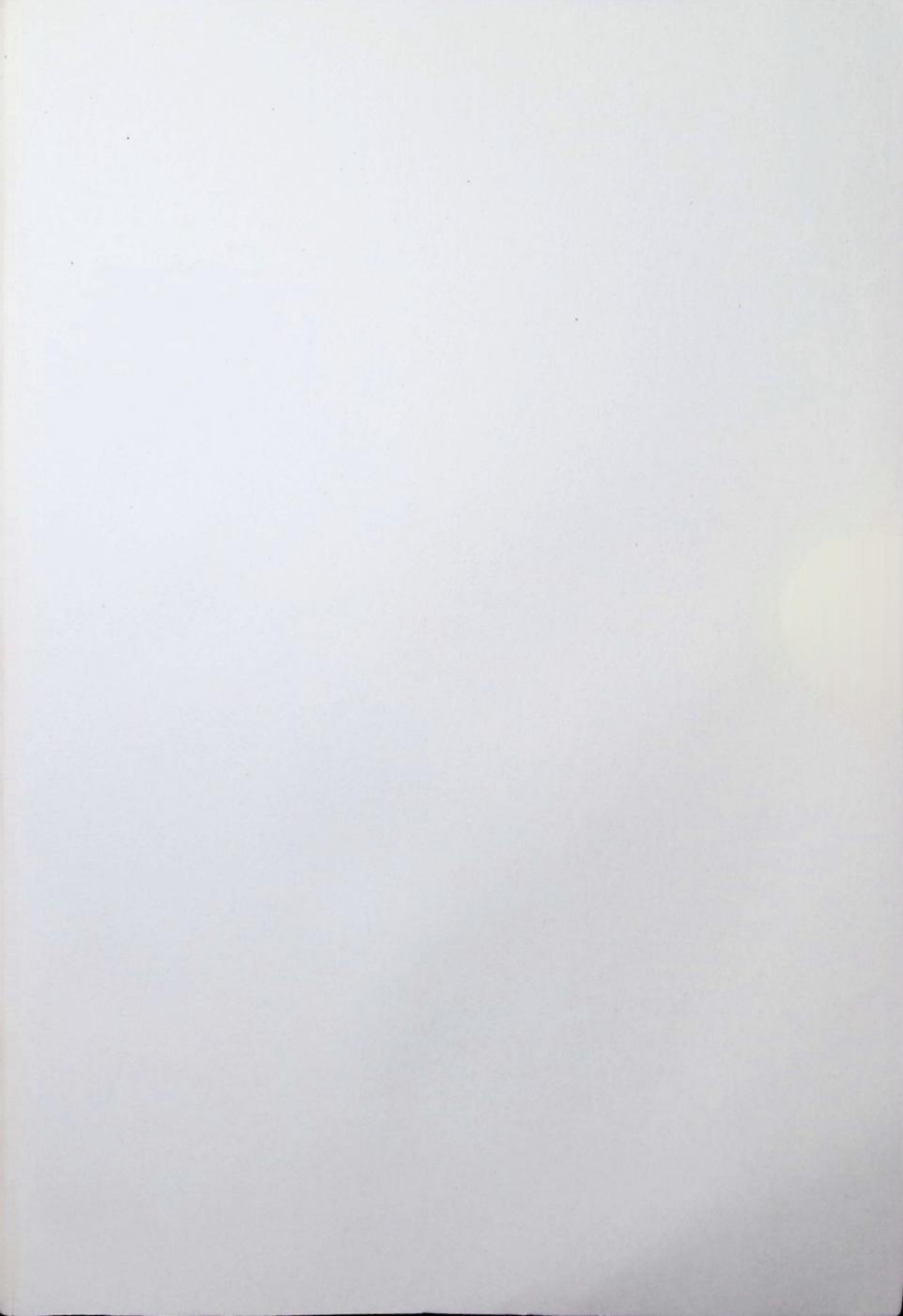
Uzun, Mehmet: Hawara Dicleyê – I –

Ez Kurdî Hîn Dibim - Pratik Kûrtçe Dersleri
Abdullah İncekan

Nûbihar Yayınları - 6. Baskı

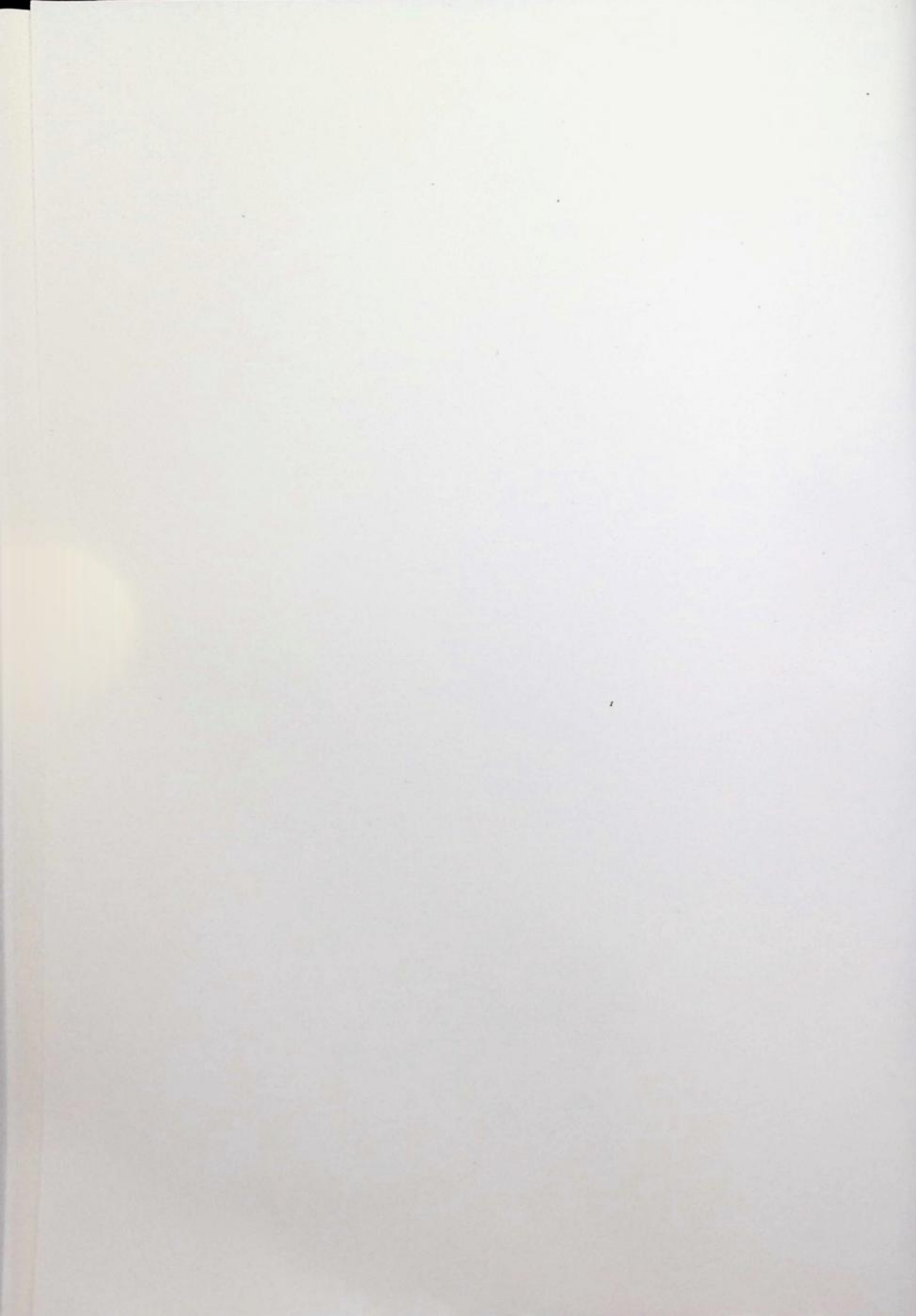

Ez Kurdî Hîn Dibim-Geçişli Fiiller ve Ergativ adlı bu çalışmanın temel amacı, Kürtçe'de geçişli fiilleri ve buna bağlı olarak Ergativ yapısını izah edip öğreniminde bir yol-yöntem göstermektir.

Geçişli fiil grubu-Ergativ yapısından dolayı Kürtçe dilbilgisinde en karmaşık ve çetrefilli konulardandır. Bundan dolayı da yeni kuşak Kürtçe konuşanlar arasında bu alanda dilsel hata yapanların/zorluk çekenlerin sayısı oldukça fazladır ve bu oran gün geçtikçe artmaktadır. Bu fiil grubu Kürtçeyi öğrenenlerin en çok zorluk çektiği alanlardan bir tanesidir.

Ez Kurdî Hîn Dibim-Geçişli Fiiller ve Ergativ bu alandaki boşluğu bir nebze de olsa gidermeyi hedeflemektedir.

Kitapta;

- örneklerle birlikte fiiller ve Ergativ yapısı ile ilgili temel bilgiler,
- alıştırmalar ve çözümler,
- 500 civarında geçişli fiil alfabetik olarak, örneklemeler ve Türkçe anlamıyla birlikte yer alır.

